Cuprins

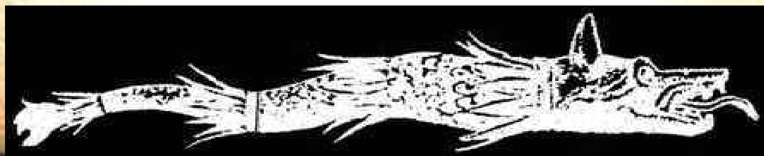
1. Reflectarea temei in literatura.........

- Alecu Russo
  - ✓“Cantarea României”.........

- Mihai Eminescu
  - ✓ “Memento mori”.............
- Lucian Blaga
  - ✓“Revolta fondului nostru nelatin”......
  - ✓“Zamolxe”...................
- Gheorghe Asachi
  - ✓“Dochia si Traian”.........
- Ion Neculce

Dacia
Prin lumea dacilor

În urmă cu 4000 de ani, teritoriul ţării noastre era locuit de către daci. Dacii făceau parte din **neamul tracilor**, popor care s-a aşezat în Peninsula Balcanică. Aşezaţi la nord de Dunăre, locuitorii acestui teritoriu, au fost numiţi de către greci **"geţi"**, iar de către romani **"daci"**. Strămoşii noştri trăiau organizaţi în triburi, fiecare trib fiind condus de către o căpetenie militară. Purtau pantaloni lungi înnodaţi la glazne, tunică scurtă, cu mâneci, şi aveau capul acoperit cu o căciulă conică. Femeile îmbrăcau o cămaşă plisată la gât şi pe piept, cu mâneci scurte. Dacii erau înarmaţi cu săbii mari, încovoiate *(sica)*,

securi, lănci, arcuri cu săgeţi şi scuturi.
Steagul lor era din metal şi reprezenta un cap de lup cu gura deschisă. Erau viteji, nu se temeau de moarte, iar când plecau la război beau apă din Dunăre, pe care o socoteau sfântă.

Societatea dacilor era împărţită în grupe de oameni, în
funcţie de avere. Nobilii, numiţi
tarabostes sau ***pileati***
(deoarece purtau căciulă din blană de miel), erau cei mai bogaţi
din rândul acestora fiind aleşi regii, comandanţii militari şi
preoţii. Venind din rândul nobililor, doar

preoţii aveau dreptul de a se ocupa de ştiinţă: astronomia, medicina, interpretarea semnelor cereşti, etc. Marele preot juca un rol foarte important, fiind omul cel mai ascultat de rege. După moartea regelui, marele preot putea prelua tronul.O altă categorie de oameni o formau *comatii* (pletoşii), oameni liberi, de rând. Ei erau ţărani, păstori, meşteşugari şi negustori.

Locuinţele dacilor erau ridicate din materiale de construcţii aflate la îndemână: lemn, piatră, argilă. Casele celor mai săraci erau simple colibe făcute din împletituri de nuiele lipite cu lut, cu acoperişul de stuf.

Casele celor bogaţi aveau fundaţii din piatră şi mai multe încăperi.

Dacii îşi construiau cetăţi fortificate, în care erau ridicate sanctuare destinate ceremoniilor religioase. Cetăţile de tip *dava* erau centre politice, religioase şi meşteşugăreşti ale nobilimii dace, având în jurul lor un teritoriu în care se găseau sate.

Dacii erau politeişti, crezând în existenţa mai multor divinităţi. Principala divinitate era Zamolxes, "Zeul nemuririi". Ei credeau în nemurirea sufletului, văzând moartea ca o simplă schimbare de ţară. În credinţa lor,

după moarte, dacii urmau să ajungă pe tărâmul lui Zamolxes.

După ce romanii au reuşit să îşi extindă imperiul până la Dunăre, la graniţa cu dacii, conflictele dintre cele două popoare au devenit inevitabile. Dorind să pună capăt pericolului reprezentat de daci, împăratul roman Domiţian a organizat două campanii militare în Dacia în anii 87 şi 88 d. Hr. În urma păcii din 89, Dacia devine un regat clientelar Romei.

Geto-daci

Dacia era în antichitate ţara locuită de **geto-daci**, care erau împărţiţi într-un număr mai mare de triburi şi ocupau un teritoriu cuprins între: râul Tisa (vest), râul Nistru şi Marea Neagră (est), Dunăre (sud) şi Carpaţii Păduroşi (nord). În anumite părţi chiar depăşeau aceste hotare: spre est peste Nistru, "înaintând până spre Bug", iar spre vest, "ajunseră până la Dunărea panonică".

Regatul dacic a ajuns la cea mai mare întindere a sa în timpul regelui Burebista, având ca hotare: ţărmul Mării Negre şi Bugul - spre est, Cadrilaterul boem, Dunărea panonică şi Morava - spre vest, Carpaţii Păduroşi - spre nord, iar Muntele Haemus (lanţul Balcanilor) - spre sud. Capitala regatului era oraşul Argedava.

Conform informaţiilor rămase de la Strabon, **dacii** locuiau în zona muntoasă (şi indică râul Mureş) până în partea superioară a Dunării (denumită Danubius - de la izvoare şi până la Drobeta), iar **geţii** stăpâneau partea de şes şi cea inferioară a Dunării (denumită Istru) până la Marea Neagră. Tot el ne spune că "**dacii au aceeaşi limbă cu geţii"** şi că "**elenii i-au socotit pe geţi de neam tracic"**. Şi Dio Cassius după ce spune că regele get Burebista i-a zdrobit pe boii conduşi de regele Critasir, mai apoi afirmă că Critasir a fost învins de daci, ceea ce întăreşte faptul că numele de *geţi* şi *daci* sunt folosite pentru a denumi unul şi acelaşi popor. În concluzie se poate afirma cu certitudine că "**dacii sau geţii, sunt două denumiri pentru unul şi acelaşi popor".**

Totuşi prima relatare despre geţi aparţine lui Herodot, care povestind despre

campania din 514 - 512 î.Ch., a lui Darius împotriva sciţilor din nordul Mării Negre, arată că acesta "înainte de-a ajunge la Istru, birui mai întâi pe geţi, care se cred nemuritori", iar despre faptul că au pierdut lupta spune: "măcar că ei sunt cei mai viteji şi cei mai drepţi dintre traci".

De la istoricul grec Diodorus Siculus ştim despre victoria strălucită din anul 300 î.Ch. a regelui get Dromihete împotriva lui Lisimahos, dar şi de generozitatea pe care i-a arătat-o regele get celui macedonean, pe care l-a invitat la ospăţ, pentru ca mai apoi să-l elibereze. Scriitorul antic Justinus ne relatează că în timpul lui Oroles, dacii au fost învinşi într-o luptă de bastarni, că regele lor i-a pedepsit, şi că doar victoria din altă bătălie le-a adus iertarea.

Inscripţiile descoperite la Histria menţionează numele a **doi regi geţi** din

sec. III î.Ch., **Zalmodegicos** şi **Rhemaxos**, faţă de care ascultau cetăţile greceşti de pe ţărmul dobrogean al Mării Negre. Trogus Pompeius (sec.I î.Ch.-sec.I d.Ch) în "Prologul" cărţii a XXXII-a menţionează despre "creşterea puterii dacilor prin regele Rubobostes".

Contemporan cu evenimentele care au dus la constituirea statului dac, în jurul anului 70 î.Ch., geograful şi istoricul Strabon (63 î.Ch. - 19 d.Ch.), relatează: "Ajungând în fruntea neamului său...getul Burebista l-a înălţat atât de mult...încât, a ajuns să fie temut şi de romani. O inscripţie grecească din Dionysopolis (Balcic) îl descrie pe **Burebista** ca fiind: "**cel dintâi şi cel mai mare dintre regii din Tracia".** Victoriile din luptele purtate de Burebista cu neamurile vecine au făcut ca regatul dacic să ajungă la cea mai mare întindere a sa. De asemenea, pentru a obţine aceste

succese, Burebista, ajutat şi de preotul Deceneu a săvârşit o reformă politico-religioasă a poporului, bazată pe "abstinenţă şi sobrietate şi ascultare de porunci". Dacă la început capitala a fost la Argedava, Burebista a construit una nouă: Sarmizegetusa. Trebuie precizat că: "Păreri ca acelea care văd în numele capitalei dacice Sarmizegetusa o amintire a sarmaţilor n-au nici un temei istoric".

Intenţia lui Cezar de a organiza o mare expediţie în anul 44 î.Ch., împotriva dacilor nu s-a concretizat deoarece a fost asasinat. Nu la mult timp după aceea, şi Burebista "a căzut victima unei conspiraţii de nemulţumiţi". După moartea sa, regatul s-a divizat, astfel încât în timpul lui Octavianus Augustus existau 5 regate dacice, în stânga Dunării, iar în Dobrogea trei. Regii din Dobrogea erau: **Roles, Zyraxes şi Dapyx. Despre Cotiso** se

spune că a fost în discuţii cu Octavianus Augustus pentru a se căsători cu fiica acestuia Iulia, însă căsătoria nu a mai avut loc. Dicomes a fost unul dintre regii daci care a continuat politica de ostilitate dusă faţă de Imperiul Roman. Cum regatul său era în câmpia munteană, a încercat să-şi întindă stăpânirea peste Dunăre. Ajutat şi de **bastarni**, a trecut în sudul Dunării şi i-a bătut pe **moesi**, **tribali**, **dardani** şi **denteleti**. Cum cei din urmă, denteletii - un neam tracic, erau sub protecţia romanilor, aceştia trimit o armată sub conducerea lui Crassus, care ajutat şi de regele get Roles, duce o serie de bătălii contra bastarnilor. Un alt rege dac, Scorilo (cca. 28 - 68 d.Ch.) credea şi el că nu e bine să intre în conflict cu romanii şi la insistenţele celor care doreau să atace provinciile de peste Dunăre le explică printr-o pildă practică relatată de istoricul Frontinus: "Scorilo...a pus doi câini să se

mănânce între ei şi când erau mai în focul bătăliei, le-a arătat un lup pe care, îndată, lăsând furia dintre ei, câinii s-au aruncat".

În faţa pericolului roman ajuns la Dunăre, regele Duras a cedat conducerea lui Decebal. Acest fapt ne este relatat de Dio Cassius: "Duras care domnise mai înainte lăsase de bună voie domnia", în favoarea lui Decebal, "fiindcă era foarte priceput la planurile de război şi iscusit la înfăptuirea lor".

Înfatisarea caracteristica dacilor

Erau bărboşi cu plete mari, purtau pantaloni lungi înnodaţi la glezne, tunică scurtă cu mâneci, fiind acoperiţi pe cap cu o căciulă conică. Femeile îmbrăcau o cămaşa plisată la gât şi pe piept, cu mâneci scurte.

Civilizatie si cultura

Dacii erau organizaţi în **triburi** şi aveau cetăţi numite ***dava***. Din agricultură obţineau: grâu, vin, miere, creşteau vite şi cai, dar şi pescuiau. Îmbrăcămintea era făcută din lână de oaie şi din cânepă. Dacă la şes locuinţele erau făcute din nuiele împletite pe pari şi

zidite cu pământ, la deal şi la munte ele erau făcute din lemn, folosindu-se bârnele încheiate. **Conducerea o avea regele**, ajutat de un **sfat de nobili**, şi mai era **consiliat de un preot**. Dacii se ocupau cu **extracţia şi prelucrarea metalelor** din care confecţionau unelte, arme, obiecte de cult sau mobilier, podoabe, vase şi monede. **Ceramica** era prelucrată atât cu mâna cât şi cu roata olarului şi devenise o artă. Slujbele religioase se ţineau în sanctuare ce aveau formă patrulateră sau circulară. Ritualul funerar consta în arderea morţilor, iar cenuşa era pusă în urne şi îngropată în pământ. Dacii iubeau muzica. Izvoarele antice spun că ei cântau din gură, dar şi din chitare. Dion Chrysostomos îi socotea pe geţi la fel de înţelepţi ca şi grecii .

Mosteniri daco-getice în cultura româna

Rolul pe care l-au avut daco-geţii în cultura românească este unul foarte însemnat. Pe lânga faptul că folclorul românesc, arta plastică, muzica, dansurile, ritmurile, obiceiurile româneşti conţin **urme ale civilizaţiei acestui popor al tracilor**, lexicul românesc conţine **100-200 cuvinte de origine dacică**, ce denumesc părţi ale corpului omenesc, funcţii fiziologice, boli, stări afective, relaţii familiale, încălţăminte, îmbrăcăminte, locuinţă, gospodărie, floră şi faună (cele mai multe) etc. Pe lângă celelalte moşteniri daco-getice, cuvintele de origine dacică, intrate definitiv în fondul principal lexical al limbii române, arată încă o dată că

poporul român este continuatorul civilizaţiei şi culturii daco-geţilor.

Societate

Ei erau împărţiţi în două clase sociale: **aristocraţia,** numită **pileaţi (*pileati*) sau tarabostes** şi **agricultorii liberi, comaţii** (*comati*); un număr mic de izvoare istorice menţionează şi prezenţa **sclavilor**. Primii, care aveau dreptul să-şi acopere capul purtând o cuşmă şi formau o clasă privilegiată. Ceilalţi, care formau grosul armatei, erau ţărani şi meşteşugari şi purtau părul lung (*capillati*). Una din armele lor era "sica".

Limba

Cunoscutul geograf grec din epoca romană, **Strabon**, afirmă despre daci că "***au aceeaşi limbă ca şi geţii***" care "***sunt mai bine cunoscuţi de eleni, deoarece se mută des de pe o parte pe alta a Istrului şi totodată mulţumită faptului că s-au amestecat cu tracii şi cu misii.***" Din afirmaţia lui Strabon se deduce o relaţie lingvistică între daci şi geţi, dar totodată o relaţie între limba vorbită de daci şi cea vorbită de traci. Geograful grec însă nu îşi argumentează afirmaţia, opinia sa nefiind confirmată de alţi autori.

O altă sursă privind limba dacilor se regăseşte în *Tristele* şi în *Scrisorile din Pont* ale poetului roman exilat la Tomis, Publius Ovidius Naso, care iniţial mărturiseşte că nu înţelege limba vorbită de geţi şi că geţii, la rândul lor, râd prosteşte la auzul poemelor recitate de Ovidiu. Poetul, însă, afirmă ulterior că a învăţat

limba geţilor şi că a şi scris un volum în limba acestora.

***Geto-daca* este o limbă indo-europeană**, aparţinând l**imbilor tracice** şi fiind astfel **înrudită cu limba ilirilor**. Ea a fost încadrată convenţional în **grupa satem**, conform acestei încadrări, ea înrudindu-se cu **limba vechilor locuitori baltici** şi cu **idiomurile slave**, dar, mai mult, cu **limba iraniano-persană** şi cu **cea iraniano-scitică**, precum şi cu **sanscrita**.

Printre cercetătorii actuali, însă, există şi aceia care încadrează traco-daca în grupa centum, alăturând-o astfel limbilor germanice, dar, mai ales, celor italo-celtice. În acest sens, Mihai Vinereanu dedică numeroase studii. În cartea sa, *Originea geto-dacă a limbii române*, el afirmă:

„Toate aceste probleme vor fi discutate în această lucrare, dar aş dori să menţionez aici

că, deşi s-a stabilit încă din secolul trecut că limba traco-dacă era o limbă aşa-zis satem, nimeni de atunci încoace nu a pus la îndoială veridicitatea acestei ipoteze, cu toate că a fost slab justificată tocmai datorită proastei cunoaşteri a trăsăturilor generale ale acestei limbi. Limba strămoşilor noştri nu era o limbă satem, ci era mai apropiată de limbile italice şi cele celtice, după cum vom arăta mai jos, dar în mod paradoxal are unele trăsături comune şi cu limbile satem, ceea ce pune serios sub semnul întrebării chiar împărţirea limbilor indo-europene în două grupuri distincte. Această distincţie centum/satem, veche de peste 100 de ani, ea însăşi cu multe puncte slab argumentate şi neelucidate, nu a mai fost adaptată în ciuda perfecţionării mijloacelor de analiză fonologică, cu toate că au mai fost descoperite şi descifrate încă două limbi indo-europene: hitita şi toharica,

două limbi care, deşi împărtăşesc multe trăsături cu limbile centum, geografic s-au situat în spaţiul limbilor satem, adică în partea de răsărit al arealului indo-european, mai precis hittita în *Asia Mică* şi toharica în *Asia Centrală*.

Triburile dacice

- **Albocensii** –localizaţi în jurul oraşului Alboca, Banat. Menţionaţi de Ptolemeu.
- **Ansamensii** -localizaţi pe Someş, în Nord-Vestul Transilvaniei. Tribul este atestat de inscripţii romane un sat purtând numele acestui trib: vicus Ansamensium.
- **Appullii** -localizaţi în jurul oraşului Apulum. Sunt menţionaţi de textul antic cunoscut sub numele de Consolatio ad Liviam.
- **Biefii** -localizaţi în Nord-Estul Banatului. Sunt amintiţi de Ptolemeu.

- **Burii / Buridavensii** -capitala Buridava> Ocnele Mari, Oltenia. Sunt menţionaţi de Ptolemeu.
- **Carpii / Carpodacii** -unul din cele mai mari şi importante triburi dacice ce a locuit la est de Carpaţi până la Nistru.
- **Caucoensii** -trib dacic, localizat de V.Pârvan în "regiunea de munte din Neamţ şi Bacău şi ţinutul spre apus din ţara secuilor". Caucoensii au fost vecinii de Sud ai costobocilor, locuind Nordul Moldovei, inclusiv în partea carpatică şi dincolo de Siret până la Nistru. Sunt menţionaţi de Ptolemeu.
- **Ceiagisii / Keiagisii** -trib aflat la Sud de potulatensi, adică în Sud-Vestul Munteniei şi Sud-Estul Olteniei (cursul inferior al Oltului). Sunt menţionaţi de Ptolemeu.
- **Costobocii** -triburi de daci liberi care au locuit în Nordul şi Nord-Estul Daciei.
- **Cotensii** -unul din principalele neamuri geto-dacice. V.Pârvan îi localizează pe

“enigmaticii cotensi” în Estul Daciei, respectiv în Sud-Estul Moldovei. Sunt menţionaţi de Ptolemeu la sud de ratacensi, caucoensi şi biefi.

- **Crobizii** -trib getic cel mai probabil din Dobrogea, au fost conduşi de Isanthes, menţionaţi de Herodot şi Ptolemeu.
- **Dacii**
- **Geţii**
- **Harpii** -localizați la Nord de gurile Dunării, între Prut şi Nistru, sudul Basarabiei. Menţionaţi de Ptolemeu.
- **Obulensii** -trib getic localizat după izvoare vechi şi după cercetări recente în Estul Dobrogei, unde s-au descoperit numeroase oraşe, posibile capitale ale acestui trib. Tribul obulensilor este menţionat de Ptolemeu.
- **Oinensii** -trib traco-getic, localizat în Estul Moesiei inferioare, adică partea de Vest a Dobrogei Centrale. Sunt menţionaţi de Ptolemeu.

- **Ordyssii / Ordenssos** -trib de pe malurile Argeșului.
- **Pelii**
- **Piageţii**
- **Piefigii** -localizaţi de V.Pârvan în Câmpia munteană.
- Potulatensii -neam dacic, după opinia lui V.Pârvan ar fi populat părţile de Nord ale Olteniei şi zona deluroasă din Vestul Munteniei. Sunt menţionaţi de Ptolemeu.
- **Predavensii** -trib dacic, localizat la Nord de Mureşul inferior, până aproape de Crişuri.
- **Racataii / Racatriaii** -triburi dacice de pe teritoriul actualei Ungarii.
- **Ratacensii / Racatensii** -trib plasat de V.Pârvan în platoul transilvănean dintre Târnave şi Someş.
- **Sacii** -trib dacic, localizat de V.Pârvan în jurul oraşului **Sacidava**, la sud de Axiopolis (Cernavodă).
- **Saldensii**

- **Sargeţii** -localizaţi în Vestul Mureşului şi pe Siret.
- **Sensii / Siensii** -trib dacic localizat de V.Pârvan de-a lungul râurilor Ialomiţa şi Buzău, adică în partea de Nord-Est a Munteniei, corespunzătoare judeţelor Buzău şi Brăila.
- **Sucii** -capitala Sucidava> Corabia, Oltenia
- **Tyrageţii** -localizaţi pe malurile Nistrului(Tyras).

Daci - Mitul Hultanului

Mitul hultanului (sau al **zgrimintesului**, cum mai este numit în alte zone) este una din creaţiile originale şi deosebite ale mitologiei geţilor, ce s-a transfigurat mai târziu şi în mitologia romanilor. Originile figurii hultanului se regasesc în practicile ascetice ale vechilor daci, în casta preoţimii, a iniţiaţilor.

Devin hultani numai copiii ce s-au născut cu căita (placenta) pe cap sau cel de-al

şaptelea fiu al celui de-al şaptelea fiu. Unii dintre aceşti copii însemnaţi din naştere sunt furaţi de mici de către hultanii bătrâni şi duşi la scoala din "Crugul Pământului", pe Celălalt Tarâm, unde sunt instruiţi până la vârsta de 20 de ani. "**Crugul Pământului"** înseamnă "mijlocul Pământului", însă nu cu sensul de centru (geologic, geografic) ci mai degraba "miezul, originea", ca in expresia "crescut in mijlocul lupilor". În unele zone din România s-a pastrat pâna azi credinţa conform căreia copiii nascuti cu căita pe cap sunt predestinaţi să cunoască tainele stihiilor, pe când în alte parţi folclorul spune că aceşti copii pot deveni strigoi, adică vor putea călatori în afara trupului.

Dupa ce îşi însuşesc iniţierea magică, hultanii devin protectorii drumurilor de munte, stăpâni ai secretelor vazduhului şi

ai manifestărilor vremii. Ei duc o viaţă singuratică, retraşi undeva in măruntaiele munţilor. **Pentru a putea practica magia, hultanul depune printre altele şi un jurământ de castitate foarte strict**; este suficient să se îndrăgostească de o femeie pentru a-şi pierde puterile. La diverse date ştiute doar de ei, aceşti vrăjitori coboară din creierii munţilor pentru a străbate satele, cerşind şi încercând inimile oamenilor. Pomana pe care o primesc o arunca pe ape curgătoare, pentru a ajunge ofranda pe Tărâmul Celălalt, parcurgând Apa Sâmbetei. Când oamenii le greşesc, hultanii aduc norii de ploaie şi grindină asupra pământurilor lor. Adoptarea creştinismului drept religie oficiala a alterat mitul hultanului. Creştinii i-au denumit **"solomonari"**, dupa regele Solomon dar, ca în orice proces de asimilare, au

transformat hultanul într-un personaj malefic, pentru a îndeparta oamenii de la vechile credinţe. În acelaşi spirit, creştinismul a produs un nou personaj, **contra-solomonarul**, menit să-i apere pe oameni de solomonar, devenit brusc un tiran care cerea bir de la săteni pentru a nu le distruge recoltele. Pentru Getica am încercat sa filtrăm elementele creştine şi să redăm adevarata imagine a hultanului, dinainte de creştinizare.

Hultanul este asociat direct cu imaginea balaurului. Pentru a se înalţa printre nori, el trebuie sa cheme un balaur şi să-l încalece. Când călătoreşte pe balaur sau pe nori, vrăjitorul este invizibil oamenilor de rând, putând fi vazut doar de către alţi vrăjitori. Chemarea balaurului este un ritual esenţial pentru hultan. Mitul spune că balaurii trăiesc

în lacurile de munte fără fund, iar pentru a-i putea încăleca, iniţiatul trebuie să spargă gheaţa lacului cu o toporişcă descântată şi să le pună pe gat un frâu din lemn de mesteacăn. De aceea, hultanul nu se desparte niciodată de toporiscă sa vrajită, de frâul de mesteacăn şi de cartea de vrăji.

Religie

Dacii obţinuseră deja un grad înalt de civilizaţie când au fost întâlniţi pentru prima dată de romani. Ei credeau în nemurirea sufletului şi considerau moartea ca o simplă schimbare de ţară. Conducătorul preoţilor avea o poziţie importantă ca reprezentant al zeităţii supreme, Zamolxis/Zalmoxis/Zalmoksha, pe pământ, fiind de asemena şi sfătuitorul regelui. În afară de Zamolxis/Zalmoxis, dacii mai credeau şi în alte

zeităţi, printre care erau Gebeleizis, Derzelas şi Bendis cu toate ca existenta lor nu a fost confirmata prin surse de natura arheologica.

Zalmoxis (sau **Zamolxes**, **Zamolxis**, **Zamolxe**) este considerat de unii istorici ca fiind **zeul suprem din panteonul geto-dacic**, de unde concluzia unora cu privire la monoteismul geto-dacilor care ar fi facilitat convertirea acestora la creştinism, idee ce se află în opoziţie cu opinia conform căreia religia geţilor ar fi fost una politeistă, precum erau religiile celorlalte popoare indo-europene. Alţi istorici îl consideră doar patronul lumii subpământene, al împărăţiei morţilor, având, astfel, caracter htonic, dar a fost identificat si cu Gebeleizis, zeu geto-dac al furtunii, trăsnetelor şi fulgerelor.

Etimologie

Zalmoxis, un zeu-urs (Bärengott)

Alături de forma *Zalmoxis* (prezentă la Herodot, Platon, Diodor din Sicilia, Apuleius, Iordanes, Porphirios, etc.), antichitatea cunoştea şi forma *Zamolxis* (Lucian, Diogenes, Laertios, etc.). Eliade observă evidenţa faptului că *una dintre forme derivă din metateza celeilalte*. Porphiros, explică varianta *Zalmoxis* prin cuvântul trac *zalmos*, „piele, blană”, ceea ce se acordă cu o anecdotă conform căreia, la naşterea lui, o blană de urs a fost aruncată peste Zalmoxis. Din această etimologie, unii autori au dedus că Zalmoxis ar fi fost la origine un *Bärengott* (zeu-urs). Ipoteza este reluată de Ryhs Carpenter care îl aşează pe zeul get printre alţi "*sleeping bears*" ("*urşi dormind*").

Zeul htonic

Cealaltă etimologie interpretează numele plecând de la tema *zamol*, pentru care Matthäus Prätorius (1688) propusese sensul de *pământ*. În 1852, Cless îl compară pe Zalmoxis cu zeul lituanian al pământului, Zameluks. Abia Paul Kretschmer, în 1935, a elaborat demonstraţia lingvistică, discutând în paralel *Zemelô* (de pe inscripţiile funerare greco-frigiene din Asia Mică), tracul *zemelen* (pământ) şi Semele (zeiţa pământului, mama lui Dyonisus), termeni care derivă din tema protoindoeuropeană **g'hemel-*, *pământ, sol, aparţinând pământului* (cf. şi avesticul *zam*, pământ, lituanianul *žêmé*, letonul *zeme*, vechi prusacul *same, semme*, vechiul slav *zemlia*, „pământ, ţară”).

„Sclipitor, luminos”

O altă ipoteză are în vedere partea onomastică **Zelmo-**, de exemplu *Zelmoutas* şi în numele compuse, cu *-zelmis*: *Aulouzelmis*, *Abro-, Dala-, Dole, Ebry-, Mesto*, din protoindoeuropeanul ***g'hel-** „a sclipi; galben; verde sau ***g'el-** „limpede, luminos”. De asemeni în *Zalmodeghikos* (v. Zalmodegicos); *Zermodeghikos* şi *Zoltes*.

Cultul său. Ritualuri. Interpretări

Pe lângă impresia vie pe care textul lui Herodot a produs-o în lumea antică, Eliade observă şi coerenţa legendei relatate de Herodot:

„Grecii din Hellespont sau Herodot însuşi integraseră tot ce aflaseră despre Zalmoxis, despre doctrina şi cultul său într-un orizont spiritual de structură pitagoriciană. Or aceasta însemna că cultul zeului geto-dac comporta credinţa în imortalitatea sufletului şi anumite rituri de tip iniţiatic. Dincolo de raţionalismul şi

evhemerismul lui Herodot, sau a informatorilor săi, se ghiceşte caracterul misteric al cultului. Acesta este poate motivul pentru care Herodot ezită să dea amănunte (dacă -ceea ce nu e însă sigur- cei de la care aflase acste lucruri i le spuseseră cu adevărat): discreţia sa à propos de Mistere este bine cunoscută. Dar Herodot recunoaşte că el nu crede în istoria cu Zalmoxis sclav a lui Pitagora, şi că, dimpotrivă, el e convins de anterioritatea daimonului get, şi acest detaliu este important.”

—Mircea Eliade-Istoria credinţelor şi ideilor religioase, vol II

Cu privire la credinţa geţilor în nemurire menţionată de Herodot, Eliade, urmând studiile lui Linforth, face o precizare esenţială în înţelegerea cultului zalmoxian, anume că *áthanatizein nu înseamnă "a se crede nemuritor*", ci "*a se face nemuritor*". Această

"*imortalizare*", după termenul folosit de Eliade, "*se dobândea prin intermediul unei iniţieri, ceea ce apropie cultul instaurat de Zalmoxis de Misterele greceşti şi eleniste*". Deşi ceremoniile propriu-zise nu au fost transcrise de către istorici, informaţiile transmise de Herodot indică, potrivit interpretării lui Eliade, un scenariu mitico-ritual al *morţii* (ocultare) şi *reîntoarcerii pe pământ* (epifanie). Iar, cât priveşte semnificaţia magică a singurului ritual transcris de către Herodot, sacrificiul, Eliade îl interpretează drept menit pentru a "*reactualiza raporturile dintre geţi şi zeul lor, aşa cum fuseseră ele iniţial, când Zalmoxis se afla printre ei*", constituind, astfel, o "*repetiţie simbolică a întemeierii cultului*", similară, doar din punct de vedere funcţional, cu reactualizarea Căii Crucii în creştinism.

Caracterul htonic al zeului a fost evidenţiat de anumiţi autori antici, precum şi de către mulţi savanţi moderni, care l-au pus pe acesta în

relaţie, pe de o parte, cu Dionis şi Orfeu, şi, pe de altă parte, cu personaje mitice sau puternic mitologizate, a căror trăsătură principală era fie o tehnică şamanică, fie mantica, fie coborârile în Infern. Mircea Eliade, însă, vede în relatările lui Herodot despre cultul lui Zalmoxis elemente ce îl apropie pe zeul dac de Mistere.

Sacrificii umane în cultul zamolxian

Sacrificiile umane la geto-daci sunt atestate în texte literare antice referitoare fie la soţie ori soţii sacrificate la moartea soţului, fie la mesagerul trimis la Zamolxis. Pe lângă acestea se cunosc şi alte

sacrificii umane, evident cu rosturi de cult, fără ca tâlcul lor să poată fi limpede desluşit. Aceste sacrificii ne sunt atestate încă din epoca bronzului. Astfel, de exemplu în faţa intrării în megaronul templului de la Sălacea (cultura Otomani), la numai 1,20 m distanţă s-a descoperit o groapă cu diametrul de 1,10 m si 1,30 m adâncime, din conţinutul căreia făceau parte oase de copil, un vas mare şi un suport de vas. Este vorba cu siguranţă de o groapă rituală şi de un sacrificiu. La Sălacea ca şi la Pişcolţ s-au descoperit cranii umane îngropate separat (cultul craniului). Un astfel de craniu s-a găsit şi în aşezarea de la Derşida, într-o groapa îngustă, însă craniul (aparţinând unui adult) nu s-a păstrat bine.

Tot din epoca bronzului, în cadrul necropolei de la Cândeşti (cultura Monteoru) s-a constat, în câteva cazuri că, înainte de a se ridica

construcţia funerară din piatra, în groapă au fost depuse 1-3 capete de adulţi şi apoi s-a procedat la înhumarea celui care îi era destinat mormântul. În alte cazuri la picioarele înhumatului s-au depus resturi incinerate a 1-2 capete omeneşti sau după ce înhumatul a fost acoperit cu pământ s-au depus resturi umane incinerate. Rostul unor asemenea sacrificii umane este greu de desluşit.

Foarte probabil erau legate de anumite practici de cult. Şi alte descoperiri arheologice conduc la ipoteza sacrificării în scopuri rituale . Astfel se pot enumera cele de la Cetăţeni (jud. Argeş), la Bucureşti-Tei, Dămăroaia, de la Poiana, Chirnogi ori Căţelu-Nou.

Căreia dintre divinităţi le-au fost închinate aceste jertfe practicate începând cu epoca bronzului şi până în sec. III d. Hr. şi care a fost

ritualul nu pot fi precizate cu destulă siguranţă pe baza descoperirilor de până acum. Sacrificiile umane aduse zeităţilor nu sunt proprii sau specifice doar geto-dacilor. Ele se întâlnesc la numeroase alte popoare antice cum sunt greco-romanii, germanii, celţii sau tracii, la care aceste practici în scop ritual-religios ne sunt atestate de izvoare literare sau de descoperiri arheologice.

Dar o analiză independentă şi combinatorie a izvoarelor scrise şi a descoperirilor arheologice atesta faptul că geto-dacii efectuau sacrificii umane în următoarele situaţii:

1. **în beneficiul unor divinităţi** – Zalmoxe şi un Zeu al Războiului (Herodot, IV, 94; Iordanes, 41).
2. **la fondarea unor construcţii**: schelete sub locuinţe, la Gradiştea (Brăila), Borduşani (Ialomiţa), Poiana (Galaţi).- 8 copii sub

locuinţe deşi unii au putut fi înhumaţi aici datorită unei morţi premature.

3. **la moartea soţului** - Sighişoara-Wiettenberg, Orlea, Căscioarele.

4. **la moartea regilor şi aristocraţilor** era ucisă soţia, poate şi unii servitori: (Ştefan din Bizanţ, „Lexicon”, p.337; Eustathius, 304; Pomponius Mella, II, 2, 19-21, plus descoperirea de la Agighiol) Brad, Orlea.

5. **sacrificarea copiilor** pentru motive greu de precizat (gropile din aşezări sau incinte sacre cu mai mulţi copii) Grădiştea, Orlea, Poiana.

6. **sacrificii pentru obţinerea de cranii (cultul craniului)**: Columna lui Traian plus descoperirile arheologice: Brad, Budeşti, Popeşti, Poiana.

7. **uciderea rituala a unor prizonieri**: Berea (16 schelete chircite într-o groapa de la Berea).

8. **sacrificii de fecundare**.

Dar să vedem ce este acela un sacrificiu, la ce se referă în mod exact.

<u>**Sacrificiul**</u>: - **manifestare religioasă păgână ce implica înjunghierea sau arderea unor oameni, animale şi păsări sau a oferi bunuri în cinstea unor zei** ; este o instituţie fundamentală a religiilor antice; ele se fac în semn de veneraţie, recunoştinţă, iertare, înduplecare; sacrificiile funerare se efectuează fie în momentul înhumării sau incinerării defunctului, fie în momente comemorative.

De exemplu în legătura cu obiceiul de înmormântare al unor traci, Herodot ne spune despre crestonii ce locuiesc în zona izvoarelor râului Echedor din Macedonia că „fiecare ţine în căsătorie mai multe femei, la moarte fiind

sacrificată una din ele”. Acelaşi lucru îl aflăm şi de la Pomponius Mella: „femeile doresc să fie omorâte deasupra cadavrelor bărbaţilor morţi şi să fie îngropate împreună cu aceştia. Pentru a dobândi această cinste soţiile dau o mare luptă în faţa celor care trebuie să hotărască aceasta, iar cea care învinge este în culmea bucuriei. Soţia era înjunghiată de ruda ei cea mai apropiata”.

Faptul că în cultul zamolxian ce se referă la Marele Zeu se practicau sacrificii umane (trimiterea periodică a unui mesager), ar putea oferi indicii cu privire măcar la o parte din sacrificiile umane, dacă nu în totalitatea lor.

După opinia lui Silviu Sanie, sacrificiul este o consacrare, dar se ştie că nu orice consacrare este un sacrificiu . Această consacrare implică

distrugerea obiectului, în unele cazuri consumarea prin foc, înjunghiere.

Sacrificiul implica trei termeni:

a) sacrificatorul;

b) obiectul consacrat (victima);

c) divinitatea.

În această situaţie schema sacrificială poate fi construită fără a ţine seama de variante. În această schemă: a) natura victimei;

b) modalitatea de ucidere;

c) finalitatea practică va fi mai lesnicioasă descifrarea semnificaţiilor religioase ale scenariului ritual.

După cum se ştie sacrificiul uman este idealizat în ,,Getica" lui Vasile Pârvan . Între obiectivele iniţiale ale sacrificiului uman sunt

amintite şi intenţia „...de a împăca furia şi a căpăta bunăvoinţa puterilor natural-divine, a zeilor” şi faptul că, „la geţi, sacrificarea de oameni a fost pusă în legătură cu o problemă esenţiala în orice religie: comunicarea directă cu divinitatea” .

Arătând că sacrificiul uman este atestat atât la paleo-cultivatori cât şi la cei cu o civilizaţie mai complexă, la diferite popoare: mesopotamieni, indo-europeni, azteci, Mircea Eliade aminteşte mobilurile acestor sacrificii: fertilitatea ogorului; pentru a întări viaţa zeilor; pentru a restabili contactul cu strămoşii mitici sau cu rudele recent decedate sau cu scopul de a repeta sacrificiul primordial, apreciind în final că sacrificiul menţionat de Herodot nu avea nici unul din ţelurile sus menţionate. Sacrificiul getic făcea posibilă transmiterea unui mesaj, „în alţi termeni reactualizează legăturile directe dintre

geţi şi zeul lor”. În opinia lui Eliade, mesagerul ar putea fi „un initiat” în misterele întemeiate de Zamolxis iar sacrificiul la patru ani ar fi în legătură cu anii de ocultaţie a lui Zamolxis, reapariţia în mit corespunde în ritual cu restabilirea comunicaţiilor concrete.

La un moment dat, în rândurile consacrate sacrificiului uman la geto-daci, I. I. Russu afirma: ”...nu putem aprecia, însă, care ar fi partea originală getica într-un asemenea proces de „spiritualizare” a unui hidos ritual atavic, moştenit din noaptea preistorică ...” . Pentru a o descoperi, se impune recapitularea informaţiilor oferite de Herodot:

1 1. În primul rând, ar fi de remarcat periodicitatea evenimentului. Alegerea mesagerului şi deci trimiterea lui are loc o data

la cinci ani. Cifra cinci ocupa un loc deosebit, referindu-se la numărul zeilor din „pantheonul teoretic” al indo-europenilor. Alături de cele patru direcţii ale lumii, era al cincilea punct care reprezenta centrul.

ARTA DACICĂ

Arta în accepţia ei cea mai largă, este un subiect despre care se poate vorbi foarte puţin dacă ne referim la poporul geto-dac. Aminitirea mitologiei dacice a luat

forme pe care azi nu le mai recunoaştem, legendele lor istorice ne sunt practic necunoscute, fara urmă au disparut poezia lor populară şi literatura religioasă, nu se ştie nimic despre muzică şi dansurile lor.

Ce a rămas atunci? Foarte puţin. Nu îndeajuns pentru a zugrăvi un tablou complet al artei dacice, dar îndeajuns pentru a se putea trasa cateva caracteristici ale ei. Iar pentru aceasta trebuie mulţumit arheologilor.

Relativ complete sunt informaţiile despre materialul folosit la olărit, forma şi ornamentaţia vaselor de lut, material care abunda pe tot teritoriul ţării. Ceramica geto-dacică poseda o frumuseţe şi o eleganţă remarcabilă cu atât mai mult cu cât este de o originalitate absolută. Se poate vorbi cu temei despre o geometrie specifică ceramicii daco-getice mai cu seama cu referire la piesele de lux. Lucrată

cu mâna sau la roată, produsele ceramice pastrează întotdeauna proporţiile potrivite care dau vasului un aspect deosebit de placut si elegant. Ceramica lucrata cu mţna, fabricată în general din lut negru mai rar de culoare brună este lustruită in exterior şi se caracterizează prin urmatoarele forme:

Vasul-borcan: vas larg răspândit cu profil usor bombat, sprijinit pe un picior abia schiţat, buza bine conturată se rasfrange in afară rotunjindu-se. Pentru mânuire are aplicate alveole mari combinate cu şiruri de alveole mici si butoni. Ornamentele constau din incizii cele mai multe vase fiind ornamentate prin incizii cu piaptănul. Mărimile cuprind o gama variata de la cele mari la cele in miniatura.

Opaiţul: forma caracteristică a culturii materiale geto-dace, este descoperită în orice asezare geto-dacă, deseori forme diferit cu găuri pentru fitil, alteori o cană cu diametrul bazei mai mic decât diametrul buzei, cu mâner şi arar cu piciorul schiţat. În general forma simpla fară ornamente.

Cana bitronconică: o formă larg raspandită, cu pantecele ascutit, gâtul înalt şi zvelt, continuat printr-o buza rotunjită, răsfranta in afară. Toarta simpla, torsadat sau acoperita cu caneluri, era modelată în continuarea buzei, fată de care se supraînalţa uşor, coboara apoi în curbă accentuată, pentru a se pierde deasupra liniei de maximă largire a recipientului;

Strachina: are diametrul gurii larg, buza evazata în afară şi umărul marcat printr-un fel de prag;

Vasul bitronconic cu două torţi laterale: are profilul caracterizat de o simetrie perfecta a celor două părti ale corpului. Recipientul se termină printr-o buză uşor albiată la mijloc; de la aceasta pornesc două torţi prinse deasupra diametrului sau maxim;

Vasul tronconic: de dimensiuni mici are buza oblică cu marginea îngroşată. În exterior are proeminenţe pentru siguranţa in mânuire;

Ceramica lucrata la roată începe să folosească cu preponderenţă lutul brun şi se caracterizează prin urmatoarele forme:

Cana**:** forma cea mai raspandită, întalnită în orice aşezare geto-dacă, are secţiunea verticală în formă de romb, cu buza ieşită în afară şi toartă cu latura superioară orizontală şi cea laterală cu aceeaşi înclinare cu cea a parţii inferioare a cănii care se spijină pe un continuare inelară;

Fructiera: vas cu raspândire larga este format din două părţi. Corpul vasului are pereţi de înalţime mică, aproape orizontali, cel mai adesea de formă circulară, rareori pătrată, are buza lată răsfrântă spre exterior. A doua parte este piciorul de formă aproape cilidrică cu baza usor lătiţă pentru stabilitate;

Chiupul: vas de formă ovoidală cu baza puternic reliefată şi buza teşită,

răsfrântă drept în afară, multe dintre exemplarele descoperite au ca decoraţie un val incizat sau diferite forme imprimate;

Amfora: utilizata frecvent de daci au suferit consistente influenţe greceşti cu a caror formă se identifică sunt confecţionate dintr-o pastă galbenă, au mănusi stampilate care confirmă realizarea locală;

Ceramica este deseori frumos pictată, cea din zona Sarmizegetusei prezentând caracteristici care o deosebesc net de cea din restul ţării. Dacă de arta statuară în piatră nu se poate vorbi, s-au descoperit fragmente de statuete din lut ars. O categorie aparte de produse din lut incizate artistic sunt vetrele (cum este cea de la Popeşti). Din acelaşi, material,

ceramică s-au mai găsit diverse medalioane, imprimate cu figuri umane sau diferite simboluri, un astfel de exemplar, găsit la Sarmizegetusa, are imprimat chipul zeiţei Bendis.

O parte importanta a artei dacice o reprezintă obiectele din metale preţioase, produsele de argint fiind fară îndoiala, produsele cele mai înalte şi reprezentative ale artei geto-dace. Nu numai ca sunt realizate din argint de calitate, dar măiestria la care au ajuns meşterii dăci pot stârni invidia celor din zilele noastre. Un splendid exemplu de artă autohtonă îl constituie vasele de argint din tezaurul de la Sâncrieni.

Ornamentate cu împunsături , palmete, lujeri, frunze, motive împletite şi valuri alergătoare, ele sunt o mărturie a

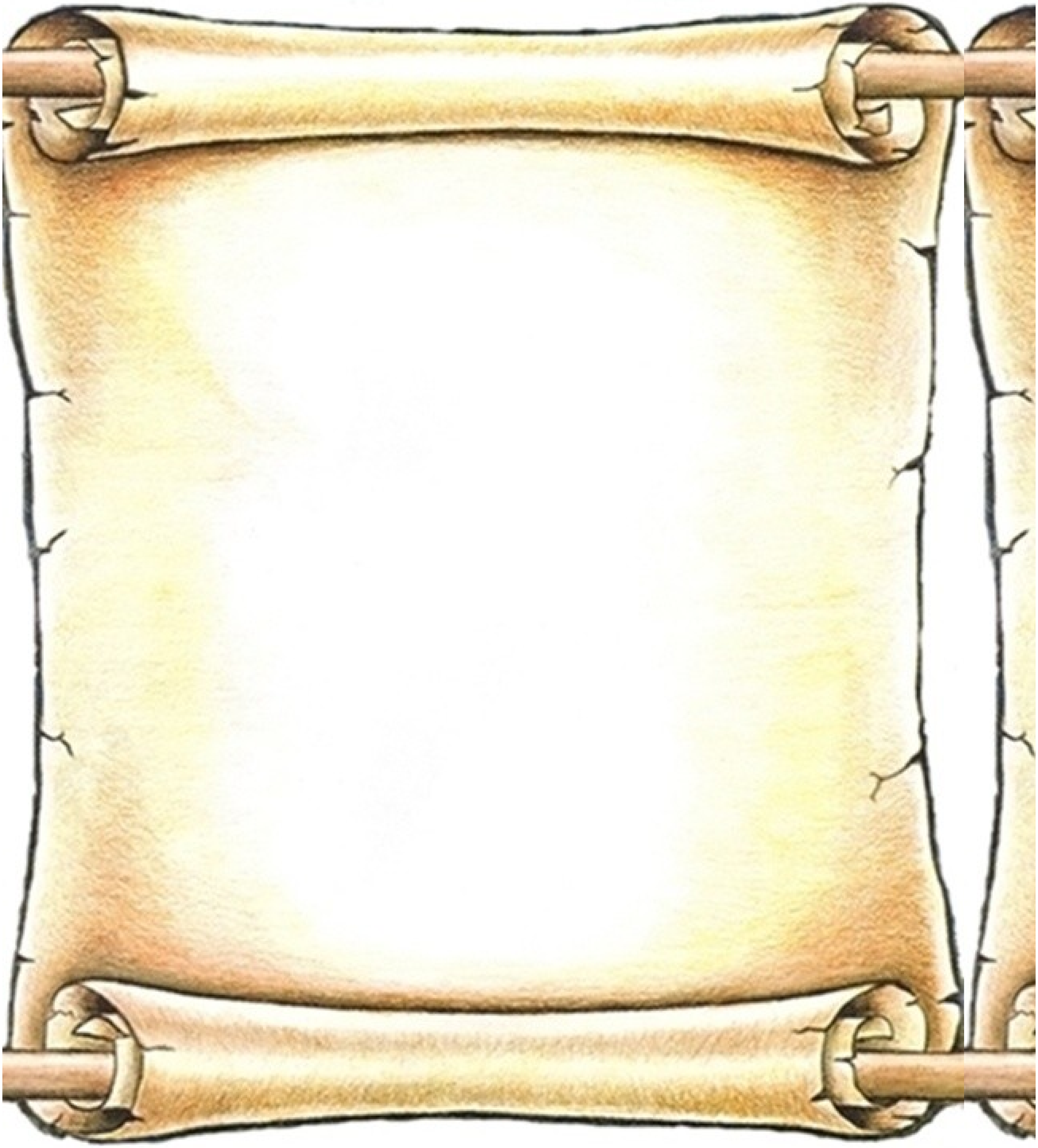
măiestriei autorului şi gustului proprietarului. Lanţurile ornamentale făurite din zale de argint sunt atât de fine încat par împletite. Bratarile în formă de spirală cât şi cele din trei sau patru semisfere, prezintă o originalitate plină de eleganţa. Fibulele ocupă un loc important în vestimentaţia geto-dacă. Acestea au diferite forme de la cercuri si pătrate la simbolul solar si cel al frunzei. Adeseori sunt decorate cu figuri umane. Cerceii se realizau dintr-o sârmă subtire rasucita in spirale fine. Inelele, poate cele mai expresive si frumoase podoabe, au diferite forme: verigi cu noduri şi protuberanţe, spiralate, simple, dintr-o bucată sau cu capete neunite, unele sunt prevăzute cu boabe de sticlă colorată. La toate acestea se adaugă catarame, nasturi, paftale. Deasemeni sau găsit parţi de harnaşamente bogat decorate, scuturi de paradă (exemplu edificator este scutul aurit de la Piatra Roşie), coifuri (cum ar fi acel

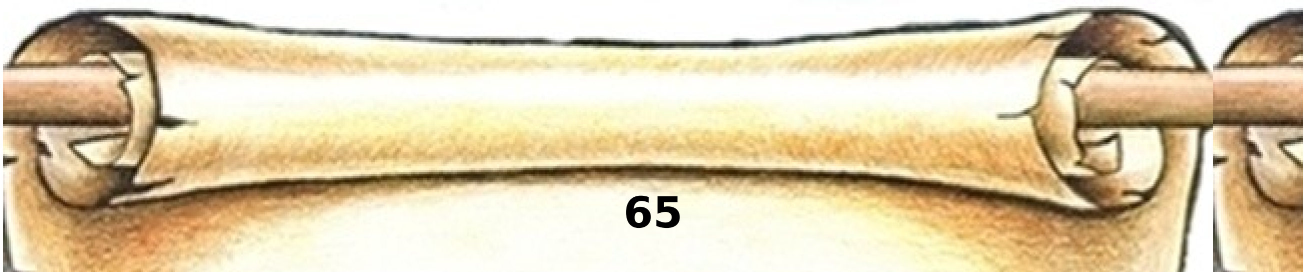
frumos coif de aur de la Poiana-Coţofeneşti), oglinzi. Desi nu din materiale pretioase dar fara să-şi piardă eleganţa trebuie mentionate candelabrul de la Poiana.

Aceste obiecte din metale preţioase nu sunt caracterizate numai prin calitatea lor superioară ci şi prin numărul mare, tezaurul luat de Traian fiind îndeajuns de mare pentru a restabili economia întregului imperiu.

Entitati politice

Dromihete, conducătorul Geţilor, l-a invins pe Lysimachus în aproximativ 300 î.Hr. Mai înainte, în 531 î.Hr., Darius al Persiei i-a supus pe Geţi alături de Traci. Oroles i-a condus pe Geţi în secolul II î.Hr.. Iulius Caesar vorbeşte despre ţinuturile Dacilor în De Bello Gallico. Conflictele cu Bastarnii şi apoi cu romanii (112 îCh - 109 îCh, 74 îCh) au slăbit puterea dacilor, dar Burebista, contemporan cu Caesar, i-a unit pe Daci într-un regat puternic şi a reorganizat armata, învingându-i pe Bastarni şi pe Boi, oraşele greceşti Olbia pe râul Bug, şi Apollonia pe ţărmul Marii Negre în Tracia recunoscându-i autoritatea. Dezvoltarea Daciei reprezenta o ameninţare pentru Imperiul Roman, dupa cucerirea Galiei, Caesar iniţiind planul unei campanii împotriva Dacilor, dar moartea sa a

amânat războiul. Cam în acelaşi timp şi în aceleaşi circumstanţe (un complot la curtea regală), Burebista moare, iar regatul său este împărţit în cinci regate plus inca trei in Dobrogea sub conducători diferiţi.

Din 85 până în 89, dacii au dus două războaie împotriva romanilor sub conducerea lui Duras si apoi Diurpaneus / Decebal. După două răsturnări de situaţii, romanii, sub conducerea lui Tettius Iullianus aveau un mic avantaj, dar vor fi nevoiţi să facă pace din cauza înfrângerii lui Domitian de către Marcomani. Între timp, Decebal şi-a refăcut armata, iar Domitian este forţat să accepte plata unui tribut anual dacilor.

Traian iniţiază o amplă campanie împotriva Dacilor după ce devine Imperator, o campanie cunoscută ca Războaiele Dacice, războaie ce vor necesita utilizarea unei treimi din efectivul întregii armate a Imperiului Roman. Rezultatul primei campanii (101-102) a fost atacul capitalei dace, Sarmizegetusa şi

ocuparea unei părţi din ţară. Cel de-al doilea război dacic (105-106) s-a terminat cu înfrângerea lui Decebal şi sinuciderea acestuia, regatul său fiind cucerit şi transformat în provincia romană Dacia. Dupa înfrângerea Dacilor, Traian a organizat la Roma cea mai mare şi mai costisitoare Festivitate, care a durat ~123 de zile, cantitatea de aur şi argint prădată din Dacia de către romani fiind apreciată de cronicarii antici ca fabuloasă. Zeci de mii de Daci au fost duşi in sclavie la Roma, alte zeci de mii de Daci au fugit din Dacia pentru a evita sclavia.

Detaliile războiului au fost relatate de Dio Cassius, dar cel mai bun comentariu este celebra Columnă a lui Traian construită în Roma.

Încă din anul 102, prin pacea încheiată cu Decebal, romanilor le sunt cedate Muntenia, sudul Moldovei, eventual estul Olteniei şi sud-estul Transilvaniei care vor fi înglobate

provinciei Moesia Inferior din care vor face parte până la moartea lui Traian. Există posibilitatea ca, tot în anul 102 să fi fost creat un district militar roman, sub conducerea lui Longinus şi cuprinzând Banatul, vestul Olteniei şi sudul Transilvaniei. În anul 106 se formează provincia Dacia propriu-zisă, cuprinzând vestul Olteniei, Banatul şi cea mai mare parte a Transilvaniei. Aceasta este organizată ca provincie imperială, lucru explicabil prin faptul că se afla chiar la graniţa Imperiului. Ea va fi condusă de un legatus Augusti pro praetore ales din ordinul senatorial şi care îndeplinise în prealabil funcţia de consul. Odată stabilită organizarea noii provincii, pacificarea acesteia s-a realizat relativ repede, lucru dovedit şi de emisiunea monetară din anul 112, unde legenda Dacia Capta devine, semnificativ, Dacia Augusti Provincia. În anul 117 împăratul Traian, cel care fusese proclamat Optimus Princes, moare. Îi urmează la tron Hadrian, despre viaţa căruia principalele informaţii provin din

controversata serie de biografii Istoria Augustă. După cum remarcă Dan Ruscu, viaţa lui Hadrian aparţine primului grup de vitae "ceea ce indică un grad mare de informaţii reale şi credibile" . Autorul capitolului despre viata lui Hadrian este Spartianus. Domnia lui Hadrian începe în condiţii vitrege. Astfel, el este nevoit să abandoneze teritoriile asiatice cucerite de Traian şi care nu fuseseră pacificate. Este lesne de imaginat în ce lumină l-a pus această actiune faţă de o parte din contemporanii săi, care văzând în Traian pe cel mai bun dintre principi l-au considerat pe Hadrian un succesor nedemn. Un pasaj din Eutropius vorbeşte despre faptul că în acest context al abandonării provinciilor asiatice, coroborat cu atacurile iazige şi roxolane asupra Daciei, Hadrian ar fi avut ideea de a abandona şi această provincie, idee la care a renunţat la sfatul "prietenilor" săi care motivau că prea mulţi cetăţeni romani ar rămâne astfel la bunul plac al barbarilor. Mai important decat faptul că această intenţie a

existat sau nu este ceea ce rezultă din textul lui Eutropius, şi anume ca, “spre deosebire de provinciile de dincolo de Eufrat, Dacia avea o organizare avansată şi un număr mare de colonişti” .

Pentru a îndepărta pericolul creat şi a pacifica zona, Hadrian se deplasează la Dunăre in anul 117. Acolo le ofera roxolanilor subsidii, reusind astfel sa oprească atacurile venite din partea lor. De asemenea, există posibilitatea ca şi abandonarea Munteniei şi a sudului Moldovei, întreprinsă de Hadrian, să se fi făcut pentru a le permite roxolanilor să se stabilească în aceste zone . Urmează apoi înfrângerea iazigilor pentru care împăratul îi acordă lui Q.Marcius Turbo, general experimentat care înfrănsese răscoale în Egipt şi Cirenaica , o comandă excepţională asupra Daciei şi Pannoniei Inferior. Dificultatea cu care aceste atacuri au fost respinse a făcut evident faptul că Dacia necesita o nouă organizare, o împărţire care sa o faca mai uşor

de apărat. Această reorganizare a avut loc probabil în anul 118, o dată cu zdrobirea iazigilor.

Cu toate că renunţase la planul abandonării complete a provinciei şi că respinsese cu succes atacurile barbarilor, pentru Hadrian era evidentă necesitatea unei noi organizări. De altfel, el revenise la concepţia politică a lui Augustus : “o politică defensivă în cadrul limitelor existente”. Se pare că iniţial au fost create Dacia Inferior din teritorii care aparţineau Moesiei Inferior: estul Olteniei şi probabil sud-estul Transilvaniei, şi Dacia Superior cuprinzănd Transilvania, Banatul şi vestul Olteniei. Prima menţiune a Daciei Superior apare într-o diplomă militară din 29 iunie 120, ceea ce implică şi existenţa Daciei Inferior. Este de presupus, totuşi, că această organizare s-a realizat ceva mai devreme, probabil o dată cu înfrângerea iazigilor, deci în jurul anilor 118-119. După cum am mai

menţionat, Muntenia si Moldova de sud fuseseră abandonate deja la momentul încheierii păcii cu roxolanii. Cele mai mari probleme în privinţa reorganizării sunt puse de provincia Dacia Porolissensis. O diplomă militară din 10 august 123, descoperită la Gherla, este dată pentru trei unităţi auxiliare din această provincie . Aceasta este prima menţiune a Daciei Porolissensis. Părerile istoricilor sunt divergente. I.Russu consideră că desprinderea Daciei Porolissensis s-a facut între anii 120-123, aceasta neputând exista înainte de anul 120 când, la 29 iunie, două diplome militare descoperite la Porolissum şi Căşeiu vorbesc de Dacia Superior. Prin urmare, această măsură, neputându-i fi atribuită lui Turbo, ar fi probabil o măsură politico-militară a împăratului Hadrian şi a guvernatorului Daciei Superior, Iulius Severus. Pe de altă parte, M.Bărbulescu consideră că noua provincie ar fi fost creată deodată cu Dacia Superior şi Inferior şi, probabil, nu mai târziu de anul 119, crearea ei înscriindu-se

perfect in demersul de reorganizare al împăratului. Oricum ar fi fost, această provincie era formată din zona nordică a fostei provincii Dacia, până la Arieş şi Mureşul superior. Având în vedere faptul că Legiunea a IV-a Flavia Felix fusese transferată la Singidunum, în Dacia Superior rămâne o singură legiune, a XIII-a Gemina, ceea ce înseamnă că guvernatorul provinciei avea să fie de acum încolo de rang praetorian. Iniţial, Dacia Inferior si Dacia Porolissensis, neavând nici o legiune vor fi conduse de un procurator Augusti. După cum am menţionat, scopul creării celor trei provincii a fost facilitarea apărării acestei graniţe a Imperiului, foarte întinsă de altfel. Dupa cum afirmă I.Russu, această reorganizare apare “ca dovadă a intensificării controlului roman în această zonă şi a necesităţii întăririi apărării Daciei printr-un corp de armată auxiliar”.

Mai ales Dacia Porolissensis constituia un bastion înaintat al apărării Imperiului,

dispunând încă de la început de o armată proprie, după cum menţionează si diploma de la Gherla. Semnificativă este şi mutarea, mai târziu, a Legiunii a V-a Macedonica în această provincie, la Potaissa.

Această organizare va dura până în timpul lui Marcus Aurelius care va transforma Dacia într-un organism unitar, noua provincie Dacia, împărţind-o în trei districte financiare: Dacia Apulensis, Dacia Malvensis, Dacia Porolissensis, conduse de un guvernator, *consularis trium Daciarum*.

În anul 212, împăratul roman Caracalla i-a declarat prin decretul numit "Constitutio Antoniniana" pe locuitorii Daciei cetăţeni romani, alături de toţi ceilalţi cetăţeni ai Imperiului Roman.

Se cunosc numele a mai multe cohorte recrutate din Dacia, staţionate în Britania la Birdoswald, la Deva şi la Vindolanda, în

Armenia, în Balcani, în Cappadocia şi alte provincii romane.

Economie

Ocupaţiile principale erau agricultura (în special cereale, pomi fructiferi şi viţă-de-vie), creşterea vitelor şi oilor şi cunoşteau apicultura; caii erau folosiţi mai ales ca animale de povară, dar caii crescuţi de daci aveau şi faima de a fi foarte buni în război.

De asemenea extrăgeau aur şi argint din minele din Transilvania şi aveau un comerţ înfloritor cu exteriorul, inconstatabil şi

prin numărul mare de monede greceşti si romane descoperite.

Primele monede geto-dace au apărut prin secolul al III-lea î.Hr. şi imitau pe cele macedonene (emise de Filip al II-lea, Alexandru cel Mare, Filip al III-lea). Bătute din argint, după cum atestă tezaurele descoperite la Jiblea (judeţul Vâlcea), Dumbrăveni (judeţul Vrancea), monedele geto-dace şi-au încetat existenţa către sfârşitul secolului al II-lea î.Hr şi primele decenii ale secolului I î.Hr., o dată cu pătrunderea în regiune a denarului roman (*denarius*). Aceştia vor domina economia dacică inclusiv în secolul al II-lea d.Chr. Explicaţia constă în descoperirea unei monetării în cadrul căreia moneda romană republicană era falsificată în aşezarea de la Sarmizegetusa Regia. Numărul mare de monete romane republicane descoperite putând fi explicate şi în acest sens, nu doar prin relaţiile comerciale

înfloritoare între lumea dacică şi cea greco-romană.

Cele mai importante influenţe în prelucrarea metalelor şi în alte meşteşuguri erau cele ale celţilor şi ale grecilor, astfel că podoabele şi obiectele din metal preţios găsite la săpăturile arheologice dau dovadă de multă măiestrie.

Teritoriul Romei antice

Conform legendei, Roma a fost construită de Romulus în anul 753 î.Hr. Se spune că Romulus şi Remus au fost răpiţi de lângă mama lor şi lăsaţi lângă râul Tibru, să moară de foame. I-a găsit o lupoaică şi i-a îngrijit până s-au făcut mari. Marte, zeul războiului şi tatăl lor, le-a poruncit să construiască o cetate pe cele şapte coline de lângă râul Tibru. În timp ce Romulus trăgea prima brazdă pentru a delimita viitoarea aşezare, Remus râdea de el. Acest fapt i-a determinat moartea. Rămas singur, Romulus a ridică cetatea pe care o numeşte Roma şi domneşte peste supuşii săi vreme de 30 de ani.

Oraşele romane erau numite ***urbe.*** Aveau magazine şi pieţe, de unde locuitorii Romei puteau cumpăra legume, fructe, carne, ulei. Dacă centrul vieţii unui oraş grecesc era ***agora,*** cel al unui oraş roman era ***forumul.*** La un capăt al forumului se afla basilica, locul unde se întâlneau cei care făceau legile. Romanii bogaţi aveau case frumoase, numite *villa*, cu grădini mari, chiar cu baie şi încălzire centrală. Cei săraci locuiau cu chirie în case mai mici sau în clădiri cu mai multe etaje, asemănătoare blocurilor de astăzi. Pentru că erau cele mai înalte clădiri de pe stradă, blocurile erau numite ***insulae.***

De frica incendiilor, nu toate casele aveau bucătării; într-o bucătărie se aflau: plita pentru gătit, cu un burlan pentru eliminarea fumului, amfore cu apă, cu ulei, farfurii pentru servitul mesei, vase pentru gătit, mirodenii. Cei care nu aveau bucătării puteau cumpăra mâncare caldă de la bucătăriile publice. Apa proaspătă era problemă foarte importantă a oraşelor, întrucât se ştia că apa murdară aduce boli. Pentru transportul apei, romanii au construit apeducte, canale amplasate pe pante înalte, pentru ca apa să curgă de-a lungul lor şi să ajungă în oraş.

Roma antică

Port

Îmbrăcămintea romanilor era formată din următoarele piese: bărbaţii purtau o *tunică* şi o *togă* (bucată de pânză colorată, înfăşurată pe corp). Femeile aveau rochii numite *stole* şi şaluri fine peste coafurile complicate, în care îşi prindeau ace şi pieptenii frumos împodobiţi. Dacă nu aveau suficient păr pentru a realiza aceste coafuri, femeile purtau peruci din păr natural. Era la modă să îşi pudreze faţa şi să-şi fardeze ochii. Bijuteriile mari, semn al bogăţiei, erau foarte căutate, chiar dacă erau greu de purtat. Multe dintre ele se foloseau pentru a prinde faldurile bogate ale tunicilor şi togilor.

În caz de război, soldaţii trebuiau să se deplaseze repede dintr-o parte de Imperiu în alta, aşa căImperiul era împânzit de drumuri drepte, pietruite, pe care se putea circula uşor. Se călătorea cu calul, cu căruţe trase de boi sau pe jos. Imperiul Roman a ajuns aşa de mare şi a rezistat atât de mult datorită armatei sale foarte bine antrenate,formată din locuitori din toate regiunile cucerite. Soldaţii, puternici şi rezistenţi, erau bine instruiţi să apere Roma, putând mărşălui 30 de km pe zi.

Armele soldatului erau o sabie scurtă pentru lupta de aproape şi o suliţă, numită *pilum*. Purtau o armură făcută din plăci de metal suprapuse şi un coif pe cap. De asemenea, aveau un scut curbat, care le apăra corpul de armele duşmanilor.

Traditii

În Roma antică viaţa de familie a alcătuit multă vreme baza societăţii romane. La origine viaţa de familie este dominat de atotputernicia tatălui exercitată legal asupra sclavilor casei, dar totodată asupra nevestei şi copiilor săi. “Pater familias” putea după plac să recunoască copii care îi avea de la soţia sa, ori îi expunea în afara casei abandonându-i cui i-ar fi dorit, ceea ce, în practică însemna condamnarea la moarte sau în cel mai rău caz la sclavie. Căsătoria era hotărâta de către capul

familiei, iar înclinaţiile celor interesaţi nu erau deloc consultate.

Era celebrată o logodnă, care constituia un angajament solemn si religios al ambelor familii. Dupa consultarea zeilor, se schimbau niste inele, care aveau o culoare simbolica. Băietii erau considerati apţi pentru căsătorie la varsta de 14 ani, iar fetele deveneau nubile la 12 ani.

În ajunul căsătoriei logodnica oferea păpuşile sale larilor (stramoşii familiei) casei părintesti. In aceaşi zi, ea imbrăca o tunică alba făcută dintr-o stofă tesută potrivit unui procedeu arhaic si retinută pe talie de un nod dublu. Pieptănatura era aranjata cu ajutorul unui instruent special(hosta coelibaris), părul era impărtit în şase şuvite inconjurate de bentiţe pentru a fi apoi reunite intr-un

coc. Dupa aceea se aseza un voal portocaliu.

Câteodată se aseza câte o cununa de flori si diverse bijuterii, un colier de aur si diverse braţări. In picioare purtau sandale de aceaşi culoare ca si voalul. Băiatul era imbrăcat in ajunul nunţii cu o tunica de culoare alba, simbol al puritaţii. In picioare purta sandale. Mijlocul era încins cu o centură din piele. Nunta ca şi in zilele noastre era un prilej de bucurie. In tot acest timp instrumentisti din flaute si harpe creau o atmosferă placută.

Tânăra familie aducea jertfe zeilor casnici pentru intâlnirea noii familii. De obicei invitaţii la nunta aduceau cu ei daruri simbolice, punând astfel temelia noii familii.

Mituri

Exista un mit popular foarte raspandit care sustine ca in momentul in care romanii au invadat **Cartagina**, au presărat **sare** peste intinsele ogoare ale acestui i**mperiu nord-african** pentru a împiedica astfel sa creasca orice cereală cultivata si in consecintă armatele cartagineze sa sufere de foame. Acest mit nu are nici un fel de sustinere istorica. In realitate, cand romanii au cucerit Cartagina, au trecut din casă in casă capturand **sclavi** si ucigandu-i pe ceilalaţi cartaginezi prea batrâni pentru a fi luati

in robie. Orasul a fost ars si zidurile distruse astfel incat foarte multe informatii istorice despre **civilizaţia cartagineza** au fost definitiv pierdute.

UN ALT MIT DIN ROMA ANTICĂ

ESTE **Degetul orientat in sus.**

Acest gest, facut intotdeauna de **Împaratul roman** si hotarator cu privire la viata Învinsului din arena, este o imagine tip regasită in aproape toate **filmele despre romani**. Contrar parerii comune, impăratul nu semnaliza prin

degetul mare orientat in sus sau in jos viata sau moartea **gladiatorului** învins. Impăratul si numai el era singurul care hotăra soarta invinsului prin semnul palmei, nu al degetului. Daca **cezarul** arata palma deschisă, acesta era ordinul pentru crutarea vietii, daca era arătat pumnul inclestat, invinsul era ucis. Nici un gladiator invins nu era ucis făra aprobarea impăratului, in caz contrar celalalt gladiator era acuzat de **crima** si avea de înfruntat un lung **proces**.

Religii

Principalii zei ai romanilor au fost:

Jupiter- zeul luminii şi al fenomenelor

cereşti; **Iuno** soţia credincioasă a lui Jupiter, simbolizând zeiţa lunii. Ca zeiţă a lunii ea s-a contopit cu **Diana**, zeiţa vânătorii. Este cunoscută cu atributele protectoare a logodnicilor, călăuză a mireselor la casa logodnicului. **Vesta** cea mai frumoasă zeiţă romană, luminoasă şi curată ca flacăra focului; proteja semănăturile şi era simbolul maternităţii. **Vulcanus** era zeul trăsnetului şi al soarelui arzător, apoi a devenit zeul focului devastator, iar în cele din urmă, zeul focului dătător de viaţă. **Saturn** patrona belşugul, bogăţia, abundenţa, era propagatorul viţei de vie şi îngăşătorul

ogoarelor. **Minerva**, zeiţă cunoscută şi la etrusci şi la greci, era patroana înţelepciunii, a artelor şi a meşteşugurilor de tot felul.

Mercurius este zeul comerţului şi al comercianţilor, patron al câştigurilor dobândite din schimburile negustoreşti. Avea ca pasăre sfântă cocoşul iar în reprezentări era cu o pungă în mână.

Faunus este zeitatea animalelor pădurii, proteja oamenii împotriva lupilor şi din această cauză purta şi numele de Lupercus.

Fervoarea religioasă romană creşte sensibil în **epoca imperială**. Cesar şi Augustus sunt divinizaţi după moarte. Deşi succesorii lor nu împărtăşeau automat acelaşi destin, acest fapt a creat un precedent din plin exploatat după aceea, când împăraţii şi intimii săi au fost adesea zeificaţi încă din timpul vieţii. Cesar a inaugurat şi cumulul, care va deveni indisolubil, al funcţiei de imperator şi al aceleia de şef religios, pontifex maximus. La fel ca şi cultul vechilor zei, cultul imperial îşi avea preoţii şi ceremoniile sale proprii. Templele erau consacrate împăraţilor, fie singuri, fie în asociere cu câte un venerabil antecesor sau cu o zeitate recentă. În sec. al III-lea împăraţii tind să se identifice zeilor: Septimius Severus şi soţia sa, Iulia

Domna, sunt adoraţi ca Iupiter şi Iunona. Cultul imperial este o inovaţie care marchează sfârşitul religiei romane tradiţionale, constituind etapa desuetă a sa. Mircea Eliade afirma că dacă în epocă există ceva viu cu adevărat, apoi acestea sunt sintezele intelectuale elenistice, pe de o parte, şi misterele, pe de alta. Pentru a frâna răspândirea masivă a creştinismului, scriitorii păgâni recurseseră la vechile mituri platonice, conferindu-le, astfel, un puternic simbolism. Celsus în sec. al III-lea, Porfir în sec. al II-lea, împăratul Iulian, Partidul "păgân" al lui Symmachus şi platonicienii Macrobius şi Servius, la sfârşitul sec. al IV-lea, vor opune totalitarismului creştin o viziune religioasă pluralistă, străduindu-se să înglobeze şi să recupereze toate credinţele trecutului, chiar şi acelea care, la prima vedere, repugnau raţiunii. Elita romană se va mai hrăni din aceste

credinţe până la căderea Imperiului, după care acestea îşi vor continua existenţa lor subterană în Bizanţ.

Razboaiele daco-romane

Războaiele daco-romane (101-102, 105-106) au fost două scurte războaie între Imperiul Roman şi Dacia, în timpul domniei împăratului Traian.

Războaiele daco-romane

Primele ciocniri

Încă din timpul domniei lui Burebista, dacii au reprezentat o ameninţare pentru Imperiul Roman, însuşi Caesar plănuind o campanie împotriva acestora. În iarna anilor 85-86 armata regelui Duras a atacat provincia romană Moesia. Împăratul roman Domiţian a reorganizat această provincie în Moesia Inferior şi Moesia Superior, pentru a susţine atacurile viitoare. În următorul an 87, Domiţian a organizat o campanie împotriva Daciei. Generalul roman Cornelius Fuscus a traversat Dunărea în Dacia, cu 5 sau 6 legiuni. Armata romană este însă înfrântă la Tapae de dacii conduşi de Diurpaneus / Decebal. În 88, ofensiva romană continuă, armata romană, comandată de Tettius Iulianus, îi învinge pe daci la Tapae. După această bătălie, Decebal şi Domiţian încheie pace. După pacea din 89, Decebal devine un client al

Romei, primind bani, meşteri şi maşini de luptă de la Imperiul Roman, pentru a apăra graniţele imperiului. Unii istorici consideră că această pace nu a fost în favoarea Romei.

Cauzele celor două războaie principale

Pe tot parcursul secolului I, politica romană dicta ca ameninţările din partea naţiunilor vecine să fie eliminate cât mai repede. În ciuda unei oarecare cooperări, din punct de vedere diplomatic, cu Domiţian, după o invazie anulată, Decebal a continuat să se opună Romei. Dacia a fost prin urmare considerată o puternică ameninţare. În acea perioadă, Roma suferea de problemele financiare provocate de campaniile de cucerire din Europa, în parte datorate conţinutului redus de aur din monedele romane stabilit de împăratul Nero. Zvonurile

confirmate despre aurul dacic, şi despre alte bogăţii ale acestei ţări au dus şi ele la conflict. Ca urmare, noul împărat Traian, el însuşi un soldat şi tactician experimentat, a început pregătirile pentru un război împotriva Daciei.

Primul război daco-roman.

După câştigarea sprijinului Senatului, în 101 Traian era pregătit să invadeze Dacia. Ofensiva romană avea în avangardă două legiuni care mărşăluiau spre inima Daciei, arzând oraşele şi satele din drum. Armata romană condusă de Traian era formată din legiunile : I Adiutrix, I Italica, I Minervia, II Adiutrix, IIII Flavia, V Macedonica, VII Claudia, X Gemina, XI Claudia Pia Fidelis, XIII Gemina, Legio XIIII Gemina Martia Victrix, XV Apollinaris, XXI Rapax şi XXX Ulpia

Victrix; II Augusta, III Augusta, III Gallica, IV Scythica, VI Ferrata, VII Gemina, IX Hispana, Legio XII Fulminata, XX Valeria Victrix e XXII Primigenia. Ofensiva romană nu a avut parte de o rezistenţă foarte puternică din partea armatei dace. Traian a înfrânt o armată dacă în bătălia de la Tapae. Iarna dintre anii 101/102, Decebal a reuşit să blocheze armata romană, mai mult de atât a trecut la contraatac în special pentru a opri un al doilea front al armatei romane dar fără a reuşi acest lucru. În decursul anului 102 Decebal a ales să se predea, după pierderea bătăliei de la Adamclisi şi a altor câteva ciocniri minore. Războiul, care a durat doar câteva luni, s-a terminat cu o victorie romană eroică. O delegaţie dacă a fost invitată la Roma pentru a ratifica tratatul de pace, iar în iarna anului 102, Imperiul Roman a deschis baza de la Sarmizegetusa Regia.

Cunoscutul pod de la Drobeta a fost construit pentru pregătirea celui de-al doilea război. Acest pod, probabil cel mai mare la acea dată, şi pentru multe secole în continuare, a fost proiectat de Apollodor din Damasc, fiind necesar pentru recucerirea Daciei, deoarece Imperiul Roman a "pierdut pacea". Decebalus primise întăriri tehnice şi militare de la Traian pentru a crea o zonă aliată puternică împotriva unor eventuale expediţii ale popoarelor migratoare din teritoriile estice şi nordice. Resursele acestea au fost însă folosite pentru a face din Regatul Dac o mare putere independentă.

Deasemenea provincia romană Pannonia a fost impărţită din punct de vedere administrativ în Pannonia Superioară şi Pannonia Inferioară.

Cel de-al doilea război daco-roman

După înfrângerea din primul război cu Traian, Decebal a respectat o perioadă înţelegerea cu Roma, dar la scurt timp după aceea a început să incite la răscoală triburile învecinate, şi să pustiască coloniile romane de dincolo de Dunăre. Traian, cunoscut pentru caracterul său optimist şi întreprinzător, şi-a adunat încă odată forţele în 106 d.Hr. pentru un al doilea război împotriva Regatului Daciei.

Spre deosebire de primul conflict, cel de-al doilea război a implicat mai multe lupte care au provocat pierderi însemnate care, aflată în faţa a numeroase triburi aliate cu Decebal, nu a reuşit să obţină repede o victorie decisivă. Multe oraşe din Valahia care au fost fortificate de către armata romană erau asediate de daci în special de-a lungul Dunării. În fruntea armatei romane s-a aflat şi Traian în bătăliile din Dobrogea.

Traian a stabilit cartierul general al armatei romane în localitatea Drobeta situată pe Dunăre, din acel punct coordonând armata. În cele din urmă, Roma a triumfat şi a ocupat Dacia. Un asediu asupra capitalei Sarmizegetusa a avut loc la începutul verii anului 106. Dacii au respins primul atac, însă romanii au distrus apeductele capitalei dace. Oraşul a fost incendiat, iar Decebal a fugit, preferând însă să se sinucidă în loc să fie capturat. Totuşi, războiul a continuat. Datorită trădării unui confident al regelui dac, Bicilis, romanii au descoperit comoara lui Decebal în râul Sargesia/Sargetia - estimată de Jerome Carcopino la 165 500 kg de aur şi 331 000 kg de argint. Ultima bătălie cu armata regelui dac a avut loc la Porolissum (Moigrad). Traian nu a acceptat condiţile de pace din tratatul de pace încheiat în urma primului război daco-roman, formulând alte prevederi

Concluzii şi urmări

Războaiele dacice au reprezentat un triumf uriaş pentru Roma şi armatele sale. Traian a anunţat 123 de zile de sărbătoare în întreg imperiul. Minele de aur bogate ale Daciei au fost folosite de romani, asigurând surse importante de finanţare pentru alte campanii romane. Cele două războaie au reprezentat victorii importante în cadrul campaniilor expansioniste ale Romei, câştigând sprijinul şi admiraţia oamenilor pentru Traian. Prin cuceririle ulterioare din Asia, Traian a realizat cea mai mare întindere din istoria Imperiului Roman. O mare parte a populaţiei civile a Daciei a fost ucisă sau trecută în sclavie, în parte pentru a descuraja alte rebeliuni. Mai puţin de jumătate din Dacia a fost oficial anexată şi apoi organizată ca provincie imperiu.

Perioada de după războaiele dacice a fost, prin folosirea tezaurului dacic şi prin preluarea şi extinderea exploatării aurului din Carpaţii Apuseni, una de creştere economică susţinută şi de relativă pace la Roma. A fost început un mare proiect de construcţii, îmbunătăţind infrastructura Romei în general. Traian a devenit cu adevărat un împărat civil, deschizând drumul unor întăriri interne ulterioare în cadrul imperiului, ca un întreg stat unit.

Cucerirea Daciei

În sec. II-I a.Chr. cînd romanii se aflau în perioada de expansiune teritorială geto-dacii au intrat în sfera lor de influenţă. Această perioadă se caracterizează prin relaţiile de ordin militar dintre Imperiul Roman şi Dacia.

Primele semne ale expansiunii romane se efectua pe căi comercial-economice şi culturale, pătrunzînd pe teritoriul geto-dacic negustorii împreună cu mărfurile şi moneda romană. Primele armate romane care au intrat pe acest teritoriu au fost conduse de

generalii Curio şi Lucullus (în anii 70 a.Chr.),pe litoralul de vest al Pontului, apoi generalul Marcus Licinius Crassus cucereşte regatele getice din Dobrogea. Mai tîrziu Dobrogea devine parte componentă a provinciei romane Moesia la sud de Dunăre. În următorii ani expansiunea romană a ajuns la strămutarea populaţiei la sud de Dunăre, astfel s-a realizat strămutarea populaţiei în număr de cca 150000 de persoane.

Primul război dacic a luat amploare la 25 martie 101, despărţindu-se în trei etape de bază: în regiunea banatului, în bătălia de la Tapae în care Decebal suferă înfrîngere de la Traian şi provincia Moesia Inferior (101-102), unde Decebal porneşte o contraofensivă, după care Traian se retrage. În 109 pe locul cîmpului de luptă s-a ridicat un monument

triumfal imens cunoscut sub numele de *Tropaeum Traiani*.

După mai multe lupte în luna iulie 106 are loc ultima bătălie în care romanii asediază Sarmizegetuza, cucerind-o abia la începutul lui august, Decebal refugiindu-se în munţi unde este trădat, iar pentru a nu fi capturat se sinucide. Atunci Dacia a fost cucerită, iar în scurt timp Traian a emis o monedă specială cu inscripţia **DACIA CAPTA**, simbolizînd Dacia capitulată.

În rezultatul luptelor sîngeroase din acea perioadă evoluţia etnică a geto-dacilor capătă o nouă direcţie şi un nou nume - românii. Despre aceasta se ilustrează pe monumentul etnogenezei românilor Columna lui Traian.

Romanizarea Daciei

Romanizarea reprezintă un proces istoric complex în urma căruia civilizaţia romană pătrunde în toate domeniile vieţii unei provincii şi duce la înlocuirea limbii populaţiei autohtone supuse cu limba latină. Acest proces putea avea loc în urma ocupării (integrale sau parţiale) a

teritoriului locuit de un popor antic şi încadrării lui în statul roman pe o perioadă a mai multor generaţii.

Alte **condiţii favorabile procesului de romanizare** au fost: **nivelul înalt de dezvoltare a populaţiei băştinaşe; introducerea în provincia respectivă a armatei** şi **administraţiei romane**, iar împreună cu aceste instituţii şi o anumită **populaţie-militari, funcţionari, veterani, colonişti; urbanizarea; răspândirea religiei, dreptului, învăţământului în limba latină**.

Prezenţa acestor condiţii a dus la romanizarea unor imense spaţii - Vestul şi Estul Europei (spaţiile lusitan, celt, iberic, galic, iliric, sud-tracic şi daco-moesian). Ca urmare a romanizării în evul mediu timpuriu s-au format popoarele europene: portughez, spaniol, francez, italian, român.

***Continuitatea geto-dacilor după* cucerirea Daciei de către romani este factorul determinant în declanşarea procesului de îmbinare a elementului autohton colonizat cu cel roman colonizator.** Unii istorici considerau că geto-dacii au fost exterminaţi în timpul

războaielor daco-romane. Alţii minimalizau rolul colonizării şi civilizaţiei romane în formarea poporului român.

Istoricii şi arheologii români şi străini au adus până acum suficiente argumente pentru a demonstra că şi după războaiele daco-romane populaţia autohtonă dacă a rămas elementul etnic majoritar din provincie. Pe întreg spaţiul Daciei romane elementele specifice ale culturii sale materiale (ceramică lucrată de mână, ritul funerar al icineraţiei (arderii) ş.a.) se prezintă alături de cele romane în circa 100 de aşezări şi necropole din secolele II-

III d.Chr. Supravieţuirea toponimilor ,şi hidronimilor autohtone ne demonstrează de asemenea continuitatea geto-dacilor (râuri - Donaris-Danubius, Alutus, Maris, Crişna, Sargetia, Pyrethos ş.a.; localităţi -Drobeta (Turnu Severin), Dierna (Orşova), Sarmizegetusa, Napoca (Cluj), etc.) Numele dacice date de romani unor colonii denotă că acolo locuiau numeroşi daci.

Unităţile militare recrutau în număr mare bărbaţi daci, fapt demonstrat de multe inscripţii descoperite în diverse provincii romane.

Pe teritoriul Daciei au fost descoperite puţine inscripţii cu numele dacilor. Acest fapt îşi găseşte lămurirea, că populaţia dacică de rând locuia în aşezări rurale şi nu avea nici posibilitatea, nici deprinderea de a pune inscripţii funerare. Acei daci care ajungeau la o situate socială şi economică superioară nu erau interesaţi să amintească vechea lor origine. Dar şi în aceste cazuri numele dacic era uneori păstrat sub formă de poreclă, sau era indicat numele părinţilor, care arătau la originea dacă a persoanei respective. Este semnificativ faptul că dacii din ultima

scenă de pe Columna lui Traian sunt prezentaţi mânându-şi vitele şi întorcându-se la vetrele lor. Şi în acest caz Columna a atestat o realitate incontestabilă.

În afară de geto-dacii din provinciile romane, la nord de Dunăre populaţie autohtonă s-a păstrat pe teritoriile ce nu au fost incluse nemijlocit în aceste provincii. Dacii liberi, atestaţi pe teritoriul Transilvaniei de nord-est şi Moldovei de vest, au continuat cultura lor tradiţională, apoi, după cum vom demonstra mai jos, împreună cu cei din provinciile romane s-au romanizat.

Continuitatea geto-dacilor în spaţiul locuit de ei şi după anul 106 a servit drept bază pentru sinteza daco-romană.

Premisele romanizării în spaţiul geto-dacilor constau din elemente ce au existat până la cucerirea romană şi din elemente apărute după aceasta.

Un proces complex de împletire a civilizaţiei geto-dacice cu cea romană se declanşează încă până la cucerirea romană, la intersecţia erei de până la Christos cu cea de după Christos. În această perioadă mărfurile şi negustorii romani erau pretutindeni în Dacia, iar

moneda curentă aici era dinarul roman, în Dacia îşi găseau refugiu fugari din Imperiu şi dezertori din armata romană. Alfabetul latin era utilizat tot mai frecvent în spaţiul geto-dac.

După cucerirea romană a spaţiului geto-dacilor, noile autorităţi iau măsuri urgente în vederea integrării cât mai profunde în Imperiu a acestui teritoriu bogat şi de mare importanţă strategică. Calea cea mai bună pentru stabilirea unei vieţi statornice în acest spaţiu era romanizarea geto-dacilor, adică însuşirea de către ei a limbii latine şi a modului de viaţă roman.

Romanizarea a decurs mai intens în localităţi urbane şi mai lent în cele rurale.

Unul dintre factorii romanizării (lingvistice) constă în *organizarea politico-administrativă* a spaţiului cucerit. Către anul 15 d.Chr. romanii au înfiinţat provincia Moesia. Organizarea ei temeinică se desăvârşeşte în anul 46, când la această provincie este anexat teritoriul dintre Dunăre şi Marea Neagră. Ulterior, în anul 86 d.Chr., este organizată Moesia Superior şi Moesia Inferior. Cea mai importantă provincie din spaţiul geto-dac - Dacia a fost organizată de Traian îndată

după războiul daco-roman din 105-106. Provincia îngloba Transilvania (fără colţul de Sud-Est), Banatul şi Oltenia (pînâ la r. Jiu). Dacia romană era administrată de împărat prin intermediul unui guvernator. Primul guvernator al Daciei a fost Decimus Terentius Scaurianus (106-112). La început provincia era numită Dacia Capta (cucerită), apoi-Dacia Felix. Datorită poziţiei sale strategice şi evenimentelor care au urmat Provincia este reorganizată administrativ de câteva ori. Sub împăratul Hadrian (117-138), în anii 117-118, când a urmat atacul dacilor liberi şi sarmaţilor, provincia a fost împărţită în *Dacia*

Superioară, care cuprindea Transilvania şi Banatul, cu centrul la Ulpia Traiană Sarmizegetusa (fosta capitală a lui Decebal), şi *Dacia Inferioară,* care cuprindea Oltenia şi colţul sud-estic al Transilvaniei, cu centrul la Drobeta.

A doua reorganizare este întreprinsă în anii 121-122, când partea de nord a Daciei Superioare este separată sub numele de Dacia Porolisensis, cu capitala la Napoca (Cluj). Ultima reorganizare este făcută de împăratul Marcus Aurelius (161-180) în urma războaielor purtate cu marcomanii (trib germanic din Panonia). El păstrează

Dacia Porolissensis, dar restul Transilvaniei îl include într-o provincie nouă -Dacia Apulensis (cu capitala la Apulum - Alba Iulia), iar din Oltenia şi Banat organizează Dacia Malvensis (cu capitala la Malva pe Olt).

Toate aceste unităţi erau divizate administrativ şi fiscal, iar militar se aflau sub administrarea unui guvernator unic. Pe plan local activau conducători de districte teritoriale urbane (magistri sau prefecţi) şi primari de comunităţi rurale. Ei toţi vorbeau limba oficială a administraţiei romane - latina, contribuind la procesul de romanizare.

Colonizarea, o altă cale a romanizării, a constat în aducerea în Dacia a unui mare număr de populaţie "din toată lumea romană" (conform relatării istoricului antic Eutropius). Pentru a se înţălege între ei, coloniştii trebuiau să vorbească limba oficială - latina. Aşezaţi în grupe mari separate, aceşti colonişti devin un adevărat focar al romanizării.

Militarii, care în permanenţă au staţionat în provincie în număr de circa 35.000 oameni, erau cantonaţi în castre, dispuse pe întreg spaţiul provinciei, în permanenţă în Dacia au staţionat două

unităţi de elită (12.000 oameni): legiunea a XIII-a Gemina (staţionată la Apulum (Alba Iulia) şi legiunea a IV-a Flavia Felix (lângă Caransebiş), retrasă în 119 în Moesia Superior. In anul 168, în vremea războaielor cu marcomanii, împăratul Marcus Aurelius a strămutat din Dobrogea la Potaissa (Turda) legiunea a V-a Macedoniană. în provincie existau şi unităţi ale trupelor auxiliare (în care erau înscrişi şi localnici geto-daci). Efectivul lor era de două ori mai numeros decât al trupelor de elită. Alte legiuni şi trupe auxiliare erau staţionate în Dobrogea.

Trupe speciale în care erau încluşi şi băştinaţi erau staţionate într-un număr mare de castre construite pe întreg întinsul graniţelor provinciei (de circa 1500 km.) numite *limes.* În jurul castrelor militare s-au creat aşezări civile *(canabae),* unde trăiau ţărani daci, familiile militarilor, meşteri, negustori. Limba de comunicare aici era cea romană. Mulţi daci după serviciul în amata romană (20-25 ani) dobândeau cetăţenie romană şi, întorcându-se la aşezările lor de baştină, contribuiau la romanizarea conaţionalilor lor. Militarii din unităţile romane staţionate în Dacia, după expirarea termenului

serviciului deveneau veterani şi erau împroprietăriţi, de regulă, în această provincie. Pe terenurile primite veteranii formau gospodării agricole, numite *ferme*, unde lucra populaţia locală. Numărul mare al veteranilor în Dacia şi Moesia a constituit, de asemenea, un focar de seamă pentru răspândirea romanităţii.

Urbanizarea. Creşterea numărului de oraşe construite în Dacia a contribuit substanţial la romanizare prin influenţa economică şi culturală a oraşelor asupra aşezărilor săteşti. Ţăranii geto-daci, venind la oraş pentru a efectua schimburi

comerciale, intrau în contact direct cu civilizaţia urbană romană, în Dacia erau 12 urbe-colonii (treaptă superioară) şi *municipii* (treaptă inferioară), toate bine amenajate. Coloniile se conduceau după legile romane, iar municipiile după legile proprii.

Principalele oraşe erau Sarmizegetusa, Apulum, Drobeta, Napoca, Potaissa, Romula ş.a. Inscripţiile şi vestigiile ceramice din aceste oraşe mărturisesc că acolo locuia şi o populaţie autohtonă. Existau, de asemenea, numeroase localităţi care, deşi nu erau recunoscute

oficial, îndeplineau, totuşi, funcţii de centre urbane cu un anumit nivel de viaţă economică. Oraşele erau conduse de un consiliu, alcătuit din *decurioni,* care erau născuţi oameni liberi şi posedau o avere considerabilă. Administratorii oraşilor-*magistraţii,* se alegeau anual. Conducerea oraşelor era ajutată de o mulţime de funcţionari mai mici. Toţi aceştia aduceau o contribuţie substanţială la romanizarea provinciei, în spaţiul daco-moesian se extinde ^dreptul roman clasic, se adoptă normele juridice, caracteristice întregului Imperiu, în anul 212, în urma adoptării aşa-numitei Constituţii antoniane, populaţiei

libere din oraşele Imperiului i se acorda cetăţenie romană. Această legislaţie, fiind extinsă şi asupra oraşelor din Dacia şi Moesia, a contribuit la atragerea populaţiei locale de partea Imperiului Roman şi la ormanizarea ei mai intensă.

Normele *juridice* romane şi-au lăsat amprenta asupra mentalităţii şi compor-tării populaţiei autohtone în curs de romanizare.

Provinciile romane Dacia şi Moesia erau întretăiate de o vastă *reţea de drumuri pavate* de importanţă strategică. Totodată, această reţea de comunicaţii a favorizat

circulaţia rapidă şi permanentă a oamenilor şi mărfurilor, înlesnind răspândirea civilizaţiei romane.

Dintre principalele drumuri vom menţiona cel ce străbătea Dacia de la nord la sud (Porolissum-Napoca-Potaissa-Apulum-Sarmisegetusa-Tibiscum-Loderata) şi un alt drum care mergea de-a lungul Dunării între Dacia şi Moesia, în Dobrogea drumul principal trecea pe ţărmul mării, drum care lega fostele colonii greceşti. Din Dobrogea un alt drum pornea spre nord, mergea pe cursul inferior al Şiretului, pe Trotuş, Oituz şi apoi intra în Transilvania

(la Breţcu), unind astfel Moesia Inferioară cu Dacia.

Creşterea nivelului privind cultura materială în epoca stăpânirii romane (intensificarea metalurgiei fierului, producerea obiectelor de argint, sticlă, ceramică, diverse importuri de calitate tehnică şi artistică superioară) corespundea şi unui nivel mai înalt al vieţii spirituale, specifice societăţii romane.

Folosirea intensivă a limbii latine este atestată prin cele peste 3.000 inscripţii latine, faţă de numai 35 greceşti descoperite pe teritoriul Daciei. Alte 3500

de inscripţii au fost descoperite în Moesia. Geto-dacii adoptă credinţele şi obiceiurile romane: divinităţile romane Jupiter, Iunona, Venus, Diana, Silvanus, sau continuă să practice cultul divinităţilor locale sub nume romane.

Ca urmare a stăpânirii romane, geto-dacii pe căile enumărate mai sus preiau limba latină şi o folosesc în locul limbii lor autohtone, îşi însuşesc nume romane, îşi ridică monumente funerare cu inscripţii latine, în Dacia şi Moesia se impune limba latină vorbită - *latina populară* (sau *vulgară),* care adaptaseră cuvinte şi

expresii locale, fapt caracteristic spaţiului lingvistic al întregii lumi romane.

În afară de căile de romanizare a geto-dacilor descrise mai sus, carateristice primei etape a acestui proces - perioada premorgătoare cuceririi romane, şi etapei a doua - perioada stăpânirii romane (106-275), un rol decesiv l-a avut o a treia etapă, care se desfăşoară după părăsirea Daciei de către romani (anul 275 d.Chr.) şi se termină la cumpăna secolelor VI-VII.

Retragerea administraţiei şi *a* legiunilor romane din Dacia la sud de Dunăre a început în anul 271 la ordinul împăratului

Aurelian (Aurelianus) şi a s-a efectuat pe etape timp de patru ani. Dacia a fost evacuată deoarece în condiţiile de criză economică a Imperiului Roman, apărarea frontierelor acestei provincii de năvălirile necontenite ale dacilor liberi, apoi ale goţilor cereau mari eforturi. Mai uşor era de apărat un limis nou stabilit pe obstacolul natural Dunărea. De aceea s-a hotărât retragerea armatei peste Dunăre şi organizarea apărării pe noul limis. Pentru a susţine prestigiul Imperiului Roman, Aurelian formează la sud de Dunăre două provincii: *Dacia Ripensis* (care includea

spaţiul dintre Balcani «şi Dunăre) şi *Dada Mediteraneană (la* sud de prima).

Unităţile militare şi funcţionarii au fost urmaţi de o parte din păturile înstărite ale provincialilor, care în noile condiţii ar fi suferit pierderi economice. Cea mai mare parte a populaţiei de rând a rămas pe teritoriul fostei provincii. Totodată, Aurelian a păstrat anumite capete de pod pe malul stâng al Dunării, prin staţionarea unor unităţi militare la Sucidava, Dierna şi Drobeta. Politica Imperiului Roman de supraveghere a spaţiului de la nord de Dunăre a jucat un rol important în

romanizarea de mai departe a geto-dacilor. Această supraveghere a continuat şi pe parcursul secolelor III-IV. Astfel, pe vremea împăratului Constantin cel Mare (306-337) a fost temporar restabilită stăpânirea romană în sudul Olteniei şi Munteniei.

După retragerea aureliană principalul focar al romanizării la nord de Dunăre rămâne populaţia romană şi cea romanizată din fosta Dacie Traiană. Lichidarea hotarelor care divizau populaţia din fosta provincie romană şi pământurile dacilor liberi din spaţiul Carpato-Nistrean,

Maramureş şi Crişana, a creat condiţii pentru răspândirea romanităţii pe întreg teritoriul fostei Dacii libere.

Dacii liberi (dacii, carpii, geţii, costobocii) aflaţi pe calea romanizării datorită multiplelor relaţii cu Imperiu Roman (relaţii economice, adapostirea dezertorilor din armata romană, participarea la construcţia pe teritoriul lor a unor fortificaţii, numite "Valurile lui Traian", menite să preîntâmpine năvălirile popoarelor vecine etc.) intrau în contact cu conaţionalii lor romanizaţi pe cale paşnică. De aceea forţa de rezistenţă în faţa

procesului de romanizare a slăbit considerabil şi, în cele din urmă, dacii liberi au preluat treptat limba şi cultura mai înaltă a populaţiei romanizate din fosta Dacie Traiană.

Cel mai important factor a romanizării geto-dacilor din perioada postprovin-cială a fost *religia creştină,* care pătrunde la nordul Dunării în mod sporadic încă în timpul stăpânirii romane. Dar pe o scară mai largă noua religie se răspândeşte aici în prima jumătate a secolului al IV-lea d.Chr.

În anul 391 d.Chr. împăratul Theodosius (379-395) interzice cultele păgâne, fapt care a detemrinat organizarea unor episcopate în zona Dunării (la Tomis, Durostorum, Oescus, Naissus (Niş) ş.a.). Creştinarea masivă a daco-romanilor a sporit în secolele IV-V prin activitatea unor misionari. Unii dintre ei fiind executaţi au devenit martiri pentru creştini (patru martiri de la Niculiţeni (jud.Tulcea) - Zoticos, Attalos, Kamasis şi Filippos, martirii din nordul Dunării - Teofil, Nechita sau Sf.Sava Gotul, înecat în Buzău). Descoperirile arheologice au scos la lumină numeroase obiecte creştine (numite şi

paleocreştine) cu inscripţii în limba latină (inscripţiile de la Micia, Biertran, Porolissum şi Romula). Cruci şi fundaţii ale unor bazilici au fost descoperite la Sucidava, Tibiscum, Romula, Morisena, Sobari ş.a. Din limba latină au rămas în limba română principalii termeni creştini: *Dumnezeu* (Domine Deus), *creştin* (Christianus), *cruce* (Crux, Cruis), *duminică* (Dies Dominica), *păcat* (pecatum), *rugăciune* (rogatio) ş.a. Păstrarea cuvântului biserică (basilica) în limba română, pe când alte popoare romanice au adoptat termenul "ecclesia" (de origine greacă), ne demonstrează vechimea

răspândirii creştinismului şi permanenţa locuirii românilor la nord de Dunăre.

Creştinismul a contribuit la sporirea încrederii în valorile culturii romane, încrederii faţă de limba latină, prin mijlocirea căreia erau popovăduite Sfânta Scriptură şi cuvântul Mântuitorului. A fost lichidată opoziţia psihologică din calea romanizării, care exista din momentul primelor contacte cu lumea romană. Ca urmare, procesul de romanizare a căpătat un caracter mai accelerat şi profund, devenind ireversibil.

Contactul teritoriului de la nord de Dunăre cu Imperiul Roman a dus la romanizarea lui treptată (cu etapele de până la instaurarea stăpânirii romane, din perioada stăpânirii romane şi de după retragerea aureliană), având drept rezultat formarea poporului român şi a limbii române.

Formarea limbii române

Limba română provine din latina populară vorbită sau latina vulgară (lat. vulagaris=popular).

Acest aspect al latinei stă şi la baza celorlalte **limbi romanice: italiana, spaniola, portugheza, catalana, occitana sau provensala, romansa sau retoromana şi franceza**. A mai existat una, a zecea, **dalmata,** dar în secolul al XIX-lea ea a încetat să mai fie folosită.

Procesul de formare al limbii române se încheie în secolul al VII-lea. Invaziile popoarelor migratoare: **goţii, gepizii, hunii, avarii, slavii, etc. au influenţat limba, fără a modifica fondul principal de cuvinte şi structura gramaticală de origine latină.**

Istoria cuvintelor şi a formelor se numeşte **etimologie,** iar metoda cu ajutorul căreia lucrăm se numeşte **metoda istorico-comparativă**.

Folosind această metodă s-au stabilit reguli fonetice, asemănări şi deosebiri între limba română şi latină sau între română şi celelalte limbi romanice. Iată câteva din regulile de evoluţie a limbii:

I)un “ l ” simplu, între două vocale, pronunţat aspru, devine “ r “

ex: lat. filum > fir;

lat. gula > gură;

lat. palus > păr.

Totuşi “ l “ dublu, nepronunţat aspru, nu devine “ r “

ex. lat. callis > cale;

lat. olla > oală

II) orice m, n, s şi t din forma de bază dispar din rostire atunci când se găsesc la sfârşitul unui cuvânt, sau al uneia din formele lui gramaticale:

ex. lat. filum > film > fira > fir

III) “ b “ între două vocale cade:

ex. caballus > caballu > calu > cal

sebum > sebu > seu

tibi > ţie

Morfologia limbii române moşteneşte, în bună măsură, realitatea limbii latine populare. Majoritatea părţilor de vorbire, flexibile şi inflexibile, sunt moştenite din limba latină: substantivul, cu cele trei declinări; articolul; adjectivul cu gradele de comparaţie; pronumele; numeralul; verbul cu cele patru conjugări.

Sintaxa limbii române simplifică timpurile şi modurile verbale, modifică topica, cu predicatul la sfârşitul propoziţiei, preferă raportul de coordonare faţă de cel de subordonare, etc. dar are ca bază aceeaşi latină populară. **Fondul principal de cuvinte** al limbii române este în proporţie de 60-66% de origine latină, moştenit. Acestora li se adaugă aproximativ 100 de cuvinte izolate (*abur, brad, barză, brusture, cătun,*

galbează, guşă) şi 2200 de nume proprii (*Arges, Criş, Dunăre, Motru, Mureş, Olt, Prut, Someş, Timiş, Tisa*) de cuvinte moştenite de la daco-geţi. Toate celelalte popoare ce au trecut pe aici au lăsat influenţe şi în fondul principal de cuvinte. Astfel, din **slavă** avem: (aproximativ 20-22% din fondul principal de cuvinte) *cleşte, boală, milă, cocoş, deal, a iubi, muncă, noroc, vorbă*; din **maghiară:** *chip, fel, gând, oraş;* din **turcă**: *alai, cişmea, ciulama, ciubuc*; din neogreacă: *cărămidă, a pedepsi, prosop*; iar din **franceză**: *bancnotă, a defini, geniu, stil* etc (germana şi latina - Şcoala Ardeleană).

Primul document cunoscut scris în româneşte este o scurtă scrisoare din anul 1521 "**Scrisoarea lui Neacşu de la Câmpulung"**. După această dată, avem

multe scrisori, acte de vânzare şi cumpărare, foi de zestre, însemnări, etc.; iar după 1540, şi cărţi tipărite, cele mai multe la Braşov. Ele sunt traduceri religioase din slavonă. Primele au fost traduse în Maramureş, unde li s-au gasit manuscrisele. De aici au ajuns la diaconul Coresi, un vestit tipograf, care le-a tipărit în decurs de mai mulţi ani. La Orăştie s-a tipărit în 1581-1582 prima parte din Vechiul Testament.

Cărţi religioase s-au publicat mereu după secolul al XVI-lea. Cu toate că erau şi cărţi de legende şi chiar romane populare traduse, iar după 1600 se scriu direct în limba română şi cronici despre istoria românilor, ele nu se tipăreau, se copiau de mână şi circulau în mai multe cópii.

Aspectul cel mai îngrijit, din punct de vedere fonetic, lexical, al structurii gramaticale, al limbii comune, cu ajutorul căreia se exprimă ideile culturii şi ale ştiinţei, se numeşte **limba literară.**

Limba literară se deosebeşte de vorbire prin faptul că nu îngăduie folosirea unor forme sau rostiri locale (*pă* în loc de *pe*, *dă* în loc de *de*, *ghine* sau *bini* în loc de *bine*), întrebuinţarea unor cuvinte cu răspândire regională (*oghial* -plapumă, *batâr* -măceş) sau a unor expresii familiare sau de mahala (*a feştelit, iacana, gagiu, mişto*).

Pe lânga forma literară şi forma populară, regională, limba română mai este şi limbă a literaturii artistice. În literatura artistică, baza este limba literară, ca limbă

a culturii. Literatura artistică nu se înscrie în graiurile locale, unde există literatura populară sau folclorică, dar care se transmite oral. Spre deosebire de limba literară, limba literaturii artistice poate să întrebuinţeze orice forme, cuvinte sau expresii, atât din limba populară, cât şi din graiuri. Prin urmare, limba literaturii artistice utilizează toate posibilităţile limbii cu scopul de a ilustra intenţia scriitorului.

Dialecte ale limbii române sunt: **dacoromân** (vorbit la nordul Dunării), **aromân** (vorbit în Macedonia), **meglenoromân** (vorbit în Meglenia), **istroromân** (vorbit în peninsula Istria, disparută astăzi).

În cadrul dacoromânei se pot identifica unele deosebiri, ceea ce face să

se vorbească de **subdialecte**, fără însă a modifica unitatea (gramaticală) a limbii: **muntean, moldovean, maramureşean, crişan, bănăţean;** dar se vorbeşte şi despre **graiuri**: vrâncean, oltean, etc.

În secolul al XII-lea şi al XIII-lea a fost introdus alfabetul slav în cancelaria domnească, limba română fiind scrisă cu caractere chirilice. Însă **în 1860 se instituie întrebuinţarea alfabetului latin**. Câţiva din traducătorii acelei perioade sunt : Simion Ştefan („Noul Testament de la Băldrad”) , Varlaam („Cazania”) , Dosoftei („Psaltirea” – în versuri) , Antim Ivireanu („Didahiile”). Secolul XVIII este marcat, de asemenea, de scrieri originale, Grigore Ureche fiind creatorul limbii literare a românilor. În anul 1780, Samuil Micu şi Gheorghe Şincai,

alcătuiesc prima gramatică a limbii române. În secolul XIX, Ion Heliade Rădulescu pune ordine în alfabet, reducând numărul de litere chirilice de la 43 la 27, iar în anul 1860, prin decret, se face trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin. Tot în acest secol, presa, învăţământul şi teatrul au o mare contribuţie în dezvoltarea limbii.

Primul care demonstrează latinitatea limbii române este Grigore Ureche, într-un capitol din lucrarea sa „Letopiseţul Ţării Moldovei”, consacrat special acestei probleme, intitulat „Pentru limba noastră moldovenească”, pentru care conchide cu mândrie că „ de la Rîm (Roma) ne tragem; şi cu ale lor cuvinte ni-i amestecat graiul”.Pentru a-şi convinge cititorii de acest adevăr, el dă o probă de etimologii latine : „...de la rîmleni, ce le

zicem latini, pâine, ei zic panis, găină...ei zic galina, muierea...mulier [...] şi altele multe din limba latină, că de n-am socoti pre amănuntul, toate le-am înţelege.”

Lui Grigore Ureche îi urmează alţi scriitori şi lingvişti care susţin în lucrările lor sorgintea latină a limbii române. În „ Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească”, **cronicarul Miron Costin**, realizează o sinteză a schemei structurii limbii române : „Unde trebuia să fie Deus, avem Dumnezeu sau Dumnedzeu, al mieu în loc de meus, aşa s-a stricat limba; unde era coelum, avem cierul; homo – omul; frons – frunte; angelus – indzierul. Unele cuvinte au rămas chiar întregi : barba – barba, aşa şi luna, iar altele foarte mici deosebiri. În plus s-au mai adăugat mai târziu şi puţine cuvinte ungureşti. În sfârşit,

luându-se cele sfinte de la sârbi, s-au adăugat şi puţine cuvinte slavoneşti.”. Iar în opera „De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor”, aşa cum indică şi titlul, cronicarul îşi propune să scoată „lumii la vedere felul neamului, din ce izvor şi seminţe sîntu lăcuitorii ţărei noastre, Moldovei şi Ţării Munteneşti şi românii din ţările ungureşti.” El dovedeşte că precum şi alte neamuri: „ franţozii – galii, turcii – otomani, ungurii – huni, aşa şi românii poartă numele romanilor.”

Dezvoltarea literaturii ca artă, dezvoltarea ştiinţelor prin ce au adus ele mai bun în formularea ideilor şi sentimentelor noastre o putem numi cultivarea limbii naţionale. La baza ei stau

cercetarea şi valorificarea vocabularului, a fiecărui cuvânt, a fiecărui termen ştiinţific sau tehnic nou, strădania celui care scrie sau exprimă idei prin viu grai de a pătrunde înţelesul adânc al cuvintelor.

Substratul dacic

Substratul este limba autohtonă, părăsită de o populaţie în urma cuceririi de către un popor a cărui limbă i se impune prin superioritatea

civilizaţiei. Imperiul roman şi-a impus civilizaţia superioară în tot spaţiul european, iar limbile vorbite de cei cuceriţi au fost abandonate: limba celtică a galilor, vechea limbă iberică în Spania, limba traco-dacilor în Dacia.

În absenţa izvoarelor scrise, particularităţi ale limbii dacice se pot deduce prin metoda comparaţiei între română şi albaneză, justificată de faptul că ambele au în comun **substratul tracic: traco-ilir pentru albaneză, traco-dac pentru limba română.**

Vocabularul conţine cea mai consistentă parte a moştenirii dace. Totuşi, din limba dacă s-au păstrat puţine cuvinte (după unii autori 100-150), dar ele fac parte din fondul principal lexical, cu

putere derivata: *„abur”   ,”barză” , „brad” , ”brâu”* , etc. şi câteva toponime: *„Argeş” , ”Criş” , ”Mureş” , „Prut”, etc.*

Unele aspecte din **fonetică şi morfo-sintaxă** sunt atribuite ipotetic **substratului autohton**. În fonetică se explică prin substrat c**onsoanele „h”, „ş” şi vocala „ă”, specifică limbii române.** Formarea unor numerale cardinale prin adiţiune (de la „unsprezece” la „nouăsprezece”) şi multiplicare („treizeci”), este pusă de unii lingvişti în relaţie cu substratul dac, iar de alţii – cu influenţa slavă.

Adstratul

Adstratul cuprinde elementele ce se adaugă unei limbi în procesul evoluţiei ei în diacronie.

Slavii au influenţat într-o anumită măsură etnogeneza românilor, alcătuind adstratul (sau suprastratul) procesului de desăvârşire în constituirea neamului românesc (secolele VI-IX). Slavii, fiind agricultori şi crescători de animale sedentari, au convieţuit mai îndelungat cu autohtonii, lăsând în limba română cuvinte de origine slavă (plug, prieten, drag, iubire etc.), care denotă multiple contacte umane. Rolul slavilor în etnogeneza

românilor este asemănător cu cel al germanicilor în constituirea popoarelor vest - romanice (francezilor, italienilor, spaniolilor, portughezilor).

Temelia limbii şi poporului român o reprezintă conceptele de latinitate şi dacism .

Latinitatea este un **curent de idei referitor la originea latină a unui neam.** Ideea de latinitate începe să fie afirmată la noi de generaţia cronicarilor- secolele al XVI-lea –al XVIII-lea (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce), apoi de stolnicul Constantin Cantacuzino şi de Dimitrie Cantemir, atingând apogeul prin reprezentanţii Şcolii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior).

Curentul latinist este un curent apărut în lingvistica şi filologia română din secolul al XIX-lea, care a continuat, cu mari exagerări, unele idei ale Şcolii Ardelene. Pentru a demonstra caracterul

latin al limbii romane şi a restabili „puritatea ei integrală”, reprezentanţii curentului latinist au încercat înlocuirea cuvintelor de origine slavă, turcă, şi maghiară cu termeni latini (reînviaţi din textele vechi sau luaţi direct din dicţionarele latine), modificarea formei cuvintelor româneşti moştenite din latină prin apropierea lor de formwele corespunzătoare originare, îmbogăţirea limbii române cu elementele latine prin derivare, folosirea ortografiei etimologic, elaborând în acest sens dicţionare, gramatici şi sisteme ortografice latinizate.

Curentul latinist are meritul de a fi contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine, de a fi stimulat interesul pentru vechile texte de limbă

românească şi de a fi adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române.

Între reprezentanţii curentului latinist s-au manifestat ciocniri între tendinţele moderate şi cele extreme. Mai moderaţi au fost George Bariţiu, Gheorghe Munteanu, Iosif Hodoş, etc., iar printre cei care au extremizat curentul latinist au fost G. Săulescu, Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, etc. Exagerările unor reprezentanţi latinişti au fost combătute de scriitori moldveni şi munteni ai epocii: Alecu Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Alexandru Odobescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Titu Maiorescu.

Curentul latinist şi-a încetat influenţa pe la anul 1880, adica după jumătate de secol de la apariţia lui.

Latina vulgara: istoria si definitia conceptului.

Pe întreg teritoriul Imperiului Roman, **limba latină s-a răspândit pe două căi:**

a) ca limbă literară scrisă (**latinitas, sermo scriptus urbanus**), utilizată de scriitori în lucrările lor literare, în școli, în actele oficiale (la romani, ca și la

greci, varianta vorbită, populară a limbii nu apărea în alte lucrări scrise decât în comedii;

b) ca limbă vorbită a ostașilor, negustorilor, meseriașilor, a maselor largi ale populaţiei, în general. Aceasta era **cea mai importantă cale de răspândire a limbii latine** în provinciile romane. Astfel, în afară de limba scriitorilor și a documentelor oficiale, adică de limba literară, formată, îndeosebi, sub influenţa limbii literare greceşti, în toate perioadele existenţei limbii latine s-a utilizat, de asemenea, şi latina vorbită vulgară, varianta mai puţin cizelată a limbii latine.

Latina vulgară este **vorbirea orală** a acelor pături ale populaţiei care nu au trecut prin educaţia școlară și n-au fost supuse influenţei literaturii artistice. Ea era limba vorbită, cotidiană a majorităţii coloniștilor stabiliţi pe întreg teritoriul

Imperiului Roman în calitate de propagatori activi ai limbii și culturii latine .

Latina folosită de masele largi ale populaţiei se deosebea de limba lui Vergilius, Cicero, Horatius și a altor scriitori atât prin lexic și frazeologie, cât și prin morfologie și sintaxă, deși lexicul de bază și structura gramaticală a ambelor variante ale latinei erau aceleași. Latina literară s-a păstrat, conform tradiţiei, în școli, unde a căpătat forme stabile, osificate,atestateînoperelescriitorilorclasici,fixateapoiînlucrărilegramaticilor. Gramaticul latin Varro scria: **Latinitas est incorrupte loquendi observatio secundum Romanam linguam – „latinitas** înseamnă respectarea regulilor limbii conform normelor vorbirii din Roma”. Iar în așa-numitul tratat „Rhetorica ad Herennium” (autorul anonim, 85 î.e.n.), același aspect literar al limbii este determinat astfel: **Latinitas est quae sermonem purum conservat ab**

omni vitio remotum – „latinitas înseamnă păstrarea vorbirii curate, fără nici un fel de greșeli”.

Latina vorbită, dimpotrivă, putea fi auzita prin pieţe, în atelierele meşteşugarilor (**sermo vulgaris**), la sate (**sermo rusticus**), printre ostași (**sermo militaris**). În familie și în comunicarea cu slugile, și scriitorii, desigur, foloseau limba latină vorbită (**sermo cotidianus** sau **consuetudo**). Quintilianus, scriitor din perioada clasică, recunoștea că el utilizează limba cotidiană în comunicarea cu soţia și copiii, cu slugile: **Quidam nullam esse naturalem putant eloquentiam, nisi quae sit cotidiano sermoni simillima, quo cum amicis, coniugibus, liberis, servis loquamur** (De institutione oratoria, XII, 10, 40) „Unii consideră că nu este o altă elocinţă mai naturală, decât cea foarte apropiată de limba cotidiană în care comunicăm cu prietenii, soţiile, copiii și

sclavii”. Hugo Schuchardt susţinea că la Roma una și aceeași persoană folosea un aspect al latinei atunci când se sfătuia cu sclavul său privitor la cumpărăturile pentru ospăţul ce urma să aibă loc, un altul când, printr-un bileţel, își invita prietenul la ospăţ și un al treilea aspect al limbii, dacă scria o odă elogiind o persoană de vază .

Această variantă a limbii, supusă unei evoluţii libere și nemijlocite, este cunoscută ca **limba latină populară** sau **vulgară (**de la lat. **vulgus** „popor”). Latina vulgară este atestată în monumente scrise din perioada de până la secolele VII-VIII e.n., adică până la apariţia limbilor romanice. **În latina vulgară este evidentă tendinţa de a schimba pronunţia unor sunete sau îmbinări de sunete, de a unificaanumitemijloacegramaticale și îmbinări de cuvinte în contextul propoziţiei.** În latina vulgară, pe de o parte, s-au păstrat unele construcţii

dispărute și un lexic învechit, pe de altă parte, dimpotrivă, au apărut multe formaţiuni lexicale noi.

Scriitorii latini afirmau adesea că vorbirea popular din timpul lor avea mari afinităţi cu latina veche. De ex., Cicero (De oratore, III, 12, 44) scria: „Când o ascult pe ea (pe soacra Lelia), am impresia că îi aud pe Plautus și pe Naevius”. Același Cicero și alţi scriitori (de ex., Quintilianus) opuneau **bona consuetudo** sau **urbanitas** (adică latina Romei) idiomurilor din afara Romei (**rusticitas, rustica vox**). **Urbanitas, cui... contraria sit rustice** „**urbanitas**, care... este opusă vorbirii **rusticitas**” (Quintilianus, De institutione oratoria, VI, 3, 17).

Acest aspect popular vorbit al latinei, care nu corespundea normelor latinei literare, la diferiţi scriitori purta nume diferite. De notat că romanii niciodată nu numeau aspectul vorbit al limbii **lingua**, ci

numai **sermo** „vorbire, vorbă”. În **perioada preclasică**, Plautus îi zice **sermo plebeius** „vorbirea plebeilor”, iar în perioada clasică, Quintilianus îl numește **vulgaris sermo** „vorbirea populară”, **vulgi sermo** „vorbirea poporului”. La Cicero, lui **plebeius sermo** i se opune **nobilis sermo; rustica vox, rusticum vocabulum, sonus subrusticus, vox subagrestis** , spre deosebire de **urbanus sermo** „vorbirea urbană”. Vorbirea militarilor se numea **militaris sermo, militaris vulgarisque sermo** (Hieronymus), **verba castrensia** (Plinius) .

Altfel spus, **latina literară și latina vulgară trebuie privite nu doar ca varietăţi stilistice ale limbii latine, ci și ca variante sociale și teritoriale ale ei**. Numai așa devin clare noţiunile **sermo urbanus, sermo rusticus, sermo plebeius, sermo nobilis, sermo militaris, sermo vulgaris**.

Majoritatea romaniștilor consideră că latina vulgară, ca aspect vorbit al limbii latine, a existat în toate perioadele istoriei limbii latine. În acest context, trebuie menţionați, mai întâi de toate, W. Meyer-Lübke, G. Rohlfs, H. Schmeck ș.a. E. Richter caracterizează latina vulgară ca pe o „limbă a tuturor păturilor sociale, vorbită în toate perioadele” . Romanistul latinoamerican S. Silva Neto pune semnul egalităţii între latina vulgară şi latina uzuală, cotidiană, vorbită . Vestitul medievist francez F. Lot, de asemenea, consideră latină vulgară latina vorbită, latina utilizată de toate păturile sociale ale societăţii romane . C. Grandgent susţine că latina vulgară este doar latina păturilor de mijloc ale populaţiei . Iar P. Savi-López vorbește despre latina vulgară ca despre singura latină vie .

Așadar, latina clasică sau literară trebuie privită ca o variantă a limbii latine,

în general, ca un aspect scris, grafic,fixat şi şlefuit din punctual de vedere literar al limbii latine. Latina vulgară este aspectul vorbit al limbii latine în general, varianta ei vie, care se aflamereu în evoluţie și a devenit premisa apariţiei limbilor romanice actuale.

Deosebirea dintre latina literară, cizelată mai ales în perioada clasică (sec. I î.e.n. – I e.n.) şi latina vulgară, aflată mereu în evoluţie, devine tot mai mare pe măsura depărtării de perioada clasică. La sfârșitul secolului IV e.n., diferenţele dintre latina literară și cea vulgară devin și mai evidente. Despre acestea vorbesc gramaticii latini, analizând diferite niveluri ale limbii (lexical, fonetic, morfo-sintactic).

În studiile de romanistică, aspectul popular, vorbit al limbii latine poartă adesea denumirea de latină vulgară. În sec. XIV, vestitul poet italian Dante Alighieri și-a intitulat tratatul **De vulgari eloquio**

(eloquentia); acest termen apare în diferite lucrări de romanistică; cf. fr. **latin vulgaire**, it. **vulgare lingua**, port. **latin vulgar**, germ. **Vulgärlatein**, engl. **the vulgar latin**, rus. **вульгарная латынь** , ceh. **latiny vulgârni**, srb.-cr. **vulgarni latinitet** .

Întrucât adjectivul **vulgar** are două sensuri: 1) „grosolan, vulgar, necioplit” (cf. gest vulgar, expresie vulgară, comportare vulgară) și 2) „simplificat până la limită, simplu până la denaturarea sensului” (latina vulgară), unii romaniști din fosta URSS (și nu numai) au preferat termenul **latina populară** , argumentând prin faptul că este vorba de pătrunderea unor forme populare vorbite în textele latinei vulgare.

Uneori se respinge ideea că latina vulgară stă la baza formării limbilor romanice. Romanistul elveţian A. Burger scrie că ceea ce Quintilianus numea **sermo vulgaris** este „vorbirea de fiecare zi”.

Pentru noţiunea „baza limbilor romanice”, A. Burger propune termenul **roman commun**, care, din punct de vedere cronologic, corespunde perioadei sec. III-VIII e.n.

De notat că procesul diferenţierii limbii latine a început cu mult înainte de secolul III e.n. Așadar, datele iniţiale ale apariţiei limbilor romanice trebuie căutate cu mult înainte de perioada indicată. În afară de aceasta, este recunoscut de majoritatea romaniștilor (I. Iordan, Al. Graur ș.a.) că anume vorbirea latină populară a servit drept bază a formării limbilor romanice. Romanistul ceh M. Křepinský consideră că latina vulgară este un concept inutil, care dăunează chiar tratărea corecte a problemei formării limbilor romanice.

În acest context este oportună opinia romanistului italian C. Battisti , care susţine că, în calitate de ipoteză de lucru,

chestiunea latinei vulgare rămâne a fi o permanenţă.

Latina vulgară nu trebuie confundată cu așa-numita **latină medievală** (fr. **latin médiéval**, germ. **Mittellatein**, engl. **medieval latin**), care nu mai este o limbă vorbită a unui anumit popor, ci latina pe care o utilizau savanţii Evului Mediu . În măsura cunoştinţelor lor, savanţii epocii date respectau normele latinei literare. În același timp, ei introduceau elemente noi din limbile romanice pe care le vorbeau. Acest lucru se referă mai ales la pronunţie.

II. DACISM

Încă de la primele scrieri istorice autohtone referitoare la istoria poporului nostru, luată în considerare a fost latinitatea noastră, şi nu originea dacă. În Letopiseţul Ţării Moldovei,Grigore Ureche consemnează originea romanilor de la Rim(Roma). Iar Miron Costin consideră că la baza formării poporului român a stat "descalecatul lui Traian-Imparatul". Dimitrie Cantemir a negat chiar originea dacă, nu numai că a omis să facă referire la aceasta. Cărturarul argumentează prin alungarea şi exterminarea dacilor de cuceritorii romani. Reprezentanţii Şcolii Ardelene pun accentul

tot pe latinitatea noastră. Din dorinţa de a elibera Transilvania de sub dominaţie maghiară şi apoi austro-ungară, foloseau argumentul superioritaţii romanilor şi faptul că sângele acestora curge şi în venele noastre.

Dacii erau percepuţi ca un element barbar împovărător care deranja schema latinităţii româneşti, dar totuşi dragostea de libertate, spiritul de sacrificiu al dacilor au determinat în perioada paşoptistă, considerarea unei contribuţii la origini de către Kogalniceanu şi Alecu Russo. Mihail Kogălniceanu afirma, în discursul său din 1843, că "Decebal este cel mai însemnat rigă barbar care a fost vreodată, mai vrednic de a fi pe tronul Romei decât mişeii urmaşi ai lui August". Odată cu unirea Ţării Romaneşti cu Moldova din anul 1859, accentul a căzut pe dacism datorită conştiinţei naţionale şi

dorinţei de a se diferenţia de celelalte popoare prin origine.

Unul dintre cărturarii, care este adeptul acestei idei este Titu Maiorescu. Pe de alta parte sunt istorici ca I.C.Bratianu care consideră o sinteza celtică, romanică şi dacică, unde componenta dacică era menţionată pentru moştenirea pamântului ţării iar celelalte două fiind importante pentru implicaţia lor politică.

Bogdan Petriceicu Hasdeu este un susţinător al sintezei daco-romane. Acesta pune accentul pe daci deoarece aceştia erau ignoraţi în faţa latinităţi şi grandorii imperiului Roman şi îi critică pe cei care susţineau dispariţia dacilor prin studiul „Perit-au dacii?”.

Haşdeu este cel care a descoperit în limba româna 84 de cuvinte şi 15

toponime sunt de origine dacă. După Primul Război Mondial şi unirea din anul 1918 (formarea Romaniei Mari), problemă latinităţi şi a dacismului persista. Lucian Blaga este autorul unui articol intitulat „Revolta fondului nostru nelatin”, unde prezintă nu numai calităţile moştenite de la latini, ci şi natura barbară a poporului roman. El vede faptul că dorinţa de a ne apropia cât mai mult de poporul latin este strâns legată de nevoia românilor de a fi liberi, de a nu fi supuşi de popoarele vecine. Acest lucru nu a survenit din dorinţa de a fi superiori, ci a fost doar o necesitate. Blaga este împotriva credinţei că am fi latini puri, „limpezi, raţionali, cumparaţi, iubitori de forma, clasici” şi pledează pentru barbarie, pentru „fondul slavo-

trac,exuberant şi vital”. În spatele unui limbaj poetic se ascunde o apropiere de conceptul de dacism. Este de părere că „nu ne-ar strica puţină barbarie” şi crede că în fiecare român are loc o revolta a fondului nelatin. Ce înseamnă barbaria din noi?

Având în vedere că se formase România Mare care îl avea rege pe Carol I, românii aveau pretenţii de urmaşi ai latinilor. Intervenţia lui Blaga în acest sentiment de puritate a rasei, şi nu orice fel de intervenţie, ci una brutala, a deranjat acel echilibru dorit a fi moştenit de la romani. Ca popor format prin sinteza daco-romana, este normal să nu fim perfecţi şi să avem şi o latură barbară, dar Blaga nu numai că arată acest lucru, dar îl şi susţine, îl vede ca un element

deosebit de important al românilor: „De ce să ne mărginim numai la un ideal cultural latin, care nu e croit în asemănare desăvârşită cu firea noastră mult mai bogată. Să ne siluim propria natură - un aluat în care se dospesc atâtea virtualităţi? Să ne ucidem corsetindu-ne într-o formulă de claritate latină, când cuprindem în plus atâtea alte posbilităţi de dezvoltare?”

Teoriile imigrationiste

Teoriile imigraţioniste apar în **istoriografia străină** din secolul al XVIII – lea şi al XIX – lea, dar, cu deosibiri mari de argumentare, şi la mari filologi români

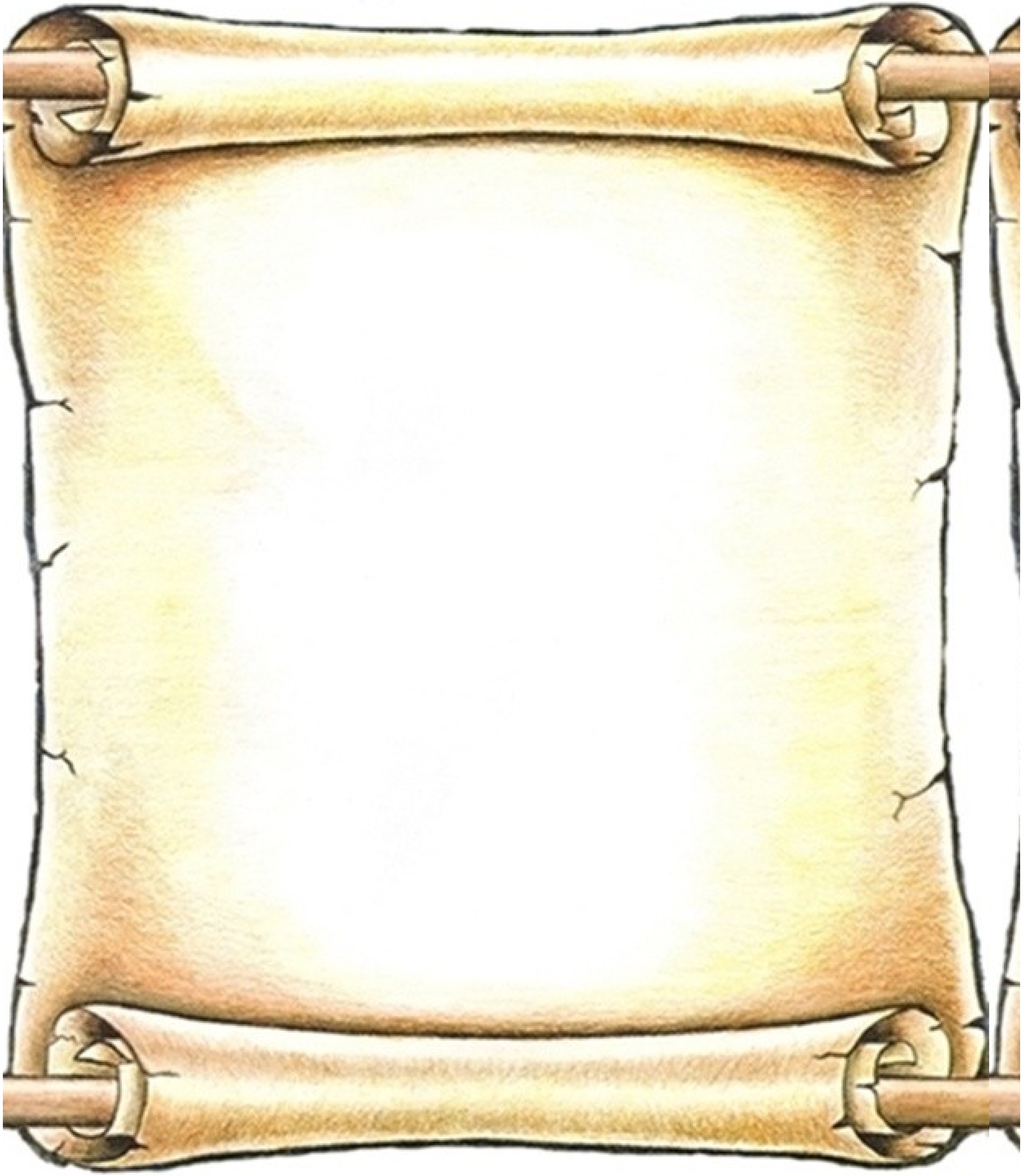
din secolul al XX – lea (Ovidiu Densusianu, Al. Philippide). Teoriile contestă contiuitatea românităţii în spaţiul carpato – dunărean, mai ales în Ardeal, şi susţin că „patria primitivă” a românilor se află în sudul Dunării, de unde au imigrat şi s+au stabilit în nordul fluviului. **Teoriile imigraţioniste aparţin unor istorici, filologi şi geografi din Imperiul Habsburgic** – Fr.J. Sulzer, J.C Eder, J.Chr.Engel, ale căror lucrări apar în ultimele decenii ale secolului al XVIII – lea. Peste aproape 100 de ani, la începuturile dualismului austro – ungar, R. Roesler le reia, în 1866, 1867 şi 1871. După 1918, astfel de lucrări au drept autori iredentişti maghiari.

Demonstraţiile căutau să nege continuitatea romanităţii în spaţiul carpatic şi, implicit, să legitimeze pretenţia ungurilor de a se fi stabilit primii în Transilvania.

Miza acestor teorii este politică, încercând să oprească mişcarea prin care **românii îşi revendicau drepturile**, într-un context istoric favorabil, determinat de **„edictul de toleranţă”** al împăratului Iosif al II – lea, ce prevedea aceleaşi drepturi pentru toate naţiile Imperiului Habsburgic. Prin două memorii, *„Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae”* (1791, 1792), adresate împăratului Leopold al II – lea, reprezentanţii românilor cereau drepturi egale cu etniile privilegiate

din Transilvania (unguri, saşi, secui), având motive temeinice istorice şi demografice.

Teoriile imigraţioniste conţin multiple contradicţii: **timpul migraţiei din sudul în nordul fluviului** diferă de la un autor la altul (de la secolul al V – lea până la secolul al XVIII – lea, ba chiar în secolele al XVIXVI – lea sau al XVIII – lea), **locul de pornire a migraţiei este incert**, iar **prima aşezare în stânga Dunării este la câmpie, după unii, la munte, după alţii.**

Reflectarea temei in literatura

Cântarea României

Alecu Russo

La inceput se poate sau nu sa fi existat cuvintul Patrie. Erau alte slove care inlocuiau acest adevar, aceasta credinta despre un pamint paradisiac. Un om numea Patria piatra, piatra de munte sfint; un altul o striga mare, mare cu ape de aur; un al treilea o plingea luna, luna de chihlimbar.Cuvintul patrie s-a nascut mult prea tirziu,dupa distrugerea Turnului Babel, cind oamenii s-au prins cu duhul si cu trupul de un anumit crimpei de pamint. Fiecare si-

a asemuit Patria cu ce a visat: cineva cu frunza, cineva cu ninsorile, altcineva cu Luceafarul.

Patria noastra, Paria-lira, Patria-brad, a fost cantata de Alecu Russo in “Cintarea Romaniei”, considerat cel mai reusit poem romanesc in proza. Initial Alecu Russo si-a plasmuit opera in franceza, nu pentru ca s-ar fi intimidat de unduioasa lunecare a vocalelor romanesti; atit doar: se temea sa scrie cuvintele in graiul sau prea sfint, considerindu-l, poate, un tabu stravechi. Scriitorul ducea in sine marea nostalgie pentru vremurile trecute, vremuri pierdute in ninsori dacice…

Contemporanii lui Alecu Russo – si nu numai ei – isi pierdusera curajul, dragostea pura pentru limba si

meleag, isi pierdusera acea fantezie dionisiaca, ce ii ajuta pe stramosii nostri sa faca fapte glorioase. “Cintarea Romaniei” e o incercare de reamintire, de recladire, piatra cu piatra, mugure cu mugure, a slavei de demult.

Scrierea lui Russo da dovada de un rafinament cu adevarat poetic, de inteligenta unui Voltaire roman si de un sentimentalism solomonic. Nu in zadar inteleptul isi zideste opera, despartind-o in versete; ele cad ca niste avalanse de soare si luna. Formulele biblice nu numai niste procedee stilistice, menite sa puna un vesmint “cuvios” ideilor din lucrare, ci si o abundensa de neguri retorice, anuntind sau prorocind aidoma lui Moise pierderea natiei. Russo vrea sa ne avertizeze: ceea ce ne

scapa din mini poate fi recuperate, ceea ce luneca ori cade din inima nu se mai gaseste nici in lumile de aici, nici in lumile de apoi.

In majoritatea versetelor din poem autorul reconstituie in spirit momente cruciale din istoria poporului nostru – de la cucerirea Daciei de catre romani si pina in preajma revolutiei din 1848. Aceasta evocare se dezvaluie prin intermediul a doua antiteze:intre frumusetile, bogatiile tarii si suferintele ei nesfirsite; intre eroismul, barbatia stramosilor si “molesirea” ce s-a cuibarit in ”lacasul voinicilor”.

Ideea libertatii, proslavirea omului liber trece ca un fir rosu prin intrega lucrare: “Fiecare om era slobod si platea cit o suta de oameni,

caci se lupta pentru dinsul… slobozenia insuteste puterea…numai cei misei si cei rai tin cu strainii si apasatorii…”.

“Slobozenia, copila balaioara cu cosite lungi si aurite” constituie crezul suprem al autorului.

Am comite o greseala, daca nu am aminti ca poemul lui Russo e de o vadita coloratura romantica.

Intilnim aici si predicatii profetice, si patos angelic, si un metaforism dens, intr-o abundenta uluitoare a tropilor. Poemul e un imn emotinant, in care vibreaza muzica dorului si speranta unui adevarat patriot.Alecu Russo intelegea prea bine ca lumea celor rai si imbibati de frica si ura anevoie poate fi schimbata, dar flacara

sperantei continua sa arda in sufletul acestui mare patriot: “Sintem pribeji in coliba parinteasca... si straini pe pamintul rascumparat cu single nostru!.. Dar in cimpie creste si pe deal iarasi creste o floare pentru popoarele chinuite... Nadejdea!”.

S-a vorbit ca aceasta proza lirica e patrunsa de misticism scitic si ca are o conceptie nebuloasa, ca istoria Patriei este evocata cu viziuni enigmatice, intrerupte de aforisme si sentinte excessive. Calinescu a numit-o chiar falsa. Noi, cei mici, nu avem puterea de a-i judeca pe vulcanii care au ars cu patima ca sa ne faca noua lumina. Russo a fost unul dintre ei. A proslavit viata si faptelel lui Stefan cel Mare, bunatatea si intelepciune oamenilor de alta data, si-a

amintit de frumusetea meleagului nostru edenic si de pierderea unor bogatii fabuloase, cum ar fi: libertatea, barbatia, limpezimea limbii, sinceritatea.

Prin opera sa Russo a ramas, poate cel din urma, cel mai nefericit, dar unicul urmas al vestitului rege dac, regele Soare – Decebal.

Memento mori

Mihai Eminescu

Considerat „Luceafărul poeziei româneşti”,Mihai Eminescu a ridicat limba română pe culmile expresivităţii, reuşind să-i scoată în evidenţă valoarea şi bogăţia de mijloace de exprimare şi frumuseţea, astfel

că poeziile sale nu se pot traduce în nici o altă limbă care să redea delicateţea trăsăturilor sufleteşti sau frumuseţea naturii.

„**În opera sa, poezie şi proză , codrul, marea, râul, luna, sunt idei, divinităţi nu fenomene; fenomen este doar omul”**aşa cum spune George Călinescu. Concepţia e adânc ţărănească. Ţăranul respectă natura şi legile ei fără să intervină cu brutalitate în esenţa ei.

Poetul nostru naţional a văzut lumina zilei la 15 Ianuarie 1850, in Botoşani, ca fiu al căminarului Gheorghe Eminovici şi al

Ralucăi Eminovici, fiica stolnicului din Joldeşti.

Mai toată poezia eminesciană de inspiraţie istorică se află în germene în amplul poem din 1872 (publicat postum) "Memento mori". Subintitulat "Panorama deşertăciunilor", poemul este structurat ca o succesiune a civilizaţiilor.

În "Memento mori" evocarea epocilor se realizează la limita visului cu istoria şi cu filosoficul. Titlu însuşi reproduce un adagiu antic, drag împăratului Marcus Aurelius, "Memento mori" adică "Aminteşte-ţi că vei muri". Marile epoci ale civilizaţiei universale au deci rolul de a reaminti prin succedarea lor spre prăbuşirea în neant a tot ce este omenesc.

Istoria evocată în acest poem se îmbină cu mitul, viziune poetică ce conduce atât la accentuarea ideei de vis, prezentă în special la începutul poeziei, cât şi la sublinierea faptului că sunt chemate în amintire "orele astrale" ale omenirii, momentele de schimbare, civilizaţiile de răscruce ale istoriei.

În episoade diferite ca întindere sunt evidenţiate succesiv Babilonul, Egiptul, biblica Palestina, Grecia şi Roma Antică, Dacia mitică, şi în sfîrşit Franţa Revoluţiei şi a Imperiului napoleonian.

Episodul Babilonului este un prilej de a sugera **motivul soartei schimbătoare ("fortuna labilis").** Eminescu dovedeşte o cultură extraordinară pentru 22 de ani

(mitlologie şi istorie universală) şi o mare capacitate de a exprima artistic, într-o limbă extrem de nuanţată, aceste realităţi.

Din întregul poem "Memento mori" **episodul egiptean** este singurul publicat de Eminescu însuşi ("Egipetul"). Fragmentul dedicat magiei faraonului însetat de cunoaştere îşi găseşte dezvoltarea în nuvela fantastică neterminată "Avatarii faraonului Tlŕ"

Episodul Greciei cultivă o **lirică peisagistică**, dar conturează şi **trei figuri emblematice ale culturii elene: filosoful ("cugetătorul"), sculptorul orb (motivul artistului ce crează în ciuda infirmităţilor care îi interzic să se bucure de receptarea propriei opere aminteşte de compozitorul surd din**

"Scrisoarea V": "geme/ Ca un maistru ce-asurzeşte în momentele supreme") şi Orfeu, capabil de un cânt totodată născător de lumi şi putând îndruma universul spre haos.

Roma apare în toată măreţia ei ca un "**uriaş popor de regi",** iar incendierea ei de către Nero este descrisă în versuri de către Eminescu îşi va aminiti cînd va evoca în "Împărat şi proletar" Parisul, cuprins de flăcările Comunei.

Succesiunea perioadelor istorice se încheie cu momentul Revoluţiei franceze şi al domniei şi căderii lui Napoleon, expresie a unei idei ("**N-a fost om acel ce cade, ce a veacului gîndire/ A trăit în el(...)"),** învins tot de forţele Nordului, materializate

de astă dată în iarna rusească**: "Nordul m-a învins – ideea m-a lăsat".**

Revolta fondului nostru nelatin

Lucian Blaga

Articolul **"Revolta fondului nostru nelatin",** apărut în revista **"Gândirea"** în 1921, se încadrează în viziunea tradiţionalistă a acestei reviste, fiind scris de Lucian Blaga pentru a contracara exclusivismul latin în configurarea componenţei spirituale a poporului român: "Un prieten îmi vorbea despre înrâurirea slavă asupra literaturii

române; închinător îndârjit la altarul latinităţii - clare şi măsurate - el nu îngăduia nici cea mai mică alterare sau spălăcire a acestuia prin «maximalismul» slav." Se ajunge, în felul acesta, la un "exclusivism latin", prin care mulţi împărtăşesc convingerea că există spirite naţionale şi culturi superioare şi inferioare, de pildă părerea lui Anatole France despre opera lui Dostoievski, aceea că ar fi "o monstruoasă ciudăţenie". Moştenirea acestei atitudini despre latinitate este expresia unor timpuri mai vechi, "când a trebuit să suferim râsul batjocoritor al vecinilor, care cu orice preţ ne voiau subjugaţi." În momentul apariţiei studiului, această atitudine nu este decât dovada unor vremuri zbuciumate ale istoriei, în care lumea se supune unor

reguli ale dezvoltării organice în spirit meliorist. Pentru a-şi argumenta poziţia despre "însemnatul procent de sânge slav şi trac, ce clocoteşte în fiinţa noastră", Lucian Blaga supune analizei un experiment biologic semnificativ: "Cunoaştem experimentul încrucişării unei flori albe cu o floare roşie a aceleiaşi varietăţi. Biologii vorbesc despre aşa numitele dominanţe." în domeniul culturii şi al psihologiei etnice, dominantă se construieşte în funcţie de cultură cu o putere spirituală mai mare: "într-o îndepărtată analogie cu experimentul acesta biologic - atât de convingător în simplitatea sa - se poate spune că în spiritul românesc este dominantă latinitatea, liniştită şi prin excelenţă culturală. Avem însă şi un bogat fond

slavo-trac, exuberant şi vital, care, oricât ne-am împotrivi, se desprinde uneori din corola necunoscutului răsărind puternic în conştiinţe. Simetria şi armonia latină ne e adeseori Sfârticată de furtuna care fulgeră monoton în adâncimile oarecum metafizice ale sufletului românesc. E o revoltă a fondului nostru nelatin."

Din respect pentru cultul strămoşilor, naţiunea română ar trebui să acorde consideraţia necesară tuturor componentelor spirituale etnice din care a rezultat sinteza actuală". "Nu e un lucru nou: suntem morminte vii ale strămoşilor. între ei sunt de aceia pe care îi ocrotim şi-i îmbrăţişăm cu toată căldura, din motive istorice şi politice; dar avem şi strămoşi pe care îi tratăm ca pe nişte copii vitregi ai noştri." Lucian Blaga dezavuează cu

argumente convingătoare o asemenea opinie: "Atitudine lipsită de înţelepciune, deoarece cu cât îi ţinem mai mult în fraul întunericului, cu atât răscoala va fi mai aspră, mai tumultuoasă - putând să fie fatală «privilegiaţilor» de astăzi. Istoria noastră se proiectează mai mult în viitor decât în trecut. E bine să ne dăm seama de puterile potenţiale care ne zac în suflete - vulcani în fundul mărilor."
Claritatea latină se poate îmbogăţi şi diversifica, consideră autorul complexei teorii a "spaţiului mioritic", prin resuscitarea fondului traco-dac: "De ce să ne mărginim numai la un ideal cultural latin, care nu e croit în asemănare desăvârşită cu firea noastră mult mai bogată. Să ne siluim propria natură - un aluat în care se dospesc atâtea

virtualităţi? Să ne ucidem corsetându-ne într-o formulă de claritate latină, când cuprindem în plus atâtea alte posibilităţi de dezvoltare? întrebarea va nelinişti multe inimi. Din partea noastră, ne bucură când auzim câte un chiot ridicat din acel subconştient barbar, care nu place deloc unora. Aşa o înţelegem noi - într-adevăr nu ne-ar strica puţină barbarie." Acest fond nelatin este un dat al poporului roman: "Cunoscutul ritm de linişte şi furtună, de măsură şi exuberanţă, ce-1 găsim în viaţa altor popoare se lămureşte mai mult prin logica inerentă a istoriei, prin alternarea de teze şi antiteze, cum le-a determinat un Hegel bunaoară. Acelaşi ritm are la noi rădăcini cu mult mai adânci în însuşiri temeinice de rasa. Deosebirea aceasta ne îngăduie frumoase perspective

istorice. Cei ce aparţin trecutului cu
pozitivismul lor sec sau neastâmpărat vor
mormăi în barba lor apostolică: e un
romantic. Ca să nu le las nici o îndoială,
mărturisesc: un romantic? -într-un singur
înţeles, da. Şi anume întrucât am
convingerea că adevărul trebuie să fie
expresiv şi că miturile sunt prin urmare
mai adevărate decât realitatea."

Zamolxe

Lucian Blaga

Opera dramatica a lui Lucian Blaga este o prelungire a celei lirice.Ca si aceasta, exprima aspiratii si nelinisti ale poetului, poarta amprenta sensibilitatii lui metafizice.

Prima dintre piesele de teatru ale lui Blaga**,** ***Zamolxe*** , este un poem dramatizat. Regasim aici poezia “panica” din *Pasii profetului* , expresie a comunicarii mereu nazuite ca natura: “ **Ma-mpartasesc cu cite-un strop din tot ce creste/ si se pierde./ Nimic nu mi-e strein […]/ Duhul meu - al meu sau al**

pamintului e tot atit -/ si-a asternut aici cojocul sau de muschi si-asteapta ./ […] … de mult uitat-am sa mai fac deosebire / intre mine si-ntre lucruri / […] impletindu-te cu taina lor, te piezi in stinca / si te scurgi in unde si-n pamint. / Nu stiu : / ma-ntorc in mine, ori cucernic imi indrept / urechea spre paduri?” cu acest monolog al lui Zamolxe se deschide piesa. Cintecul e inlocuit insa cu meditatia, sentimental e transformat in idee, sau, mai exact, ideea poetica devine idee filozifica, teoretica, pastrind forma poetica, adica fiind comunicata prin imagine: viata inepuizabila si “oarba” a naturii e divinizata si numita “Marele Orb”, comuniunea cu ea e, de asemenea, personificata. “**Caci nu esti tu,**

dumnezeire, ne-ntelesul orb, ? ce-si pipaie cararea printer spini? / Nu stii nici tu de unde vii si unde mergi. / […] Te zbuciumi vesnic dibuind / sa faci minuni cum n-au mai fost […]/ Atit de des tu cazi infrint / si nici nu banuiesti furtuna de lumina ce-ai creat-o… […] Iata, sint faptura ta, si-aici sunt ochii mei; ii vrei? / Nu suntem oare pentru ca fara de sila / sa luam pe micii nostri umeri / soarta ta, puternicule Orb?"

Apropierea de natura, trairea in intimitatea ei a devenit prin urmare tema de meditatie si punct de plecare al unei "religii" , mai précis al unei reprezentari a naturii si a raporturilor cu ea. Zamolxe, profetul, n-a facut decit sa-si ridice in constiinta felul de viata al neamului din care face parte si care apare unui strain ca "putere smulsa

din uriasei firi” : “**Esti ispitit sa crezi ca dacii nu nasc om din om. / Natura-l plasmuieste singura, ea insasi, dintr-o data / cum isi face muntii ori izvoarele. / Adu-ti aminte de Zamolxe, / […] el a fost un dac de bastina. [..] Si oare dumnezeul orb al sau e altceva / decit ast fel al firei si al dacilur- / salbatic, chinuit, orb, straniu si vesnic framintat? / O, nu. Aicea nu ma simt imprejmuit de oameni / ci asa de mult in mijlocul naturii / incit ma mir ca ei nu au manunchi de muschi pe cap / in loc de par – ca stincile”.** Acesti oameni ai naturii sint infatisati intr-un decor caracteristic (“O livada inconjurata de vii imprastiate pe dealuri. Padure la dreapta. In livada vase mari de pamint pline cu must. Culegatori vin si trec cu hirdaie”),

participind la procesiuni dionisiace, cu jocul de bacante, manifestari ale unei vitalitati neingradite, libera ca si cea a naturii: Zamolxe o transforma in principiu al unei religii. Conflictul dramatic se constituie prin opozitia pe care "Magul", marele preot al dacilor, o arata noii credinte: " **Dac-ar rtai cum a rivnit Zamolxe, / ei s-ar mistui ca focul. / Copiilor le trebuie vis blind sa-l linisteasca- / si lumina sa le tie-n friu pornirea, / ragaz puterilor ce colaie-n pamintul lor / prea rodnic in izvoarele tulburi"**. Ii va face sa creada ca Zamolxe n-a fost un om ca ei, ci un zeu ("Oamenii divinizind pe Zamolxe / ii vor uita invatatura"), caruia I se cuvine o statuie in templu, alaturi de ale celorlalti zei. Si cind Zamolxe incearca sa-l impiedice, il vor

ucide cu bucati din statuia sfarimata de el. Ostilitatea lor e insa trecatoare , isi lapideaza “profetul” numai pentru ca nu pricep ca-I indeamna la un mod de viata pe care il traiesc permanent, dar a avea constiinta lui. Intelegerea, desi tirzie, se produce totusi.

Dupa cum se poate usor observa, conflictul dramatic nu e intre personaje individualizate si nici intre idei religioase. Personajele sint de fapt simboluri, reprezentind atitudini diferite fata de viata ce strabate deopotriva natura si omul : abandonare in voia ei sau, dimpotriva, infrinare si sublimare a ei. Blaga atragea atentia, intr-o “lamurire pentru cititor”, ca “istoria ne-a pastrat aproape numai numele acestui profet trac. Religia lui

Zamolxe si anecdota in jurul careia se tese actiunea acestui mister nu sint prin urmare decit o creatiune a autorului “. Informatia istorica in legatura cu viata spirituala a tracilor (dacii erau si ei de neam tracic) era totusi, chiar la data scrierii piesei, mai bogata; Blaga o cunostea, caci analiza identifica in piesa reflexul mai tuturor datelor. Sursa principala este ***Psyche. Seelenkult und Unsterblichkeitssglaube der Griechen***, de Erwin Rohde. Asezind in fruntea piesei lamurirea citata , Blaga vrea, probabil, sa sublinieze lirismul ei fundamental : material istorica si mitologica ofera poetului posibilitatea de a se obiectiva, e folosita asadar ca mijloc al comunicarii de sine. Alegerea “temei” avea, pe linga aceasta, inca o justificare: regasirea in

imaginea vietii spirituale a dacilor a propriilor sale aspiratii ii dadea lui Blaga constiinta legaturii lui cu fondul ancestral. ***Zamolxe*** este, intre altele, afirmarea acestei constiinte.

Definirea din subtitlu – "mister pagin " –trimite la un teatru cultivat in Evul Mediu si "redescoperit" la inceputul secolului nostru, de inspiratie religioasa si cu subiecte imprumutate scrierilor sacre sau hagiografiilor : teatrul de mistere. Esenta lui e ideea interventiei posibile a divinului in ordinea umana. Zamolxe e un "mister pagin", construit asadar cu materie imprumutata altei mitologii decit

era biblica; sensul fundamental e afirmarea participarii la viata naturii, transformata in valoare absoluta.

Dochia si Traian

Gheorghe Asachi

Dochia este **eroina unei legende romaneşti**, legendă considerată de către G. Calinescu **mitul etnogenezei**. Pastoriţa, fiică a lui Decebal, este urmărită de Traian şi, împreuna cu oile sale s-a prefăcut în stâncă. Stânca este localizată, geografic, în apropierea muntelui Ceahlăul, sub muntele Pion, în Moldova.

Asachi plasează astfel legenda între Piatra Detunată, la al Sihastrului Picior, unde se poate vedea o stâncă care a fost fată şi un mare domnitor. Lăcaş cumplit unde zboară vulturul, şi răsună de cântecul amorţit al Dochiei, cu zece oi, a ei popor : **“ Ea domneaza-n viziunie / Peste turme si păstori”** . Frumosa şi

deşteaptă la minte, **“ Vrednică de-a ei părinte / De Deceval, ea era”**. Împilarea Daciei de către fiul Romei cel mărit, nu a putut aduce scăparea ei. Astfel, Traian învingătorul este subjugat de **“Frumuseţea ei, se-nchină,/ Se subjuga de amor”**. Dochia , işi preface haina aurită în haină de casă , iar sceptrul în toiag pentru a-şi ascunde identitatea. Refuză chemarea lui Traian-Împăratul şi cu grai fierbinte îl implora pe Zamolxis, părintele ei să n-o parasească. Aşa încât atunci **“Când întinde a sa mână / Ca s-o strângă-n braţ Traian, / De-al ei zeu scutită, zână / Se preface-n bolovan”.** Stânca pietroasă ca o icoană, nu înceteaza însă a iubi, ceea ce face ca din al ei plâns să se nască ploaie **“Tunet din al ei suspin”**. Având ursita ei care o priveghează, adeseori, Dochia **“Preste nouri luminează / Ca o stea pentru păstori”**. Se realizează un frumos portret

fizic şi moral, din care se desprind trăsăturile dragostei de pamântul natal. Dochia, vazută ca o zână , reprezintă faţa antitetica a lui Decebal: **“chipul Dochiei, întors către Roma ca spre un principiu de depăşire a violenţei nimicitoare a istoriei, ca spre o stabilitate şi ordine superioara” (Petru Cretia).** Sunt de reţinut **expresiile vechi arhaice, populare**, fără însă a îngreuna înţelegerea. Se folosesc comparaţii, metafore, epitete. Ritmul este trohaic, specific poeziei populare. A constituit un motiv de inspiratie pentru M. Eminescu în Decebal.

Letopisetul Tarii Moldovei

Grigore Ureche

Descendent al unei renumite familii boieresti din Moldova, Grigore Ureche isi indeplineste formarea intelectuala la scolile polone din Liov.

Reintors in tara, cronivcarul parcurge cateva ierarhii domnesti ajungand in scurta vreme un apropiat al domnitorilor.

"Letopisetul Tarii Moldovei" prezinta evenimente de la "descalecatul cel de-al doilea" adica de la domnia lui Dragos Voda la domnia lui Aron Voda (1359-1594).

Aceasta cronica va fi tiparita pentru prima doara de Mihail Kogalniceanu in 1852.

Letopisetul este precedat de o "Predoslovie" (o prefata) in care autorul isi va argumenta motivele pentru care a redactat aceasta opera

Principalul argument ar fi acela ca urmasii trebuie sa cunoasca istoria predecesorilor. Totodata Grigore Ureche se plange de insuficienta izvoarelor care i-au servit ca punct de pornire, o cronica a domniei lui Stefan cel Mare fusese redactata in limba slavona de Eftimie si Macarie.

Din cauza absentei izvoarelor interne cronicarul se vede silit sa apeleze la carti straine - izvoare poloneze.

Ideile fundamentale in acest letopiset sunt:

- **ideea unitatii de origine a romanilor din toate provinciile "toti de la Ram se trag";**
- **latinitatea limbii romane aducand ca argument evolutia etimologica a unor cuvinte;**
- **latinitatea poporului roman**.

In alcatuirea letopisetului Grigore Ureche surprinde schimbari de domnii, comploturi, lupta pentru putere, obiceiurile de inscaunare, situatii de viata si fapte exemplare.

Cele mai multe episoade se incheie cu o "nacazanie salnim" adica o certare a celor puternici. Constituita ca un epilog aceasta secventa a letopisetului prezinta

ideea ca exista o ordine a istoriei dictata nu de faptele umane ci de vointa divina.

Eroi exemplari precum Stefan cel Mare sunt propusi ca niste modele existentiale deoarece sunt pusi in slujba lui Dumnezeu si mai ales a tarii.

La polul opus se afla cei care incalca legile divine dar si pe cele omenesti. Un astfel de personaj negativ care suporta consecintele faptelor sale este craiul polon Albert.

Scrierea cronicii este strabatuta de ideea respectarii actului creator. Autorul stie ca opera sa este importanta deoarece reprezinta un incput al scrisului in limba romana pentr ca poporul nostru sa nu fie "asemeni fiarelor si dobitoacelor”

Arta narativa a letopisetului

Arta narativa a acestui letopiset consta in: rafinamentul descrierilor ("episodul invaziei lacustelor") si acuratetea naratiunii astfel domnia lui stefan cel Mare este prezentata prin faptele sale istorice, personalitatea domnitorului in dispozitiile sale sufletesti contradictorii.

Cronicarul face nu doar o trecere in revista a faptelor ci prezinta si imprejurarile mortii domnitorului, sentimentele poporului in fata acestui eveniment nefast si chiar starea vremii din acea perioada.

Letopisetul Tarii Moldovei

Miron Costin

Miron Costin este continuatorul cronicii lui Grigore Ureche. In letopisetul sau el prezinta elemente di istoria Moldovei cuprinse intre 1594-1661, adica de la a doua domnie a lui Aron Voda pana la urcarea pe tron a lui Dabija Voda.

Descendent al unei importane familii boieresti din Moldova, Costin isi face studiile in Polonia la Liovfiind cunoscator al

limbilor de circulatie internationala din acea perioada (filozofie etc.).

Letopisetul lui Miron Costin e precedat de o lucrare intitulata "O sama de cuvinte din ce tara au iesit stramosii lor de neamul Moldovenilor." Aceasta lucrare ar fi trebuit sa fie o introducere facuta cronicii dar materialul fiind prea valoros autorul a facut din aceasta o creatie de sine statatoare.

Se afirma in paginile acestei lucrari ideea responsabilitatii scrisului "eu voi da sama de ale mele toate cate scriu". Sunt reluate teoriile din letopisetul lui Ureche, contunuitatea, unitatea si latinitate limbii romane.

"De neamul moldovenilor" este scrisa ca o reactie impotriva cronicarilor care au

interpolat letopisetul lui Ureche. Mania lui costin se indreapta impotriva lui Simion dascalul si a lui Misail calugarul.. Acest eveniment poarta numele in istoriografie de "cearta cronicarilor".

Geneza letopisetului are la baza izvoare straine dar si izvoare interne. Pentru ultima perioada oglindita in cronica sa Miron Costin foloseste amintirile boierilor batrani, povestirile tatalui sau, fost sfetnic al domnului Miron Barnovski si chiar propriile fapte de viata.

Letopisetul cuprine prezentarea a 66 de ani din istoria Moldovei timp in care se succed la tron 22 de domnitori. Este o vreme a marilor infruntari sociale si politice.

Cea mai mare importanta in cronica sa i-o acorda domnitorului Dimitrie Cantemir care domnise doar noua ani. Miron costin fusese sfetnic al acestuia si din acest punct de vedere dezvaluie personalitatea complexa a domnitorului.

Alti domnitori surprinsi in letopisetul lui Costin sunt: Aron voda, Dabija voda, Dumitrascun voda, Duca voda, Dimitrie si Constantin Cantemir etc.

La polul opus domniei lui Dimitrie Cantemir se afla domnia lui Dumitrascu voda, un batran decazut care face mare paguba tarii.

Arta narativa a letopisetului

Trasaturile artei naretive prezente in letopisetul lui Contin sunt tehnica detaliului, portretului si descrierea.

Reputatia cronicarului de om cu o personalitate si o cultura complexa e relevata si prin scrierea poemului filozfic "Viata lumii". Tema acestui amplu poem este fugit irreparabile tempus (trecerea implacabila a timpului). Aceasta tema cu origine in literatura latina este asociata motivelor fortuna labiris si vanitas vanitatum. Fortuna labiris inseamna soarta schimbatoare si vanitas vanitatum inseamna desertaciune desertaciunilor."Cronica polona" si "Poema polona" prezinta istoria privita in paralel a Moldovei so a Munteniei.

Letopisetul Tarii Moldovei

Ion Neculce

Este întâiul scriitor care a servit urmaşilor nu numai ca izvor, dar chiar ca model, până în zilele noastre (de exemplu Mihail Sadoveanu).

S-a născut în 1642 la Prigoreni, lângă Târgul Frumos. Tatăl său, Neculce vistiernicul, era originar dintr-o insulă a arhipeleagului, poate din Hios. Mama, Catrina, era fiica vistiernicului Iordache

Cantacuzino şi a Alexăndrinei Gavrilaş Mateiaş.

Cronica a scris-o la bătrâneţe, între 60-70 de ani, după anul 1733. Ca izvoare foloseşte cronica lui Ureche interpolată de Simion Dascălu şi Misail Călugărul, "De neamul moldovenilor" şi letopiseţul lui Miron Costin, letopiseţul lui Nicolae Costin, izvoadele anonime. El continuă cronica lui Miron Costin de la 1661 înainte.

"O samă de cuvinte" cuprinde 42 de legende cu conţinut educativ fără ostentaţie sau cumpănit anecdotic, cu o naraţiune simplă, populară, cuminte, bătrânească. Le-a scris din plăcerea de a transmite urmaşilor nişte tradiţii care altfel

s-ar fi pierdut şi din motive istorice, ştiinţifice.

O serie de scriitori şi poeţi s-au inspirat din legendele sale: Vasile Alecsandri în “Altarul mănăstirii Putna”, Dimitrie Bolintineanu în “Cupa lui Ştefan”, “Muma lui Ştefan cel Mare”, “Daniel Sihastru”, Constantin Negruzzi în poemul său “Aprodul Purice”, tot Vasile Alecsandri în “Movila lui Burcel”, “Dumbrava Roşie”, “Visul lui Petru Rareş”, George Coşbuc în “Stefăniţă-Vodă”.

În “Letopiseţul Ţării Moldovei- de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat” este mai mare preocuparea pentru istorie, nelipsind cea literară.

Perioada zugrăvită de Neculce se împarte în două perioade:

- până la Dimitrie Cantemir;

- după Dimitrie Cantemir.

Apreciază domnitorii cumpătaţi şi condamnă pe cei lacomi şi risipitori. În culori negre apare a doua domnie a lui Dumitraşco-Vodă Cantacuzino, în timpul căruia moldovenii au trecut o iarnă grea:

“Oamenii în tîrgu în Iaşi arate curţile boierilor şi ogrăzile şi a altora, de-au arsu tîrgu mai jumătate, că nu era cine să aducă lemne. Vitili erau scumpe, mierea era scumpă, găineli mai nu era în ţară. Găina câte un leu, oul câte un potronic, oca de untu câte doi orţi bătuţi şi în zlot, oca de brîndză câte doi potronici. Bani ieşiră mulţi în ţară, dar bucate nu era.”

Poziţia de clasă a lui Neculce iese mai mult în evidenţă în descrierea domniei lui Constantin Cantemir care a ridicat la rangul de boieri, oşteni şi oameni de rând, lucru pe care Neculce îl critică. Informaţii interesante oferă şi cu privire la domnia lui Nicolae Mavrocordat, descriind amănunţit cheltuielile pe care le face acesta pentru a-şi menţine tronul. Demnă de un roman de aventuri este relatarea uciderii fraţilor Costin.

Ca nimeni altul până la el, Neculce are darul povestirii şi al portretizării figurilor evocate, personajele descrise de el fiind adevăraţi eroi de romane. Portretul lui Dumitraşco-Vodă Cantacuzino este o adevărată caricatură, apropiindu-se de pamflet. Portretul lui Constantin Cantemir nu este tocmai favorabil:

“Carte nu ştie, ce numai iscălitura învăţase de făce. Practică bună ave la voroavă, era sănătos, munca bine şi be bine. Semne multe ave pe trup de la războaie, în cap şi la mâini de pe când fusese slujitor în Ţara Leşească. La stat nu era mare, era gros, burduhos, rumăn la faţă, buzat. Barba îi era albă ca zăpada.Cu boierii trăie până la o vreme, pentru că era un om de ţară şi-i ştie pe toţi, tot anume, pre careli cum era. Şi nu era mândru, nici face cheltuială ţării că era un moşneag fără doamnă.”

Portretul lui Dimitrie Cantemir este obiectiv, neaducându-i laude neîntemeiate:

“...cându era beizade... era atuncea nerăbdătoriu şi mânios, zlobiv la beţie, şi-i ieşisă numele de om rău. Iar acum... aşe să arăta de bun şi de blând! Tuturor uşe deschisă şi nemăreţ, de vorovie cu toţi copiii... Deci boierii vădzând aşe milă şi nemărire, începură toţi a se lipi şi a-l lăuda. Era om învăţat”.

Portretul lui Petru cel Mare este făcut cu simpatie:

“Iară împăratul era un om mare, mai înalt decât toţi oamenii, iar nu gros, rătund la faţă şi cam smad, oacheş şi cam arunca câteodată din cap, fluturând. Şi nu cu mărire şi cu fală, ca alţi monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, şi numai cu două, trei slugi, de-i era de grija trebilor. Şi umbla pe gios, fără alaiu, ca un om prost”.

Din punct de vedere stilistic, Neculce se aseamănă cu Creangă, amândoi utilizând modul povestirii populare, în totală necunoştinţă de procedeele culte (Creangă le cunoştea, dar le ignora în mod voluntar).

Hazul caracterizează expunerea lui Neculce, provenit din ironie, care voia să atragă atenţia pe ocolite asupra unui lucru , cu intenţia de a satiriza. Constantin Duca, voind să scape de un spion turc, pune să-i taie capul un călău cu gură mare, în loc să ţină taină ("...Au stinsu bine focul paie .") sau numeşte mare vornic pe un duşman al său în ideea că-i va deveni prieten ("... Deci, ştiu că l-au făcut ca oaia pe lup..."). Falsul dezinteres al lui Mihai Racoviţă la numirea lui ca domn este

figurat plastic de cronicar :” ... se face a nu-i place să priimească domnia, ca şi fata cie ce dzisă unui voinic:Fă-te tu a mă trage şi eu oi merge plîngînd...”

Neculce a constituit şi mai constituie încă un model stilistic pentru urmaşi , ca şi literatura populară în care se încadrează. George Călinescu îl consideră primul mare povestitor moldovean. Întocmai ca Ion Creangă va folosi modul de expresie popular în poveştile şi amintirile sale.

Creanga de aur

Mihail Sadoveanu

Mihail Sadoveanu este un scriitor cu individualitate distinsă în literatura română şi universală. Este un realist cu viziune romantică şi un romantic care aduce detalii ca un realist, un contemplativ.

Scriitorul evocă istoria unui popor, dându-i dimensiuni mitice, individualizând-o. El este în primul rând un povestitor, iar povestea capătă rezonanţe de poem sau baladă, păstrând accente de revoltă şi un profund sentiment de nemulţumire, generat de nevioa de libertate. În acest sens,

descoperim tendinţa de retragere în trecut şi de rezistenţă în faţa civilizaţiei.

Romanul *Creanga de aur* apărut în 1933, prezintă episoade din istoria Bizanţului anului 787. **Este un roman mitic** deoarece este operă epică în proză, cu un număr mare de personaje şi o acţiune complexă, avănd ca temă expunerea vremii arhaice a magilor care continuă iniţierea în tainele lumii.

În expoziţiunea romanului, profesorul Stamian, aflat intr-o tabără organizată începe istrisirea despre evenimentele ce au avut loc în Bizanţ în anul 787, cu diverse conflicte interne şi primejdii cărora împărateasa Irina încearcă să le facă faţă.

În anul 780, Kesarion Breb, un tânăr din Dacia, este trimis de al treizeci şi doilea decheneu, preot al lui Zamolxe, să se iniţieze în tainele lumii la templele egiptenilor şi să afle rosturile noii credinţe (creştinismul) care se răspândeşte cu repeziciune în tot Bizanţul.

Breb îşi uimeşte semenii cu darurile sale neobişnuite: citeşte pe buze de la distanţă, descifrează cu uşurinţă gândurile oamenilor, ori „ghicitorile” cele mai încâlcite, ascultă glasul animalelor (părând să înţeleagă ce-i „spune” catârul său) şi, mai ales, citeşte în semnele tainice ale viitorului.

În călătoria sa de a îndeplini misiunea, Kesarion a fost urmat de un

slujitor, un dac crestin. Kesarion Breb a urmat apoi învăţăturile preoţilor iniţiaţi în creştinism.

În anul 787, Kesarion Breb împreună cu slujitorul său a plecat spre marele Bizanţ spre a pune în aplicare planul bătrânului decheneu. În Bizanţ l-a cunoscut pe episcopul Platon care era foarte apreciat de Irina, împărăteasa şi mama lui Constantin.

Împărăteasa Irina domnea în Bizanţ, unde a stabilut creştinismul religie oficială în teritoriu. A reuşit de asemenea să renoveze vechile biserici crestine, precum şi icoanele din acestea.

Localitatea încotro se îndrepta kesarion şi slujitorul său a fost Amnia. Pe drum ei au poposit la un han de unde a

aflat de cuviosul Filaret. Acesra era cunoscut în întreg ţinutul pentru bunătatea, dar şi sfinţenia acestuia. Kesarion avea de la episcopul Platon un dar pentru Filaret; zece măgari încărcaţi cu grâu. La vederea darului, Filaret şi familia lui s-au bucurat, însă nu a durat mult bucuria, deoarece casa a fost mai târziu încărcată cu cerşetori.

La casa lui Filaret, Kesarion a cunoscut-o pe Maria, nepoata lui Filaret căreia i-a dat să probeze conturul împărătesc, care i s-a potrivit perfect. Astfel Maria a fost dusă la palat spre a fi prezentată lui Constantin şi Irina. Scopul era o întrecer între fete pentru a deveni soţia lui Constantin. Astfel, la palat mai erau încă nouăsprezece fete frumoase

de viţă nobilă. Însă acest lucru nu a înpiedicat-o pe Maria de la Amnia să câştige, care, după un lung concurs, a reuşit să ajungă lângă Constantin ca soţie.La nuntă a participat, firesc, şi familia Mariei care, în cele din urmă s-au mutat la curtea înmărătească.

Însă Constantin a fost necredincios soţiei sale dar şi mamei dale împotriva căreia a uneltit. Despre acest plan ştia şi Kesarion Breb care i-a povestit împărătesei Irina, aceasta închizându-l pe fiul ei şi pedepsindu-l. La aflarea ceştii varagii şi paznicii s-au răsculat şi au reuşit să-l elibereze pe Constantin care mai târziu a fost încoronat înlocuind-o pe mama sa, Irina.

Constantin a renegat-o pe soţia lui, Maria, şi s-a căsătorit cu Teodota.

Maria a fost alungată în insula Principelor unde aceasta a fost obligată să se prostitueze, timp în care bunicul ei a murit. Dar Maria a asistat numai la moartea şi priveghiul bunicului ei pentru că soţul ei nu i-a dat voie să se ducă şi la priveghiul bunicii ei.

Dar în tot acest timp, în Bizanţ poporul aflase de nelegiuirile lui Constantin şi l-au detronat în cele din urmă.

Când Kesarion Breb s-a întors în Dacia, Constantin geja îl omorâse pe episcopul Platon la fel ca şi pe Alexie Moseles. Kesarion a aflat despre detronarea lui Constantin dintr-o

scrisoare primită în Dacia. Scria cum că fiului lui Irina i-a fost luat locul pe tron de către mama sa care l-a pedepsit. În acest proces, Irina a fost ajutată de varangii şi de popor. Astfel Irina a revenit pe tronul Bizanţului, iar Maria a aflat toate acestea de la un sol trimis la mănăstirea unde aceasta trăia.

Astfel Kesarion Breb devenise ultimul decheneu. El a ieşit pentru a binecuvânta oamenii Daciei, despre care auzise de la slujitorul său, Constantin , că mulţi susţineau ideea ridicării de mănăstiri creştine în Dacia dar că se temeau de forţa slujitorului lui Zamolxis.

Titlul romanului „Creanga de aur”, simbol al regenerării şi nemuririi, al înţelepciunii, al cunoaşterii releva

principalele atribute ale eroului Kesarion Breb.

Personajele lui Sadoveanu sunt tipice pentru constructia unui spaţiu arhaizant, a unei "lumi dincolo de lume": ţărani, pescari, pădurari, vânători, haiduci, lotri, morari etc. Toate aceste personaje se retrag în faţa ameninţării civilizatiei, încearcă să-i supravieţuiască şi să păstreze vechile norme de convieţuire. Călugării reprezintă o galerie tipică de personaje ale lui Mihail Sadoveanu. Se poate aminti, în felul acesta, de stareţul din *Vremuri de bejenie* (1907), de părintele Ioanaftan din *Peste munte* (1908), de schivnicul din *Fratii Jderi*, către care se indreaptă Stefan cel Mare pentru a cere sfat la vremuri de

primejdie. Sihăstria acestuia, aducând aminte de înţelepţii polistai, care puteau citi gândurile interlocutorilor, din perioada dacoromană, nu poate fi ghicită decât după urmele bourului care duce hrana pustnicului, gest simbolic, care-1 apropie de preoţii daci de altădată, cunoscând taina animalelor, a energiei vii şi a imortalizării. în *Creanga de aur* se conturează un alt tip de schivnic, al treizeci şi doilea Decheneu, "prorocul cel bătrân", care stă în "muntele ascuns", ca şi magii eminescieni (din *Strigoii* şi *Memento mori*, de pildă), unde oficiază un ritual cunoscut doar de el şi de ucenicii săi. Preotul păgân este adus în lumea de jos de către ucenici şi oficiază acolo un intreg ritual în faţa mulţimii strânse: "se

arată şi înaltă braţele, binecuvantând pe pământeni şi jertfele lor depuse la altar". Ceremonia urmează vechi tradiţii şi date calendaristice, desfăşurându-se în zodia Racului, iar pustnicul pare să amintească de un oficiant al unui zeu teluric, pentru că dă sfaturi oamenilor despre cultivarea pământului, cresterea vitelor, vindecarea bolilor. Puterea sa se manifestă în sfera spirituală, iar oamenii care-1 întâlnesc rămân contaminaţi de un anumit elan mistic. Tradiţiile aduc aminte de zei ai pămantului, de zeul Sabazios şi de ospeţele bogate ale celţilor. în modul acesta, prin religia păgână, omul devine mai aproape de creator, iar Mihail Sadoveanu încearcă să demonstreze că religia nouă, prin interdicţia telurícului, îl depărtează pe

om de pământesc, creând astfel chiar tentaţia fructului oprit. Drumul lui Kesarion Breb la Bizanţ, un ţăran nou creştinat, este unul de iniţiere, dar se poate observa regretul avut de scriitor faţă de vechea religie, mult mai apropiată de firea pământească. Praznicurile şi ospăţurile ţinute de oameni, după apariţia prorocului celui bătrân, reinvie sărbatori îndepărtate, ritualuri străvechi, cu un mare impact asupra omului de rând, devenind adevarate "sărbători eleusine". Religia cea noua este simţită de proroc ca o prelungire a celei vechi, omul percepând însă altfel divinitatea: "Mi-aţi vorbit de legea noua catre care noroadele se îndreaptă, dar sub cuvintele ei proaspate, eu văd aceleaşi semne vechi,

căci Domnul Dumnezeu are o mie de nume şi o mie de forme. Noi putem rămâne aici până la sfârşitul timpului; iar preoţilor noştri, cărora li se cer alte vorbe pentru acelasi lucru, le dăm sfat să se plece stăpânirii. Slujesc pe acelaşi Dumnezeu." Unitatea religiilor este un fapt demonstrat, pentru că adevărul absolut este unul singur: "Adevarul e unul, ca şi Soarele. Cum fiecare din noi e susceptibil de a primi din el numai o parte, nimeni nu poate fi în posesia adevărului absolut, nimeni nu-i în eroarea absolută."

Un personaj-narator este episcopul Platon de Saukkoudion, "slab, mohorat şi cu nas lung ca o pasăre Ibsi a smarcurilor Nilului". El este un "cuvios bătrân monah", care îl iniţiază pe Breb în

tainele corupţiei împărăţiei Bizanţului, asupra căreia acţionează forţele "demonului zavistiei", al "lăcomiei de argint", al "nedreptăţii şi silei", toate generând putreziciunea sufletească. Preotul dezvăluie caracteristicile spaţiului în care se mişcă, lipsit de orice valori morale: "Când ies dintr-un pustiu întru care slujesc, sufletul meu plânge." Episcopul se distinge printr-o imagine aproape dematerializată, fără un efect asupra moravurilor din epocă. Un alt preot este Filaret de la Amnia, care inţelege că răul nu poate fi stârpit prin vorbe, folosind în loc fapta şi principiul filotimiei. El trăieşte în Amnia de patruzeci de ani şi a strâns o avere considerabilă, pe care o dăruieşte, la "un semn al lui Dumnezeu", săracilor: "Cei

mulţi, săraci şi proşti, sunt sarea pământului; pe aceştia îi asupresc puterile lumii; mările, munţii şi râurile nu le-ar putea da cât se cuvine." insa omul se înşală în gestul său, cerşetorii şi săracii inventând fel de fel de pretexte pentru a-i smulge o parte din averea agonisită. Filotomia de care dă dovadă este absolut inutilă, el creând o serie de situaţii ce scapă de sub controlul moralei creştine.

Kesarion Breb este un mag venit din alte vremuri, un practicant al ezoterismului, ajuns în ţara corupţiei, unde totuşi personajele se opun acesteia. El este numit de autor "monahul cel sprinten şi înalt" si atrage atenţia prin ochii săi puternici, de o culoare intensă, prevestind ţării uranice.

Personajul este cuprins de puternice nelinişti, care făcuseră să-i apară pe frunte semnul divin, "trei linii în chip de triunghi". Eroul poarta "strai alb încins cu colan subtire de argint, însa fara nici o altă podoabă", având în picioare "cnemide, iar mânicile hainelor erau largi ", şi este însoţit de Constandin, "omul acela mare şi pletos cu înfăţişare de dulău ciobanesc". Slujitorul se aseamană cu Ursus, din **"Quo** vadis" de Sienkiewicz, si este un adevarat uriaş, din alte vremuri, "gata să rupă cu mîinile fălcile fiarelor ". Cel mai mare din neamul Brebilor era trimis să slujească lui Dumnezeu şi acest lucru îl face şi Breb, care, în plus, studiaza şapte ani secretele piramidelor. Personajul este admirat de "multe femei" care "îl

urmareau cu mirare din pridvoare ori din unghiuri de ziduri asemuind trufia lui cu a unui leu bălan de Libia şi dorind să-1 audă vorbind şi mângâind cu mâinile lui albe. Ele bănuiau la acest bărbat puternic o voce grava şi o mângaiere moale. încercau să-i zâmbească, dar îngheţau sub lovitura grea a ochiului lui verde, care trecea numai asupra lor, fară a le descoperi."

Breb, magul, este un "copil al pământului şi al cerului său", care, ajungând la hanul lui Agatocle, cere pentru el "un ou şi o ulcică de lapte" şi pentru Constandin o halcă mare de carne. Personajul poate citi gândurile oamenilor, de aceea i se atribuie "puteri împrumutate de la Demon ". Breb este şi un martor al noii religii, de care trebuie

să dea socoteală maestrului: "După cum mi-a fost porunca, am cercetat pe rând toate locurile cetăţii, de la palat până la colibe. La acestea din urmă numai am cunoscut lacrimile fară nici un amestec de răutate... Caci acolo unde s-au adunat bunurile şi puterea, stau demonii lăcomiei, ai zavistiei, ai minciunii. Acolo oamenii se pleacă legii împăratului şi legii lui Dumnezeu, însă cu viclenie, alcătuindu-şi dobanda pentru pofte şi patimi". Dacismul scriitorului atesta, ca şi la Eminescu, superioritatea religiei vechi faţă de cea nouă. Creanga de aur devine un obiect totemic, cu puteri magice, răsfrânt în toate epocile istorice.

Capitolul VIII are titlul *Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret şi ale doamnei Teosva, precum şi o*

bucurie a sa proprie. în casa lui Filaret se aflǎ o multime de covoare şi mătăsuri şi de icoane de pret. Străinul poartă cu sine o carte de la Sakkoudion, care-i aparţine lui Platon, iar în ea este scris "Supune-te acestui înţelept egiptean", deşi egiptenii nu au ochii verzi şi pielea albă: "Sunt mai intunecoşi decât oamenii din Paflagonia şi Bithynia." Oaspetele işi declină identitatea, spunând că nu este egiptean, vine din Dacia, dar s-a născut în Egipt pentru a doua oară. Gazda se ruşinează de puţinătatea hranei sale, aducându-şi aminte că în vremurile de aur masa îi era mult mai îmbelşugată. Dar oaspetele nu doreşte mâncarea, dimpotrivă, vrea sa observe bogaţia spirituală şi pruncii gazdelor. Femeia este o batrană "naltă, dreaptă şi

frumoasă, cu sprâncenele încă negre", motiv pentru care Breb constată demitizarea vechilor credinţe: "De când au ieşit credinţi nouă în lume, cugetă Breb, au îmbătrânit zeiţele." Bătrâna îl va conduce pe oaspete la chilia ei, voind "să-i dea ştiri despre Maica Domnului, de la sfânta mănăstire Sakkoudion". Pentru bătrană, regretul tinereţii se observă când o priveşte pe Maria, cu "părul negru şi greu, ochi mari adumbriţi de gene lungi. Rotunzimea obrazului era delicată si a şoldului deplină".

Capitolul IX, *Aici se petrec lucrurile ca în vremea de demult a basmelor mamei***,** coboară meditaţia asupra lumii şi mai mult pe scara timpului, în spaţii care ies în afara curgerii acestuia. Cautarea miresei hărăzite în chip

legendar împaratului Constantin, ca în aflarea condurului Cenuşăresei, se întinde la nesfârşit, într-o lume plină de ţinuturi fabuloase: "A ajuns până la barbarii de dincolo de muntele Em şi până la noroadele de la Carpaţi vestea-poveste că împărăţia caută soţie pentru feciorul Vasilisei Irina, care va ajunge curând să fie singur vasilevs". Poveştile despre aceste locuri sunt spuse de "oameni cu plete zbârlite, mirosind a duhori şi pulbere", care vorbesc despre palate situate între mări. Solii împărăteşti caută o doamnă a lumii, printre "boieri îmbrăcaţi cu blăni scumpe" şi cautarea este plătita cu bani: "Cine nu poate raspunde primeşte un ban de aramă; cine răspunde primeşte un galbăn ş-un strai de mătasă."

Cautarea miresei se înscrie într-un orizont fabulos: condurul trebuie sa se potriveasca unei fete, nu neaparat crescută în casele boiereşti, unde averea dusese la degenerare, la degradarea trupului şi a spiritului. în acest scop însolit se aleg douăzeci de fete tinere care, "căzute din înalţime, n-ar fi fost vrednice decat de moarte, şi de monahie". Ritualul examinarii şi alegerii fetelor, cu tot fastul lumii orientale, are loc "la palatul Hieria, pe ţărmul asiatic al Bosforului, copilele fiind primite într-o sală mozaicată, cu semnele împărăteşti. Maria din Amnia încearcă să facă un legământ pentru celelalte fecioare: aleasa trebuie să le ajute pe celelalte, să ,nu le uite după ce va ajunge împărăteasă. Un personaj care atrage

atenţia este Stavrikie, care le cercetează pe fiecare cu un ochi rece, ca pe o marfă de preţ. Ba chiar le rosteşte şi stihuri. Fata bătrânului Filaret va cere "o pungă cu bănuţi de argint pentru bunicul meu, ca să aibă cu ce mângâia pe sărmani". A doua zi, aleasa ca soţie este "nepoata cuviosului bătrân de la Amnia", iar fala este mare, ca a oricărui împarat bizantin: "Bărcile împărăteşti, aşternute cu covoare şi purpuri, aduseră de la Hieria la Augusteon pe fecioare. Intrând în grădinile cele mai dinauntru, trecuseră una câte una între hadambi, şi între muţi, pe sub platani şi chiparosi, suind trepte într-un cerdac încununat de flori. Acolo, la fereastra deschisă, după o perdea de apă care curgea de sus, împărăteasa cu feciorul ei stăteau

privind, judecând trupurile, obrazurile şi umbletul. Cu adâncă închinaciune, Stavrikie atrase luare-aminte slavitei Vasilise că se apropie acea al cărei chip 1-a vădit Maica Domnului, în visul preasfinţitului Platon. Era prin urmare un dar al cerului. Era o armonie mlădioasă. Era un cantec al mersului. Erau ochi plini de adancimea plăcerilor. Constantin cunoscu şi el ca aceasta trebuie sa fie aleasa şi o dori numaidecat, ca pe o jucărie." Mai târziu, magul este chemat să regleze neînţelegerile dintre Maria şi împărat, el fiind considerat cauza care le provocase. Iubirea dintre cei doi se transforma astfel într-o poveste de dragoste eternă, dincolo de "amăgirea ce se numeşte trup". Atemporalitatea "crengii de aur" rezidă tocmai din

această proiecţie a poveştii pe un fond peren, existent acolo, într-un *background*, din cele mai vechi timpuri.

Ca tehnici de caracterizare amintim: caracterizarea directă, facută de către autor şi de către celelalte ersonaje, caracterizarea indirectă desprinsă din comportamentul, limbajul, vestimentaţia personajelor.

Deloc paradoxal, *Creanga de aur* nu este doar o simplă "poveste de dragoste", aşa cum încearcă autorul să se convingă chiar de la primele pagini ale romanului său, când, brodând pe tema manuscrisului găsit, crede că ne-a câştigat încrederea şi insinuează că nucleul cărţii ar fi unul erotic. Ori de câte ori am recitit romanul, am privit

afirmaţia cu neliniştea celui care vrea să pătrundă dincolo de simplitatea aparentă a formulării autorului. De bună seamă, Kesarion Breb nu este eroul care omoară dragonii cu sabia în mână, ipostază cu care ne-a obişnuit acelaşi Sadoveanu, cum spuneam mai înainte, în alte romane istorice. Sentimentul îmi este întărit şi de faptul că Breb nu salvează fata din ghearele balaurului, dimpotrivă, el este cel care o descoperă şi o aduce la tronul împărăţiei. Textul ne abate aşadar atenţia într-o altă direcţie, iar semnele arhetipurilor par a se estompa la rândul lor dacă nu interpretăm cât mai corect sensul iniţierii căreia i se supune ultimul Deceneu: iniţierea pur spirituală. De la bun început, Breb e înzestrat cu puteri

divine. El ştie să citească dincolo de aparente adevărata fire a oamenilor şi poartă pe frunte semnul celor aleşi. Citeşte gândurile interlocutorilor, le descifrează cuvintele de la distantă, săvârşeşte minuni oprind stihiile naturii, e îmbrăcat întotdeauna în alb strălucitor şi călăreşte un asin, asemenea lui Cristos, daruri pe care e de presupus că le-a întregit în piramide, acolo unde şi-au început învăţătura toţi marii iniţiaţi ai lumii. La întoarcerea pe muntele sacru, el va lua locul vechiului mag, devenind regele spiritual al locurilor. Iată, într-adevăr, o dovadă mai consistentă că Sadoveanu s-a putut inspira din Frazer atunci când şi-a intitulat romanul *Creanga de aur*. Toate probele pe care le trece Kesarion Breb vizează apoi

permanent numai manifestările spiritului său superior. Nu mă îndoiesc, metafora "crengii de aur" nu încifrează dimensiunea terestră a iubirii lui Breb pentru Maria dar nici nu o neagă, ci asemenea otelului călit în foc care desparte două trupuri, "lucind în sine în afară de timp", dezvăluie tocmai această dimensiune spirituală a victoriei magului în fata lumii cu care a luat contact. Altfel, nu ne-am putea explica în nici un chip ceea ce pare a fi pentru o clipă slăbiciunea lumească, tentaţia de încălcare a dogmei din partea celui suficient sieşi. Oricine poate descoperi însă în siguranţa şi liniştea iniţiatului semnele desprinderii din cursul real al vieţii, semne care pregătesc un nou sens al metaforei şi anume acela al iubirii

spirituale între oameni şi care poate fi găsită şi în textele biblice. Este suficientă o singură confruntare cu imaginea lui Breb pentru a ne convinge că ar fi o eroare să "raţionalizăm" metafora romanului. Desigur, ea nu este pe de-a-ntregul străină de imaginea comună a iubirii, dar orice îngustare a ei în acest sens nu este posibilă în cartea lui Sadoveanu. Aici se creează pas cu pas o imagine mult mai profundă, cel puţin bivalentă: dragostea lui Breb pentru Maria detronează şi înnoieşte deopotrivă iubirea comună dintre oameni. Kesarion Breb nu reactualizează episodic postura unui Tristan prins în capcana Isoldei şi nici Maria nu devine un fel de Cenuşăreasă a Bizanţului, chiar dacă i se preveşteşte destinul cu ajutorul

condurului miraculos. Alegerea ei este premeditat înfăptuită, pentru că Breb ştie dinainte ce se va întâmpla. Nu încape îndoială, puritatea fetei satisfăcea o altă condiţie a alegerii, dar iubirea lui Breb pentru Maria, care presupune neapărat şi proba recăpătării memoriei în cele nouă zile de meditaţie, asigură uciderea spirituală a balaurului, imagine pe care n-am mai întâlnit-o în această variantă în proza lui Sadoveanu. Alegerea iniţială nu va fi niciodată urmată de despărţire, ci numai de sublimarea atemporală a iubirii. Numai atunci Breb îşi poate dobândi locul cuvenit, împărtăşind vechiului mag în doar câteva cuvinte un adevăr pe care l-a ştiut dintotdeauna, dar şi o filozofie sceptic-amară care nu-i aparţine lui ci

autorului.

În *Creanga de aur*, Sadoveanu este opusul lui Balzac, cel care susţinea că scriitorii nu inventează nimic, pretinzând practic că ar putea atinge treapta cea mai de jos a omologiei text-referent. Sadoveanu se plasează către punctul maxim al seriei amintite. Practic, scriitorul ne oferă un veritabil jurnal intim, dar oarecum întors pe dos, totul cu o savantă strategie a discontinuităţii. Tocmai această voluptate a discontinuităţii seduce şi implică orice cititor. Îl seduce, făcându-l să uite că procesualitatea nu există între coperţile acestui roman, iar fixarea pe coordonatele spatio-temporale ale unei epoci anume ar fi un gest la voia

întâmplării. Îl implică, pentru că în materia fluidă a romanului, există un prezent etern ca expresie a unei anumite "stări de spirit", ea însăşi sursă de inspiraţie a romanului, discutată deja de voci cu autoritate într-o plauzibilă raportare la o perspectivă a romanului european.

În concluzie se poate afirma că opera literară sadoveniană *Creanga de aur* este un roman mitic simbolistic.

Reflectarea temei în cinematografie

Pe baza temei “latinitate şi dacism” au fost realizate numeroase şi celebre ecranizări, definitorii pentru originea poporului şi a limbii române. Dintre acestea amintim trei mari ecranizări: „DACII”(regia: Sergiu Nicolaescu), „COLUMNA”, „BUREBISTA”.

"DACII"

Dacii este un film istoric, în regia lui Sergiu Nicolaescu, realizat în 1967 de Studioul Bucureşti în colaborare cu Franco London Film (Franţa). Acţiunea filmului se petrece în preajma anului 88 d.Hr, când Domiţian, împăratul roman din aceea vreme, a încercat să cucerească Dacia.

Decebal, marele rege al Daciei, este dispus la orice sacrificii pentru a pastra integritatea poporului sau. La orizont se prefigureaza o mare amenintare, imperiul roman, stat aflat intr-o continua

expansiune. Danubius, fluviul care desparte cele doua lumi este traversat de acvilele romane. In ciuda faptului ca imprudentul Cornelius Fuscus si-a trimis avangarda intr-o capcana, ofensiva romana continua spre Sarmizegetusa, inima statului dac. In timp ce Decebal cauta sa se impace cu faptul ca sacrificiul suprem facut de fiul sau Cotyso nu a adus rezultatul sperat, fiica sa Meda este intrigata de propriile sale sentimentele nutrite pentru Septimius Severus iar acesta din urma trebuie sa aleaga intre originea sa dacica si cultura romana in care a fost crescut

"COLUMNA"

Columna este un film produs în 1968. Poate spre surprinderea multora, regizorul nu este conform tradiţiei Sergiu Nicolaescu ci Mircea Drăgan, iar scenariul a fost scris de Titus Popovici. Acesta este şi filmul propus de Romania pentru Oscar la categoria ‘’Cel mai bun film străin’’ în 1969.

Sarmizegetusa asediata de catre legionarii romani nu mai rezista. Cetatea este cucerita iar Decebal fuge in munti. Inconjurat de cavaleria romana, condusa de Tiberius, Decebal isi va alege singur sfirsitul. Capul si mina sa dreapta sint luate pentru a fi prezentate imparatului ca o dovada a faptului ca marele sau dusman nu mai traieste. Insotitorii regelui dac sint luati prizonieri si urmeaza sa fie transformati in sclavi. Unul dintre ei, Gerula, reuseste sa scape, se ascunde in munti si incearca sa incropeasca o miscare de

rezistenta impotriva romanilor. Ura neimpacata pe care i-o porta lui Tiberius il indeamna pe Gerula la actiuni extreme. Mersul lucrurilor nu mai poate fi insa schimbat. Procesul de romanizare a inceput deja si dacii traiesc si muncesc alaturi de fostii dusmani. Un eveniment neprevazut va duce la o colaborare intre Tiberius si Gerula dar totul va merge doar pina la un punct.

"BUREBISTA"

“Burebista” este un film istoric , in regia lui Gheorghe Vitanidis, scenariu Mihnea Gheorghiu, apărut în 1980.

In anii '70,inaintea Erei Noastre,expansiunea puternicului Imperiu Roman atinge,la sud de Dunare,bogatele

tinuturi ale dacilor uniti intr-un mare si puternic regat sub sceptrul viteazului Burebista. Proconsulul Hibrida(a carui sotie este fosta iubita a unui gladiator din oastea lui Spartacus,revenit la vatra)se si instaleaza intr-o cetate greceasca de la mare. Asasinarea lui Iuliu Cezar amana inevitabilul

Anexe

"Cântarea României"

Alecu Russo

„Dacă duşmanul vostru va cere legăminte ruşinoase de la voi, atuncea mai bine muriţi prin sabia lui, decât să fiţi privitori împilării şi ticăloşiei ţării voastre. Domnul părinţilor voştri însă se va îndura de lacrimile slugilor sale şi va ridica dintre voi pe cineva, care va aşeza iarăşi pe urmaşii voştri în volnicia şi puterea de mai înainte”.

(Cronică moldovenească)

1

Domnul Dumnezeul părinţilor noştri înduratu-s-a de lacrimile tale, norod nemângâiat, înduratu-s-a de durerea plămâilor tale, ţara mea?.. Nu eşti îndestul de smerită, îndestul de sfâşiată? Văduvă de feciorii cei viteji, plângi fără încetare pe mormintele lor, precum plâng şi jelesc femeile despletite pe sicriul mut al soţilor!

2

Neamurile auziră ţipătul chinuirii tale; pământul se mişcă. Dumnezeu numai să nu-l fi auzit?.. Răzbunătorul prevestit nu s-a născut oare?

3

Care e mai mândră decât tine între toate ţările semănate de Domnul pe pământ? care alta se împodobeşte în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

4

Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile şi dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede şi senin cerul tău; munţii se înalţă trufaşi în văzduh; râurile, ca brâie pestriţe, ocolesc câmpurile; nopţile tale încântă auzul, ziua farmecă văzutul... Pentru ce zâmbetul tău e aşa de amar, mândra mea ţară?...

5

Pe câmpiile Tenechiei răsărit-au florile?... Nu au răsărit florile, sunt turmele multe şi frumoase ce pasc văile tale; soarele înrodeşte brazda; mâna Domnului te-a bucurat cu bunuri felurite, cu pomete şi cu flori, cu avuţie şi cu frumuseţe... Pentru ce gemi şi ţipi, ţară bogată?...

6

Dunărea bătrână, biruită de părinţii tăi, îţi sărută poala şi îţi aduce avuţii din ţinuturile de

unde soarele răsare şi de unde soarele apune; vulturul din văzduh caută la tine ca la pământul său de naştere; râurile cele frumoase şi spumegoase, pâraiele cele repezi şi sălbatice caută neîncetat lauda ta... O, ţară falnică ca nici una, pentru ce faţa ţi-e îmbrobodită?

7

Nu eşti frumoasă, nu eşti înavuţită?.. N-ai feciori mulţi care te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului şi viitorul înaintea ta... pentru ce curg lacrimile tale?..

8

Pentru ce tresari? trupul ţi se topeşte de slăbiciune, şi inima ţi se frământă cu iuţeală... citit-ai oare în cartea ursitei?.. Aerul mişcă tulburat... vântul dogorăşte... Îngerul pieirii arătatu-ţi-s-a? Nopţile tale sunt reci, visurile

tulburate ca valurile mării bătute de furtună... ce-ţi prevestesc?

9

Priveşte, de la miazăzi la miazănoapte, popoarele îşi ridică capul... gândirea se iveşte luminoasă pe deasupra întunericului... Gândirea, duhul dumnezeiesc ce zideşte, şi credinţa ce dă viaţă... lumea veche se prăvăleşte, şi pe ale ei dărâmături slobozenia se înalţă... Deşteaptă-te!

] 10

Mucenicii sângelui tău n-au zis oare: "şi Domnul va scula pe unul dintre voi, care va aşeza pe urmaşii voştri iarăşi în volnicia şi puterea lor?.." Uitat-ai sângele ce curge prin vinele feciorilor tăi?.. Mult erai mândră odinioară, când strigai "ura" în bătăi?.. pieptul tău era tare ca de oţel, paloşul se tocea pe

dânsul... soarele se întuneca de norii de pulbere ce ridicau războinicii tăi.

11

Poporul tău era îndrăzneţ ca vulturul, războinic şi trufaş ca taurul neînjugat... Rămasu-ţi-a oare numai umbra puterii şi aducerea-aminte a vitejiei tale?..

12

Cum a slăbit pieptul tău de oţel?.. mâna ta cea tare cade de oboseală... şi moleşirea a intrat în lăcaşul voinicilor!.

13

În vremea veche... de demult, demult... cerul era limpede... soarele strălucea ca un fecior tânăr... câmpii frumoase, împrejurate de munţi verzi, se întindeau mai mult decât putea prinde ochiul... păduri tinere umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de

departe... şi armăsarii nechezau, jucându-se prin rarişte... pe o pajişte verde slobozenia, copilă bălăioară cu cosiţe lungi şi aurite, se juca cu un arc destins. Ferice de oamenii din câmpie, ferice de cei de la munte!.. Era vremea atuncea, când tot omul trăia fără stăpân şi umbla mândru, fără să-şi plece capul la alt om; când umbra văilor, pământul şi aerul cerului erau deschişi tuturora; iar viaţa se trecea lină ca un vis; şi când ajungeau pe om nevoile bătrâneţilor şi moartea, el se ducea, zicând: "mi-am trăit zilele", şi era sigur că viaţa lui se va prelungi în copiii şi moştenirea lui...

Dar iată aerul se tulbură... cerul cel limpede se îmbrobodeşte cu nori întunecoşi... un nor de praf învăluie câmpia şi ascunde munţii... se aud vaiete... dobitoacele se învârtesc, cum se învârtesc în nopţile vijelioase, când lupii urlă în păduri... caii nechează jalnic... mulţime de glasuri se aud strigând... vădesc când

primejdie, când nădejde, izbândă, când pierdere, turbare, deznădăjduire; vântul suflă şi norul se împrăştie puţin... Doamne, fă-ţi milă!.. Se vede amestecul unei bătălii!.. Cei ce au năvălit sunt îmbrăcaţi în fier... săgeata alunecă pe pavăză, şi paloşul cu două ascuţite taie în carne vie... dar piepturile goale stau împotrivă... se luptă cu furie... se plec sabiei... inimile slăbesc... fug... ţara slobodă a pierit!.. staţi... izbânda-i în mâna Domnului... arcul se întinde din nou... luptătorii se amestecă şi se izbesc... piepturile goale de pavezele... capetele descoperite de coifurile...

Departe pe câmpie se văd arcuri zdrobite, făşii de steaguri, apoi un coşciug focul jertfei se înalţă în văzduh... învinşi şi învingători cad în genunchi, şi la lumina flăcării îşi dau dreapta şi se iau în braţe... fii cu inimă bună... ţară binecuvântată... Tu fuseşi altarul rudirii crivăţului cu pustia, a bărbăţiei cu mintea, a slobozeniei cu puterea. Din această rudire

frământată cu sânge şi sfinţită prin foc se naşte un popor nou.

Astfel povestesc bătrânii.

14

Oraşele se întemeiază şi se înfrumuseţează din nou... oamenii cresc în îndestulare şi se înmulţesc ca nisipul mării... pământul se acoperă cu holde aurite... volnicia domneşte ca mai înainte, dar nu acea volnicie pruncă, floare plăpândă a pustietăţii, ci slobozenia cea bărbată şi luminoasă, sau puternică şi cu rădăcina ţeapănă şi adânc înfiptă în pământ... sabia, acum nefolositoare, a războinicului stă în coliba sa spânzurată... femeile zâmbesc dulce la pruncii lor... chipul zbârcit al bătrânilor se întinde de bucurie... pacea aduce legea care chizăşuieşte, iar nu asupreşte... legea, rod al slobozeniei... legea care apără pe cel slobod de nedreptate şi nu apasă pe sărmanul în folosul bogatului... şi

multă vreme erau numai oameni fericiţi, deşi se aflau bogaţi şi mai săraci... căci nelegiuirea nu era cunoscută; şi cei bogaţi, şi cei mai tari nu făceau ei singuri legea, după cum le venea lor mai bine, şi nu puteau călca dreptul altuia, şi junii ziceau, închinându-se către bătrâni: "cinste fie părinţilor noştri, care s-au luptat vitejeşte şi ne-au lăsat de moştenire moşie şi slobozenie".

15

Cel ce nu cunoaşte nevoia legii nu cunoaşte ce e slobozenia, căci nu poate fi slobozenie fără lege... şi acel ce nu se ţine de duhul legii se leapădă de slobozenie.

16

Pământ chinuit, te-a iubit legea... când te va ierta Domnul?

17

Slobozenia e îndoită: cea dinlăuntru şi cea dinafară... ele sunt surori, una fără alta nu pot trăi... slobozenia dinafară este neatârnarea moşiei, în care naştem şi care ne hrăneşte, moşia de la care tragem numele nostru şi dreptul de om, de sub biruirea oricărei alte ţări şi împărăţii. Pentru sângele ce ne dă, suntem datori cu sângele nostru. Pentru aceasta au fost bătăliile neamului nostru şi a neamurilor, bătăliile cele vestite, scrise cu movile şi mănăstiri pe şesuri şi pe dealuri. Slobozenia dinlăuntru este legea, icoana dreptăţii dumnezeieşti, legea aşezată prin învoirea tuturor şi la care toţi deopotrivă se supun. Acolo unde nu e lege, nu e nici slobozenie, şi acolo unde legea e numai pentru unii şi ceilalţi sunt scutiţi de sub ascultarea ei, slobozenia a pierit... şi fericirea e stinsă... căci atuncea asuprirea, nevoile, necazurile şi sărăcia izvorăsc în lume: atuncea lumea se împarte în săraci şi bogaţi, în stăpâni şi robi, flămânzi şi îmbuibaţi...

atuncea lumea stă în cumpănă de pieire... căci dreptatea dumnezeiască e vecinică; ea urăşte şi blestemă pe omul şi pe neamul ce alunecă în calea nedreptăţii... Străbunii noştri au fost blestemaţi de Domnul pentru strâmbătăţile lor, şi blestemul a trecut din neam în neam până în zilele noastre... privegheaţi asupră-vă ca la candela ce arde, ca nu copiii voştri şi copiii copiilor voştri să zică de voi: blestem asupra părinţilor noştri, care au făcut strâmbătate!.. strâmbătatea izvorăşte din siluire, din pizmă, din jefuire şi din neştiinţă... legea dreptăţii e frăţia, şi ce frăţie poate fi între uliu şi prada lui, între răpitul şi răpitor, între dreptul şi nedreptul?.. până când mai puteţi, voi, cei ce aţi călcat dreptatea, grăbiţi a intra în calea Domnului, căci va sosi ziua izbândirii, ziua când vrabia se va lupta cu uliul şi-l va birui... şi într-adevăr, zic vouă, acea zi s-a apropiat.

Tot lucrul lasă sămânţa sa prin care din nou se naşte: din tulpina bătrână şi putredă a fagului încolţesc vlăstare tinere şi vioae; aşa (şi) din robie se naşte slobozenia, din neorânduială (iese rânduială) ... jugul aduce mântuirea, precum furtuna liniştea... Ridică capul, ţară bântuită de vijeliile lumii, ţară legată de jugul durerii!..

19

Furtuna mântuirii straşnică are să fie... aveţi grijă de ziua aceea, şi grăbiţi-vă a vă îndrepta din vreme. Târziu va fi atunci a plânge şi a se căi; căci suferinţa îndelungată împietreşte inima omului şi ucide mila şi o smulge dintr-însa... Cei mari şi puternici au toate zilele spre a se îngrăşa din asupririle creştinilor... Norodul are un ceas numai, un ceas în care îşi izbândeşte, şi cu acest ceas răscumpără veacuri de chinuri... Deşteptaţi-vă... că vine groaza... n-aţi auzit prin somn ţipetele şi

vaietele megieşilor?.. blestemele văduvelor sărace, sudoarea oamenilor aruncată ca pleava, hrana sărmanilor mistuită, moştenirea copiilor răpită, adunate la un loc cresc furtuna omenească şi iuţesc răsplata cumplită a dreptăţii Domnului. Cei ce prin siluire fac nelegiuiri, prin siluire pier... şi sabia Domnului e în mâna norodului... şi sabia atunci mănâncă carne şi nu cruţă pe nimene, de la sugătorul până la cel desăvârşit bătrân. Şi sângele curge ca un izvor, căci sângele îmbată mintea, ca spirtul şi ca vinul... şi în acea zi se vor auzi mai multe vaiete de cum s-au auzit de când lumea... şi sângele vărsat va cădea peste capul celor ce fac strâmbătate şi îşi spală mâinile, peste capul celor ce zic acum: nu este dreptate dumnezeiască... care precupesc dreptul văduvei şi vând cugetul lor şi sângele fraţilor lor.

20

Lumea întreagă are tot o poveste... strâmbătatea care se lăcomeşte la bunul altuia, şi sărmanul care sfarmă funia ce-l strânge; grea e strâmbătatea... şi răsplata ei cumplită este!..

21

Şi era viaţa dulce şi pacinică... sub aripile slobozeniei legea înflorea... toţi fiii ţării trăiau în bine, căci unirea şi dragostea domneau cu ei... bogatul ajuta pe sărman; sărmanul nu pizmuia pe bogat... fiecare om avea dreptul său şi era moştean în ţara sa... legea era dreaptă şi tare; ea nimicea înlăuntru pe cei cu inima vicleană, şi era un zid de apărare de către duşmanul dinafară... fruntea ta, o ţară mult dragă, nu se pleca atunci ruşinoasă înaintea străinilor, şi, când grăiai, glasul tău se auzea de departe... numele străinilor nu te îngrozea şi, deşi ziceau între ei: "hai să punem în fiare pe feciorii vulturilor şi să

domnim asupra lor... căci noi suntem tari şi mai mulţi la număr... şi turmele lor vor fi ale noastre... vom necinsti femeile şi fetele lor... şi vom batjocori perii cărunţi ai bătrânilor lor". Dar tu râdeai de laudele sălbaticilor... că vulturii aveau aripi şi căngi tari... când cătai la dânşii, ei piereau precum piere un nor de grauri, când vulturul se leagănă prin văzduh... greu era de a răpune feciorii tăi. Fiecare om era slobod şi plătea cât o sută de oameni, căci se lupta pentru dânsul... slobozenia însuteşte puterea... numai cei mişei şi cei răi ţin cu străinii şi cu apăsătorii...

22

Vântul de la miazănoapte bate cu furie... cerul se întunecă... pământul se cutremură... În patru unghiuri ale lumii se văd înălţându-se stâlpi de flacără învăluită în nouri de fum... se aud armăsarii nechezând, turmele mugind, zgomote de care şi o larmă îngrozitoare de

glasuri de tot felul; limbile se amestecă şi oamenii nu se mai pot înţelege... popoarele se grămădesc şi se îndeasă unele peste altele... de-abia urma unora de pe pământ s-a şters, altele au năvălit în locul lor... pare că ziua de-apoi a lumii ar fi sosit... scârşniri de dinţi, gemete şi ţipete de moarte se mai aud... Noroadele dau năvală peste noroade şi oamenii peste oameni... pustiirea păşăşte înainte şi în urma lor... dreptatea stă în jaf... legea în sabie, noaptea cu beznele sale a cotropit omenirea... sângele curge pâraie... focul mistuieşte ce scapă din sabie... şi moartea seceră pământul... întunericimea se îndeasă şi mai mult... tot neamul omenesc se frământă şi se struncinează... urgia Domnului... dreptatea dumnezeiască trece pe pământ pustiind!..

Viscolul siluirii se întinde şi mai mult, şi jaful se întocmeşte... cei mai voinici dintre voinici vor să supuie şi pe soţii lor, şi pe cei mai slabi... sângele curge mereu... sabia domneşte în acea vreme... Setea de a stăpâni cuprinde pe oameni... Domnii şi boierii neamurilor se ridică ca nişte uriaşi şi caută a zdrumica popoarele... o luptă mare şi îndelungată se începe între om şi om, popor şi popor, şi între popoare cu căpeteniile lor cele răpitoare... oamenii de război se unesc toţi din toate părţile între sine... slobozenia se învinge... pustiirea se întinde peste tot locul.

24

Din această frământare a popoarelor se naşte o fiară... Robia.

25

Inima şi tăria sufletelor bărbate... temelia dreptului şi a slobozeniei nu pier în veci!.. în

orice inimă rămâne un gând ascuns, un loc unde sămânţa bună încolţeşte... popoarele îşi pierd sfaturile şi rătăcesc din calea dreaptă, sau adorm în durere, dar nu pier.

Lumea răvăşită se întocmeşte iarăşi, dar cu încetul şi cu durere mare; neamurile trec prin ispite şi cercări, până ce intră priceperea într-însele şi se înţeleg; aşa şi fierul numai prin foc se înmlădie, se netezeşte şi se face strălucitor.

26

Se zice în carte, că Domnul pe cei fără de lege, când voieşte a-i prăpădi, îi orbeşte şi le insuflă cugete nebune şi neînţelepte de mândrie... Domnii şi boierii neamurilor ziseră între dânşii: să nu lăsăm popoarele noastre în odihnă, căci odihna deşteaptă gândirea; şi gândirea mână la faptă... să ridicăm stavile, să semănăm zavistia şi ura, şi să insuflăm lăcomia cuprinselor şi a prăzilor, şi să

împingem neamurile unele asupra altora, ca astfel să întindem domnirea şi puterea noastră... şi neamurile se duşmăniră şi se pizmuiră între dânsele, luptându-se mereu ca să slăbească pe cele mai tari, ca să înghită pe cele mai slabe, nu spre folosul lor, ci spre folosul asupritorilor pământului... astfel popoarele se făcură părtaşe la nelegiuirile şi nedumnezeirea căpeteniilor lor, sleiră sângele şi topiră carnea după oasele lor în luptă, până când rănite şi sângerate, şi dându-şi sufletul, cunoscură în sfârşit rătăcirea lor şi cum toate limbile pământului sunt surori şi fiice iubite ale Domnului... şi vremea neînţelegerii trecu!..

27

Neamurile toate s-au cunoscut între sine... limbile toate s-au îmbrăţişat... Numai pe tine, ţară de jertfă, pământ de sânge şi de durere, nu te cunosc... mare ţi-a fost fala... dar amară

îţi este răstignirea... Doamne, depărtează paharul!..

28

În mijlocul viscolului, ce făceai tu, pământ dezmoştenit?.. Pământul ce acoperă cenuşa strămoşilor era frământat de lavă... vârtejul furtunos învăluia câmpia... talazurile acelui ocean fără margini de neamuri, prăvălindu-se din toate părţile lumii, spinteca cu durere coastele tale... Mumă fără copii, feciorii tăi, rătăciţi în vijelia omenească, pribegeau în toate laturile, ducând cu dânşii numai limba şi dorul tău... moşia e cel mai dintâi şi cel mai de apoi cuvânt al omului; într-însa se cuprind toate bucuriile... simţirea ei se naşte odată cu noi şi e nemărginită şi vecinică, ca şi Dumnezeu. Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... coliba părintească cu copacul cel mare din pragul uşii, dragostea mamei... plăsmuirile (nevinovate) ale inimii noastre...

locul unde am iubit şi am fost iubiţi.. câinele care se juca cu noi, sunetul clopotului bisericii satului ce ne vesteşte zilele frumoase de sărbătoare... zbieratul turmelor, când se întorceau în amurgul serii de la păşune... fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn, înălţându-se în aer... barza de pe streaşină, ce caută duios pe câmpie... şi aerul, care nicăierea nu este mai dulce!..

Şi sub cortul pribegiei bătrânii ziceau copiilor: ... colo... în vale... colo... departe... unde soarele se vede aşa de frumos... unde câmpiile sunt strălucite şi pâraiele răcoroase... unde cerul e dulce, unde pământul e roditor şi juncile sunt albe... copii, acolo e ţara!.. şi la aceste cuvinte voinicii prindeau armele... pruncii tresăreau în leagăne... femeile cântau patria depărtată şi durerea pribegiei... cei slabi se îmbărbătau. Şi tu erai mândră atunci, o, ţară nemângâiată... feciorii tăi erau un neam bărbat... numele tău

era vestit noroadelor... războinicii tăi erau vitejii vitejilor... dragostea moşiei întărea ca o za de oţel latele lor piepturi şi braţele lor erau tari... câţi căutau la tine te pizmuiau, şi duşmanii tăi înşişi îţi dau laudă... când din nări sforăind şi din ochi scânteind, taurul clătina coarnele, groaza se răspândea în toate laturile...

29

Lupta întăreşte pe cel slab, şi primejdia măreşte pe cel tare... tot bunul are nevoile sale. Ghimpul se ascunde sub floare... aşa şi slobozenia mulţi vrăjmaşi are... pentru că este partea cea mai frumoasă, cea mai roditoare din moştenirea părinească. Nu aurul este bogăţia neamurilor, nu neavutul este sărăcia oamenilor. Avuţiile de aur sunt pieritoare, sărăcia harnică e o bogăţie ce nu se răpeşte; munca e bogăţie vecinică.

30

Noi, săracii de legi, ca să păstrăm moştenirea aceasta, sau ca să o luăm înapoi, când ni s-a răpit, trebuie: o mare stăruinţă şi priveghere, jertfe necurmate şi o unire strânsă între oamenii din acelaşi sânge... astfel ca toţi să stea pentru unul, şi unul pentru toţi.

31

Mai odihneşte-te, pământ al luptelor!.. precum muncitoriul stă de se răsuflă. Fruntea ta e plină de sudoare şi de pulberea bătăliei... mai răsuflă puţin, căci ai duşmani mulţi la număr... şi soarta ta e o luptă necurmată.

Fost-ai multe veacuri volnică, ca pasărea văzduhului, până când o seminţie iubitoare de cuprinderi râvni după patria fecioară a slobozeniei. Vulturul legioanelor zdrobise lumea în ghearele sale... ca să te poată cuprinde în braţe, fu silit a te lua de soţie!.. seminţia pustiei cu seminţia ce năvălise peste dânsa s-a amestecat... acum slobozenia mai

bărbată are arc şi sabie spre apărare... Ascute-ţi sabia ca fulgerul şi încoardă-ţi arcul, o, ţara mea!.. duşmanul se găteşte şi tu eşti straja lumii... lumea te-a părăsit şi s-a sculat asupră-ţi: noroadele s-au legat între ele, pentru a te batjocori şi a stinge dintre noroade pomenirea ta... o, patria mea, jertfeşte-te!

32

Grăbeşte a mai prinde putere... iată, se mai apropie o furtună... De-abia vijelia omenească se mai potoli şi o întunericime cât un grăunte se zăreşte dinspre răsărit... De ce merge mai creşte... şi ca un nour se îndeasă şi se întinde... Cerul se întunecă, viscolul izbucneşte... norul se varsă pe pământ ca un râu întărâtat şi, ca o mare fără margine, înghite şi îneacă tot ce-i iese înainte... Spaima a cuprins toate neamurile... slobozenia şi legea popoarelor se zdrumică... potop de

sânge este... pământul se umple de dărâmături... războinicii o iau la fugă... voinicii sunt cuprinşi de frică... semiluna străluceşte.

33

Pentru ce salţi, Dunăre bătrână?.. un biruitor îndrăzneţ venit-a oare, ca în zilele strămoşilor, să calce cu amândouă picioarele pe amândouă malurile tale?.. Legioanele înviat-au şi mai vin să întemeieze de a doua oară patria?.. apele tale se umplu, sar în sus şi vâjâie îngrozite... nu... un turban se vede pe mal... armăsarii Anadolului nechează, sărind în două picioare de nerăbdare... pala pustieşte ţărmul din a dreapta... popoarele de la miazăzi la miazănoapte, de la răsărit la apus plec capul lor sabiei şi se leapădă de legea părinţilor lor, ca să-şi scăpe viaţa, şi cred *Coranului*... Mahomet ia locul lui Hristos... Sabia şi *Coranul* duc robia după dânsele...

34

Pe râuri plutesc dărâmăturile palatelor şi ale bisericilor... cu sângele se scurge rămăşiţa neatârnării a douăzeci de popoare... Valurile izbesc spumegând valurile, şi spuma lor e sângerată. Pe luciul Dunării merge şi se întoarce, se afundă şi se ridică un iatagan scânteietor... şi valul înfiorat azvârle pe ţărmurile înspăimântate pe feciorii proorocului... "Allah! — strigă ei... — aicea e pământul făgăduit celor credincioşi!.."

35

Dacă duşmanul vostru va cere legăminte ruşinoase de la voi, atunci mai bine muriţi prin sabia lui decât să fiţi privitori împilării şi ticăloşiei ţării voastre... Domnul părinţilor voştri însă se va îndura de lacrimile slugilor sale şi va ridica dintre voi pe cineva, care va aşeza iarăşi pe urmaşii voştri în volnicia şi puterea de mai înainte.

Pustiirea se întinde pe câmpii... codrii clocotesc de o fâşâire duioasă... pe coastele dealurilor se văd numai sate arse şi turme de femei rătăcind cu pruncii la ţâţă... o, ţara mea! unde sunt acum voinicii tăi cu inima vitează şi cu braţul tare?.. N-aud ei răcnetul tău... vaietele femeilor... plânsorile copiilor... rugile fecioarelor?.. leii făcutu-s-au miei?.. Paloşele crunte ruginitu-s-au în mâinile războinicilor tăi?.. şi femeile ziceau: "vai nouă... vai!.. bărbaţii ş-au prăpădit inima... moştenirea copiilor noştri o să cadă în prada vrăjmaşilor... şi copiii vor ajunge robii lor... şi ei se vor purta cu dânşii, sărmăneii, ca stăpânul cel rău cu câinele său... şi vom rămâne de râsul şi de batjocura neamurilor..." şi mumele ziceau la feciorii lor: "cel ce fuge dinaintea duşmanului este mişel... şi mişeii nu sunt din sângele nostru... duceţi-vă de muriţi

mai bine slobozi, decât să trăiţi în robie şi ocară".

37

Vâjâie crivăţul... se clatină pământul... răsună buciumele... oamenii se izbesc cu oameni... zalele cu fierul... piepturile cu oţelul... vitejii cad morţi în ţărână... sângele desfundă pământul... leşuri plutesc pe râuri... pârjolul se învârteşte în toate părţile. Strigările luptătorilor şi clăncăirea paloşelor, încrucişându-se, răsună cu huiet... ce te-ai făcut, mare vizir?.. Unde-ţi sunt voinicii, paşă cu trei tuiuri? Vântul împotrivirii sfărâmă zăbalele armăsarilor tăi... năvala se trase înapoi, spăimântată de piepturile goale ale vitejilor!..

Cine fuge colo în vale cu brâul descins... cu turbanul desfăcut... cu pala zdrobită?.. Sultanul cel fălos... Sultanul groaznicul ... Fugi... şi erai împăratul împăraţilor... numele

tău îngrozea mai mult decât o oştire... Paşii tremurau când te vedeau trecând... Unde sunt cetele cele numeroase, ca şi ţările tale, ostaşii tăi, mai mulţi la număr decât stelele cerului? Trăsnetul pică din mâinile tale... numele tău de nebiruit pieri... Fugi... şi, în goana fugii, căpitanii tăi nu mai cunosc pe voinicul înfricoşător ce încura armăsarul înaintea bătăliei. Caută în urmă, vezi-ţi comorile prădate... haremul pângărit... caii nechezând în câmpie fără călăreţi... câte mume te vor blestema, o, sultane Fulgere... credincioşii prorocului zac neîngropaţi pe câmpuri... Dumnezeu s-a fost îndurat de lacrimile slugilor sale şi a ridicat pe acela ce le-a aşezat iarăşi în volnicia şi puterea de mai înainte.

38

Eşti frumoasă, eşti avuţită... o, ţara mea... ai copii mulţi la număr, care te iubesc... ai cartea

de vitejie a trecutului şi viitoriul înaintea ta... pentru ce curg lacrimile tale?..

39

Tresari, pare că trece pe zare năluca văilor... inima ţi se frământă cu iuţeală... citit-ai în cartea ursitei, ori că îngerul pieirii ţi s-a năzărit?..

40

Pentru ce stai înmărmurită, o, ţară română?.. nu-ţi mai aduci aminte de zilele cele vechi?.. trăsnetul se zdrobea în mâinile celor nebiruiţi... turbanul se rostogolea în ţărână... străinul fugea ca de moarte, când vedea ameninţătorul tău steag, un semn de dreptate, putere şi slobozenie... Turcul, cuprins de spaimă, alerga să se ascundă între cadâne în harem... şi tătarul, în fuga calului, lua îndărăt drumul pustiei!

41

Sub poalele unui munte se întindea o câmpie mare, şi un soare strălucitor lumina acea câmpie... Doi inşi se preumblau printr-însa... stau ades în loc... şi apoi porneau mai departe... Precum spicurile, în vremea secerii, zac unele peste altele, aşa şi oase peste oase de morţi acopereau pământul... petice sfâşiate şi acăţate de prăjina lor plecată de-abia se mai mişcau de vântul ce dogorea... un nour de corbi fâlfâia pe deasupra croncăind, vulturi mari se învârtejeau în văzduh, ş-apoi deodată se azvârleau cu iuţeală peste oasele înălbite... nici o locuinţă nu se zărea în acea vale a morţii... ici-colea movile semănate fără rând încreţeau ca nişte valuri luciul câmpiei... şi pe fiecare din acele movile era câte un semn deosebit... pe una o cruce roşie plecată... pe alta un turban sângerat cu semiluna înfiptă pe dânsul... mai departe, o suliţă tătărească sfărâmată... şi acolo stau mormane grămădite, după seminţii şi lege, oasele neamurilor care se întâmpinară pe

acest câmp de bătălie... fiecare la un loc, ca un semn de izbândă pomenitoare...

La marginea câmpiei era o pădure, iar din fundul pădurii se auzea o fâşâire neînţeleasă... o plângere ce semăna cu vaietele sufletelor chinuite... Copacii erau împestriţaţi de frunze felurite, pline de o rouă roşie... şi în vârful unui stejar bătrân, un vultur alb fâlfâia şi scutura din aripi... şi la fiecare din acele mormane, cei doi oameni îngenuncheau şi ziceau împreună: "...Falǎ de mărire ţie, ţara noastră, binecuvântată şi cuvântătoare de Dumnezeu... feciorii hunilor s-au încumetat să te supuie... şi tu ai fost peştera ciolanelor lor... potopul Asiei a vrut să înghită lumea... şi tu ai fost stavila lumii... un neam de viteji a râvnit la turmele tale şi la grânele aurite ale holdelor tale... şi tu ai legat pe viteji doi câte doi... şi ai arat cu dânşii ţărâna... şi ai semănat cu sângele şi cu

sudoarea lor Dumbrava Roşie, pădurea sângelui!"

42

Cum de te-ai veştezit, floare a falei şi a slobozeniei?.. Într-o zi vruseşi să te odihneşti, ca omul obosit de muncă... şi feciorii tăi cei vicleni făcură sfat între dânşii... Cugetul nedreptăţii şi al domniei intra în sufletul lor... şi râvniră la armele şi avuţia fraţilor lor. Zavistia semăna sămânţa gâlcevilor şi a împerecherilor... feciorii tăi te muşcară la inimă, o, ţara mea, şi îţi făcură rană mare... Străinul puse piciorul pe pieptul tău, ca să te înăduşe... şi dete în mâinile voinicilor tăi furca în locul paloşului de odinioară... şi tu, muşcată, te lăsaşi de bunăvoie în mâna celor ce nu putuse a te birui!..

43

În şesurile tale duşmanii corturile şi-au întins... mândria numelui tău a căzut, precum cade de pe deal stejarul cel îmbătrânit, şi nu-ţi lăsară de a răsufla fără numai atâta aer, precât se îndurară ei... Domniile şi boieriile tale îngenunchează înaintea lor.

44

Erai un trup cu viaţă şi ai ajuns umbra morţii... războinicii tăi s-au făcut muieri, boierii tăi, robi ai duşmanilor, şi steagul tău pieri dintre steagurile neamurilor!..

Pentru ce te frământi oare? îţi este dor de vremea veche... vreo rază din fala trecută venit-a să lumineze fruntea ta?.. Nu, ci frământarea e de durere!..

45

Mândră şi vitează erai în bătălie, o, ţară română... Cu greu şi cu anevoie era a te birui... Ca să-ţi sugă sângele, feciorii tăi cei

blestemaţi te deteră în prada duşmanului. Neamurile ce pizmuiau puterea ta şi numele tău cel falnic se legară între ele şi ziseră: "Hai să zdrobim acest cuib de volnicie..." Ele te orbiră de ură şi de zavistie, puterea ta se toci pilită de trupul tău însuşi... uriaşii se aruncară asupra trupului tău, şi îl tăieră în bucăţi şi împărţiră între sine, ca pe nişte turme, pe feciorii tăi: "şi aruncat-au la sorţi hainele lui Hristos", zice Psaltirea.

46

Mult mai înainte păgânul zisese: "Ca să zdrobesc acest trup, ce mă îngrozeşte şi când nu se mişcă, să dau drumul asupră-i nemernicilor mei..."; şi venetici, lepădaţi de Domnul, ca un nor de lăcuste, trecură mările şi se azvârliră peste tine, o, pământ al grelelor dureri, şi supseră sângele măduvei tale! Ei aruncară pe copiii tăi în beznele întunericului... şi numele lor pieri cu tine...

Erai slobodă... şi te puseră în obezi... erai avută... şi se îmbuibară de carnea ta, ca nişte lupi flămânzi... erai vitează, şi înfipseră mişelia în inima ta... erai vrednică şi lăudată... şi ajunseşi defăimată... erai curată... şi te pângăriră cu tâlhăria şi nelegiuirea!

47

Sângele feciorilor tăi s-a stricat, şi inima lor a putrezit... când erai tare, erau şi ei mândri de tine... dar de când s-au amestecat cu cei mişei şi cu cei vicleni, s-au făcut şi ei vicleni şi mişei!..

48

Tu eşti ca corabia fără cârmă bătută de furtună... şi vâslaşii cei răi care şi-au însuşit (dreptul) de a fi cârmaci te duc dintr-o nevoie într-alta şi mai mare, din fărădelege în fărădelege, din păcătuire în păcătuire... că sunt orbi de strâmbătate... Iarba se usucă pe

unde călcăm... înţelepciunea noastră e minciuna... isteciunea noastră -- jefuirea... faptele nostre — faptele iadului... şi am supus robiei pe fraţii noştri, am robit clăcii sângele nostru, şi am ofilit fruntea ta... stins-am candela cu suflarea noastră de fărădelege... ce vei zice, o, ţară de necazuri, Rahilă nemângâiată... când îi grăi?... Ce vei face când va veni ziua dreptăţii şi a curăţirii?

49

Jalnic e cântecul tău, româncă copiliţă!.. Ce zici? Ienicerii trecut-au Dunărea?.. Tătarul pustiitor împrăştie oare spaima de-a lungul ţării?.. Leahul călăreţ venit-a să-şi izbândească de războaiele pierdute, şi ungurul să-şi adune oasele risipite ale ostaşilor săi?.. Logodnicul cins-a paloşul strămoşesc?.. Cântă-ţi cântecul...

50

Doina şi iar doina!.. cântecul meu e versul de moarte al poporului la şezătoarea priveghiului... pământul îi e de lipsă... şi aerul îl îneacă... Văzut-am flăcăii scuturându-şi pletele... şi fruntea lor a se încreţi fără de vreme... florile de pe capul copilelor a se veştezi... şi poporul căutând în beţie uitarea necazurilor... Trist e cântecul în sărbătorile satului: "Birul îi greu, podvoada e grea!.." Bătrânii îşi ascund ochii plini de lacrimi, bărbaţii stau obidiţi... cântecele se sfârşesc în blestemuri... şi copiii căinează naşterea lor. Poporul e stâlpul ţării... fiecare părticică de pământ e vopsită cu sângele lui... şi într-o zi ni s-a zis: "Munceşte, române, de dimineaţă până în seară... şi rodul muncii nu va fi al tău!... tatăl tău ţi-a lăsat moştenire o ţarină şi arme... şi nu te vei bucura de dânsele... şi tu vei trăi vecinic robind... trupul şi sufletul tău vor fi străini pe pământul înrodit de tine... vei plăti aerul ce răsufli... vei plăti soarele ce te încălzeşte, şi locul unde zac oasele mamei

tale, vei plăti dreptul să creşti vaca ce hrăneşte pe copiii tăi, şi boul ce-ţi ajută la muncă... trupul tău se va gârbovi sub bătaie, şi partea ta în lume va fi ocara!" Veneticii zisu-ne-au în limba lor: "Al nostru e pământul şi acei ce locuiesc pe dânsul... ale noastre câmpurile... ale noastre dealurile... ale noastre cotunele, satele şi târgurile, colibele şi curţile, toată mişcarea şi toată suflarea... Tu ai fost puternic şi viteaz în luptă... dar puterile tale s-au tocit de sărăcie şi de stricăciune... şi noi am cules rodul vitejiei tale... Vor veni feciori cu mângâieri mincinoase de ţi-or povesti că eşti şi tu un popor... Noi suntem păstorii... Tu eşti turma chinurilor..." Toţi îşi bat joc de viaţa, munca şi sărăcia ta, şi slugile slugilor calcă peste trupul tău... cei ce zic că sunt aleşii tăi cresc în măriri şi avuţii, şi ţie-ţi este frig, şi copiilor tăi le este foame!.. Ei fac legi, dar nu pentru dânşii, ci pentru împovărarea ta!.. Doina şi iar doina!.. Suntem pribegi în coliba părintească... şi străini în

pământul răscumpărat cu sângele nostru!..
Dar în câmpie creşte, şi pe deal iarăşi creşte o floare pentru popoarele chinuite... Nădejdea!

51

Era odinioară un neam de fraţi născuţi dintr-o mumă şi dintr-un tată... şi veni acel neam într-o ţară lată şi mănoasă pe căile cerului de se pomeneşte şi astăzi... Şi fraţii se iubeau între sine şi creşteau în avuţie şi fericire... turme nenumărate, ca stelele, păşteau în câmpii întinse... vecinii şi hoţii pizmuiau unirea, puterea şi bogăţia lor, dar le era teamă de dânşii, căci bărbăţia lor îi îngrozea... şi astfel aceşti fraţi trăiau fericiţi, şi copiii lor în moştenirea cea mare rămasă de la părinţii lor... Când vreo nevoie venea dintr-o parte, ei alergau cu toţii într-acolo... cădeau cu toţii împreună, când vijelia mare îi dobora, dar se ridicau iarăşi cu toţii împreună şi izbândeau...

astfel se pleacă şi se ridică în timp de viscol vârfurile codrilor.

După ce trăiră într-acest chip vreme multă, nepoţii ziseră într-o zi între dânşii: "Pentru ce să mai trăim amestecaţi unii cu alţii, mai bine să împărţim moştenirea părintească, şi fiecare să ia partea sa..." Atuncea traseră cu funia şi-şi împărţiră moşia în mai multe părţi: una la miazăzi, alta la apus şi alta la miazănoapte... Săpară şanţuri şi puseră râurile şi munţii hotare între dânşii... şi de atuncea fraţii nu se mai puteau vedea între ei... şi vecinii se umplură de bucurie... Nu trecu mult, şi fiecare, şezând închis în moşia sa, ajunse că copiii din aceiaşi părinţi uitară de tot unii de alţii, şi de vorbeau tot o limbă... dar nu se mai înţelegeau... şi când unele din ramurile acelui neam se stingeau de pe faţa pământului, înecate de vecini, ceilalţi fraţi nu simţeau nici o durere... căci acum erau străini şi duşmani

între dânşii, şi se ridicau cu duşmanii împotriva sângelui lor!..

Şi aceste neamuri, care încă se numesc între sine români, în ochii celorlalte popoare sunt numai seminţii rătăcite, al cărora izvor s-a stins din ţinerea (de) minte a oamenilor!..

52

Domnul Dumnezeul părinţilor noştri înduratu-s-a de lacrimile tale, ţară română?.. Nu eşti îndestul de smerită, îndestul de chinuită, îndestul de sfâşiată?.. Văduvă de feciorii cei viteji plângi fără încetare pe mormintele lor, precum plâng şi jelesc femeile despletite pe sicriul mut al soţilor.

53

Neamurile auziră ţipătul chinuirii tale... pământul se mişcă... Dumnezeu numai să nu-l fi auzit?.. Răzbunătorul preursit nu s-a născut, oare?

54

Care e mai mândră decât tine între toate ţările semănate de Domnul pe pământ? Care alta se împodobeşte în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

55

Deşteaptă-te, pământ român! Birueşte-ţi durerea... E vreme să ieşi din amorţire, seminţie a domnitorilor lumii! Aştepţi oare, spre a învia, ca strămoşii să se scoale din morminte?.. Într-adevăr ei s-au sculat, şi tu nu i-ai văzut... ei au grăit, şi tu nu i-ai auzit... Cinge-ţi coapsa ta, caută şi ascultă... ziua dreptăţii se apropie... toate popoarele s-au mişcat... căci furtuna mântuirii a început... Vezi! cu cât mai mult pleci capul, cu atâta cei nelegiuiţi îşi bat joc de tine şi sug sângele tău... Din a dreapta şi din a stânga piticii şi uriaşii râvnesc la tine, oricât de slabă şi zdrumicată eşti.

56

Sfârşitul ispitelor s-a apropiat... căci vremea trece iute... şi semne s-au arătat pe cer... Şi blestemul a covârşit măsura... oamenii sângiurilor ţi-au mistuit inima şi plămâiele. Ei înălţară trufia lor pe tâlhărie, avuţia lor pe foametea ta... mărirea lor pe zdrenţele tale... puterea şi strălucirea lor pe sângele ce ai vărsat într-o sută de bătălii, unde părinţii lor nu se aflară!.. ţine minte numele lor, o, ţară a grelelor dureri, şi numele străinului!

57

Aurică copiliţă, cântă frunza verde, cântă floarea câmpului, cântă floarea muntelui, cântă nădejdea... nădejdea e glasul Domnului! Norodul trebuie să se ispăşească şi să se cureţe de păcatele sale, şi prin ispitele suferinţei numai se curăţă noroadele... cele ce am făcut în vremea trecută nu sunt ispite... căci, dacă ne-am luptat şi am fost viteji, rodul

luptei şi al vitejiei ne-au fost volnicia şi numele nostru... Ispitele sunt strâmbătatea judecătorilor... despoierea şi mişelia, minciuna şi lăcomia, zgârcenia şi împilarea domnilor şi a boierilor... cumpăna nepotrivită a dreptăţii... uciderea proslăvită... robirea pentru unii şi desfrâul pentru alţii... toate acele fapte grozave, pentru care s-au cotropit Sodoma şi Gomora, oraşe şi ţări urgisite de Domnul Dumnezeu pentru blestemăţia lor!.. şi toate aceste ispite le-ai cercat, pământ român... paharul fărădelegii s-a umplut peste margine şi palaturile de strâmbătate se prăvălesc surpate de blestemul norodului! Făptuitorii de tâlhării se spăimântează înşişi de faptele lor!.. Domnul şi-a întors cu scârbă faţa de la dânşii, şi îngerii s-au depărtat cu groază de ei... Eşti searbădă şi slăbănogită... ai suferit toate... o, ţară de chinuri!.. Ridică-ţi capul strivit şi caută de vezi... semne s-au arătat pe cer... furtuna mântuirii a început!..

58

Să nu ne scârbim de vremea trecută, când bătrânii povestesc bătăliile cele uriaşe şi ne arată dărâmăturile cetăţilor; când ne spune lupta, zgomotul, sângele vărsat şi câmpiile acoperite de morţi, ciuma şi văpaia focului, foametea şi războiul; şi pe câmpiile pârjolite cetele tătăreşti târând în fuga mare, legaţi de cozile cailor, pe femei, copii şi bătrâni!.. Era acea vreme a luptei... era viaţă, bărbăţie şi putere, vitejie şi jertfe... cei ce făceau faptele mari aveau o moşie... şi erau umărul drept al moşiei, şi ridicau stâlpi de biruinţe, şi ţara era o ţară de falǎ şi zidul cel tare al credinţei!..

59

Oraşele s-au întemeiat din nou, dărâmăturile turnurilor şi ale curţilor nu se mai văd... alte curţi şi alte turnuri s-au înălţat în locul lor... copiii robiţi întorsu-s-au iarăşi... dar oamenii sângiurilor nu-ţi deteră înapoi volnicia...

pământ al grelelor dureri!.. şi copiilor tăi le-a rămas robia... Pe câmpul de bătaie se văd oameni cu braţele goale, cu piepturile dezvelite, zvârlindu-se peste ascuţitul paloşelor... şi în locul oricărui om ce cade, în locul oricărui pept ce se despică, alt piept şi alt om se pune în rând... carnea toceşte fierul... bătrânii robiţi cântă... femeile blestemă pe cei mişei... Dar în oraşele cele nouă ale tale, o, ţară română, nu se mai aude de vitejie... ci de lăcomie şi nedreptate!.. Pe câmpiile tale şi pe drumuri trec feţe serbede şi veştede, fluierând doine dureroase!

] 60

Viscolul pustiirii a suflat pe acest pământ... sângele părinţilor în vinele strâmte ale strănepoţilor a secat!

61

Viforoase erau vremile cele vechi... dar oamenii se năşteau tari!.. Pământul era acoperit de dărâmături şi de trupuri moarte... dar din acele câmpii ce fumegau de pârjol şi de măcel se înălţau strigări de biruinţe şi de slobozenie... Ticăloşia şi moartea sunt şi acum... dar unde sunt slobozenia şi biruinţa... şi strigările ce se înalţă sunt numai ale durerii!.. Ce ar fi ajuns pământul acesta dacă strămoşii noştri ar fi dormitat şi ei!..

62

Deşteaptă-te, pământ român! biruie-ţi durerea; e vremea să ieşi din amorţire, seminţie a domnitorilor lumii!.. Aştepţi oare, spre a învia, ca strămoşii să se scoale din morminte?.. Într-adevăr, într-adevăr ei s-au sculat, şi tu nu i-ai văzut... Ei au grăit, şi tu nu i-ai auzit... Cinge-ţi coapsa ta, caută şi ascultă... Ziua dreptăţii se apropie... toate popoarele s-au mişcat... căci furtuna

63

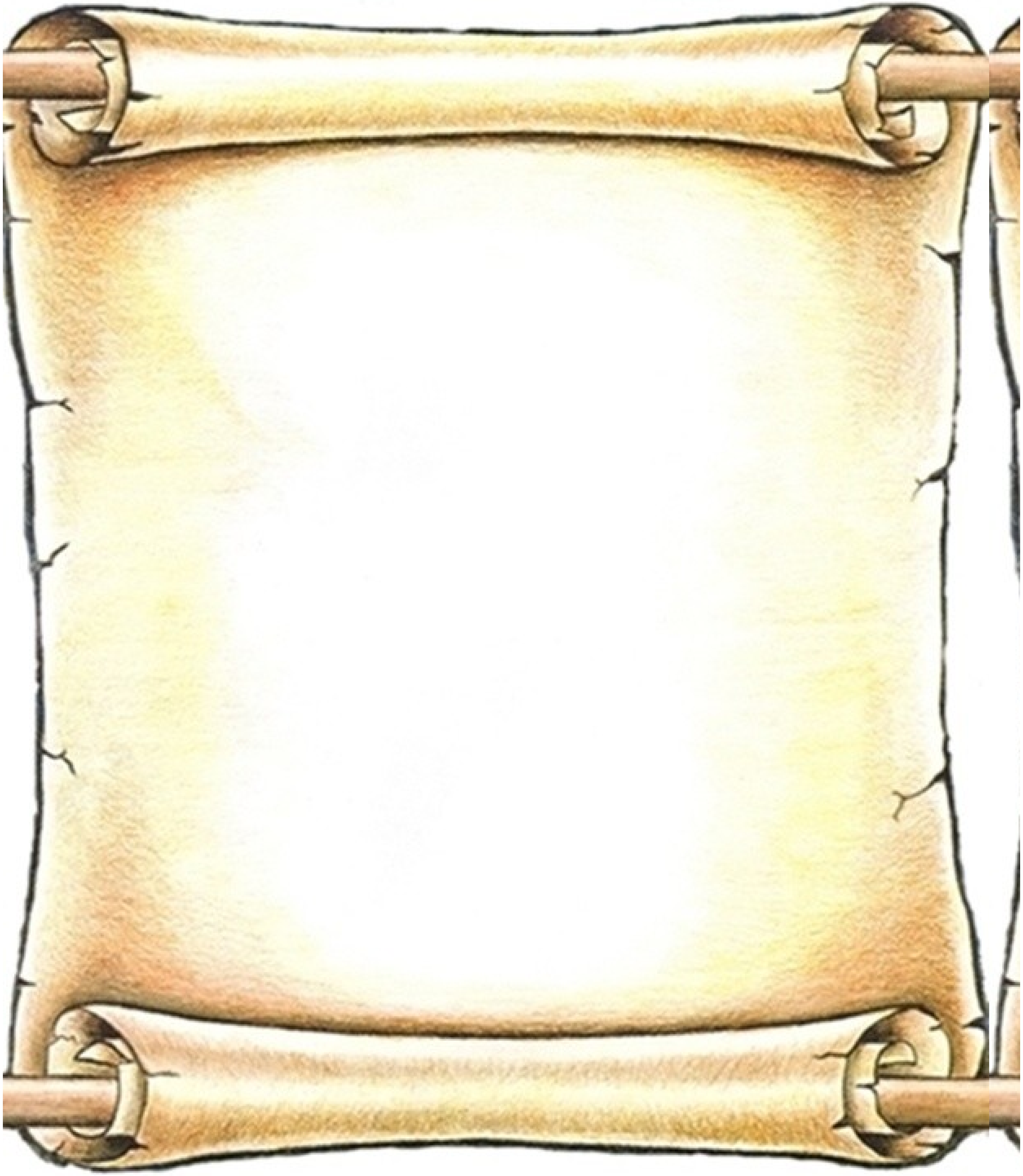
Nu ţi s-a zis oare prin gura mucenicilor tăi: "Şi Domnul părinţilor voştri se va îndura de lacrimile slugilor sale şi va scula pe unul dintre voi, care va aşeza pe urmaşii voştri iarăşi în volnicia şi puterea lor de mai înainte?"

64

Deci, timpul sosit-a... Semne s-au ivit pe cer... pământul s-a clătinat de bucurie... blestemul înfricoşat s-a auzit dinspre apus... şi toate popoarele s-au deşteptat.

65

Cinge-ţi coapsa, ţară română... şi-ţi întăreşte inima... miazănoapte şi miazăzi, apusul şi răsăritul, lumina şi întunericul, cugetul dezbrăcător şi dreptatea s-au luat la luptă... Urlă vijelia de pe urmă... Duhul Domnului trece pe pământ!..

"Cântecul gintei latine"

Vasile Alecsandri

Latina gintă e regină
Între-ale lumii ginte mari;
Ea poartă-n frunte-o stea divină
Lucind prin timpii seculari.
Menirea ei tot înainte
Măreţ îndreaptă paşii săi.
Ea merge-n capul altor ginte
Vărsând lumină-n urma ei.

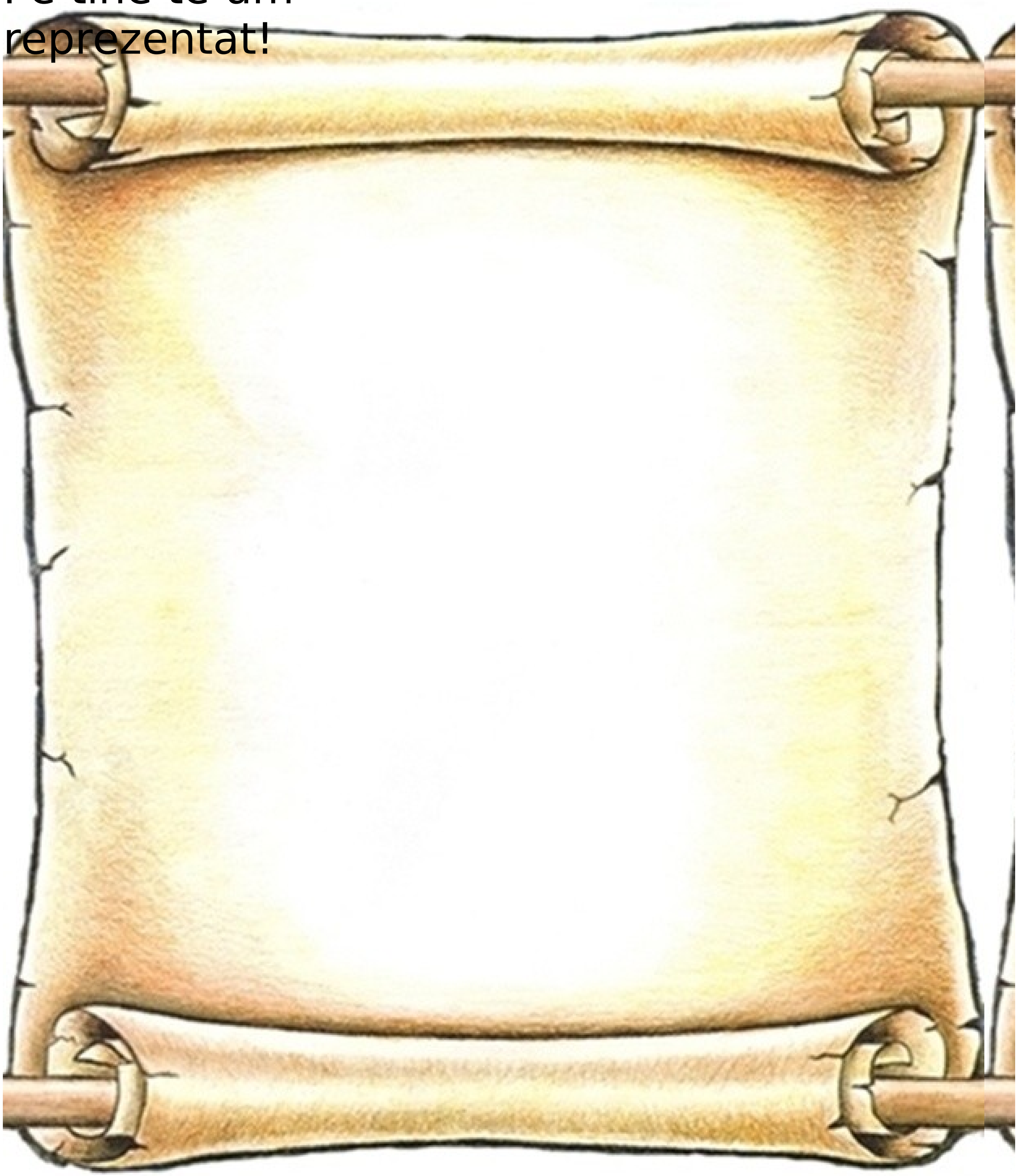
Latina gintă e vergină,
Cu farmec dulce, răpitor;
Străinu-n cale-i se

înclină
Şi pe genunchi cade cu dor.
Frumoasă, vie, zâmbitoare,
Sub cer senin, în aer cald,
Ea se mirează-n splendid soare,
Se scaldă-n mare de smarald.

Latina gintă are parte
De-ale pământului comori
Şi mult voios ea le împarte
Cu celelalte-a ei surori.
Dar e teribilă-n mânie
Când braţul ei liberator
Loveşte-n cruda tiranie
Şi luptă pentru-al său onor.

În ziua cea de judecată,
Când faţă-n cer cu Domnul sfânt
Latina gintă-a fi-ntrebată
Ce a făcut pe-acest pământ?
Ea va răspunde sus şi tare:
,,O! Doamne,-n lume cât am stat,
În ochii săi plini de-admirare

Pe tine te-am reprezentat!

"Memento Mori"

Mihai Eminescu

Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur,
Când a nopţii întunerec înstelatul rege maur
Lasă norii lui molateci înfoiaţi în pat ceresc,
Iară luna argintie, ca un palid dulce soare,
Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare,
Când în straturi luminoase basmele

copile cresc.

Mergi, tu, luntre-a vieţii mele, pe-a
visării lucii valuri,
Până unde-n ape sfinte se ridică
mândre maluri,
Cu dumbrăvi de laur verde şi cu lunci
de chiparos,
Unde-n ramurile negre o cântare-n
veci suspină,
Unde sfinţii se preîmblă în lungi haine
de lumină,
Unde-i moartea cu-aripi negre şi cu
chipul ei frumos.

Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri
fericite,
Alta-i lumea cea aievea, unde cu
sudori muncite
Te încerci a scoate lapte din a stâncei
coaste seci;

Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mândre flori de aur,
Alta unde cerci viaţa s-o-ntocmeşti, precum un faur
Cearc-a da fierului aspru forma cugetării reci.

Las-să dorm... să nu ştiu lumea ce dureri îmi mai păstrează.
Îmbătat de-un cântec vecinic, îndrăgit de-o sfântă rază,
Eu să văd numai dulceaţă unde alţii văd necaz,
Căci ş-aşa ar fi degeaba ca să văd cu ochiul bine;
De văd răul sau de nu-l văd, el pe lume tot rămâne
Şi nimic nu-mi foloseşte de-oi cerca să rămân treaz.

N-au mai spus şi alţii lumii de-a ei

rele să se lase?
Cine-a vrut s-asculte vorba? Cine-aude? Cui îi pasă?
Toate au trecut pe lume numai răul a rămas.
O, acele uriaşe, însă mute piramide
Cari stau ca veacuri negre în pustiuri împietrite
Câte-au mai văzut şi ele ce-ar vorbi de-ar avea glas.

Când posomorâtul basmu vechea secolilor strajă
Îmi deschide cu chei de-aur şi cu-a vorbelor lui vrajă
Poarta naltă de la templul unde secolii se torc
Eu sub arcurile negre, cu stâlpi nalţi suiţi în stele,
Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele,

Uriaşa roat-a vremei înapoi eu o întorc

Şi privesc... Codrii de secoli, oceane de popoare
Se întorc cu repejune ca gândirile ce zboară
Şi icoanele-s în luptă eu privesc şi tot privesc
La vo piatră ce însamnă a istoriei hotară,
Unde lumea în căi nouă, după nou cântar măsoară
Acolo îmi place roata câte-o clipă s-o opresc!

*

Colo stau sălbateci negri cu topoarele de piatră.

În pustiu aleargă vecinic, fără casă, fără vatră,
Cap de lup e-a lor căciulă, pe-a lor umeri, piei de urs;
Colo-nchină idolatrul nenţelesul foc de lemne,
Colo magul lui îi scrie pe o piatră strâmbe semne
Să nu poat-a le-nţelege lungul secolilor curs.

Babilon, cetate mândră cât o ţară, o cetate
Cu muri lungi cât patru zile, cu o mare de palate
Şi pe ziduri uriaşe mari grădini suite-n nori;
Când poporul gemea-n pieţe l-a grădinei lungă poală
Cum o mare se frământă, pe când vânturi o răscoală,

Cugeta Semiramide prin dumbrăvile răcori.

Acel rege o lume-n mâna-i schimbătoarea lui gândire
La o lume dă viaţă, la un secol fericire

Din portalele-i de aur ca un soare răsărea,
Dar puternica lui ură era secol de urgie;
Ce-i lipsea lui oare-n lume chiar ca Dumnezeu să fie?
Ar fi fost Dumnezeu însuşi, dacă dacă nu murea.

Asia-n plăceri molateci e-mbătată, somnoroasă,
Bolţile-s ţinute-n aer de columne luminoase
Şi la mese-n veci întinse e culcat

Sardanapal;
Şi sub degete măiestre arfele cugetă mite,
După plac şi-mpart mesenii a cântării flori uimite,
Vinuri dulci, mirositoare şi femei cu chipul pal.

Azi? Vei rătăci degeaba în câmpia nisipoasă:
Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase,
Numai munţii, garzi de piatră stau şi azi în a lor post;
Ca o umbră asiatul prin pustiu calu-şi alungă,
De-l întrebi: unde-i Ninive? el ridică mâna-i lungă,
Unde este? nu ştiu, zice, mai nu ştiu nici unde-a fost.

*

Nilul mişcă valuri blonde pe câmpii cuprinşi de maur
Peste el cerul d-Egipet, disfăcut în foc şi aur,
Pe-a lui maluri gălbui, şese, stuful creşte din adânc;
Flori, giuvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roşii ca jăratic, alte-albastre, ochi ce plâng.

Şi prin tufele de mături, ce cresc verzi, adânce, dese,
Păsări îmblânzite-n cuiburi, distind penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se cu-amor;

Înecat în vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mişc-a lui legendă şi oglinda-i galben-clară
Cătră marea liniştită, ce îneacă a lui dor.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi şi ţări ferice
Memfis, colo, -n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă o cetate de giganţi
Sunt gândiri arhitectonici de-o grozavă măreţie,
Au zidit munte pe munte în antica lui trufie,
Le-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanţ

Şi să pară răsărită din visările pustiei,

Din nisipuri argintoase în mişcarea vijeliei,
Ca un vis al mării sfinte, reflectat de cerul cald
Ş-aruncat în depărtare... Colo se ridic trufaşe
Şi eterne ca şi moartea piramidele-uriaşe,
Racle ce încap în ele fantazia unui Scald.

Se-nserează. Nilul doarme şi ies stelele din strungă,
Luna-n mare îşi aruncă chipul şi prin nori le-alungă
Cine-a deschis piramida şi-năuntru a intrat?
Este regele. În haină de-aur roş şi pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. I se rumpe

A lui suflet când priveşte peste-al
vremurilor vad.

În zădar guvernă regii lumea cu
înţelepciune
Se-nmulţesc semnele rele, se-mpuţin
faptele bune
În zădar caut-al vieţei înţeles
nedezlegat.
Iese-n noapte şi-a lui umbră lung-
întins se desfăşoară
Pe-ale Nilului mari valuri, astfel pe-
unde de popoară
Umbra gândurilor regii se aruncă-
ntunecat.

Ale piramidei visuri, ale Nilului reci
unde,
Ale trestiilor sunet, ce sub luna ce
pătrunde
Par a fi snopuri giganteci de lungi

suliţe de-argint
Toat-a apei ş-a pustiei şi a nopţii măreţie
Se unesc să-mbrace mândru vechea-acea împărăţie,
Să învie în deşerturi şir de visuri ce te mint.

Râul sânt ni povesteşte cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure;
Sufletul se-mbată-n visuri, cari-alunecă în zbor,
Palmii risipiţi în crânguri, auriţi de-a lunei raze,
Nalţă zveltele lor trunchiuri. Noaptea-i clară, luminoasă,
Undele visează spume, cerurile-nşiră nori.

Şi în templele măreţe colonade-n marmuri albe
Noaptea zeii se preîmblă în vestmintele lor dalbe
Ş-ale preoţilor cântec sună-n arfe de argint
Şi la vântul din pustie, la răcoarea nopţii brună,
Piramidele, din creştet, aiurind şi jalnic sună;
Şi sălbatic se plâng regii în giganticul mormânt.

În zidirea cea antică sus în frunte-i turnul maur.
Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur,
Unde-a cerului mii stele ca-ntr-un centru se adun.
El în mic priveşte-acolo căile lor tăinuite

Şi c-un ac el zugrăveşte cărăruşile găsite
A aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos şi bun.

Şi se poate ca spre răul unei ginţi efeminate,
Regilor pătaţi de crime, preoţimei desfrânate,
Magul, gard al răzbunării, a citit semnul întors.
Ş-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiuri,
Astupând cu dânsu-oraşe, ca gigantice sicriuri
Unei ginţi, ce fără viaţă-ngreuia pământul stors.

Uraganu-acum aleargă pân-ce caii lui îi crapă
Şi în Nil numai pustiul nisipişul şi-l

adapă,
Aşternându-l peste câmpii cei odată înfloriţi;
Memfis, Theba, ţara-ntreagă coperită-i de ruine,
Prin pustiu străbat sălbatec mari familii beduine,
Sorind viaţa lor de basme prin câmpie nisipiţi.

Dar şi-acum, turburând stele pe-ale Nilului lungi unde,
Noaptea, flamingo cel roşu, apa-ncet, încet pătrunde
Şi-acum luna arginteşte tot Egipetul antic;
Ş-atunci sufletul visează toat-istoria străveche,
Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche
Din a valurilor sfadă prorociri se

aridic.

Şi-atunci Memfis se ridică, argintos gând al pustiei,
Închegare măiestrită din suflarea vijeliei
Beduini ce stau în lună, o minune o privesc,
Povestindu-şi basme mândre mestecate numa-n stele
Despre-oraşul care iese din pustiile de jele.
Din pământ şi de sub mare, s-aud sunete ce cresc.

Marea-n fund clopote are, care sună-n orice noapte,
Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere d-aur coapte
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,

Ce cu-oraşele-i deodată se trezeşte şi se duce
Sus, în curţile din Memfis, unde-n săli lumină luce.
Ei petrec în vin şi-n chiot orice noapte pân-în zori.

*

Vezi Iordanul care udă câmpii verzii Palestine:
Dintre vii cu struguri de-aur se ridic mândre coline,
Pe Sion, templul Iehovei, o minune îl privim;
Codrii de maslin s-amestec printre lunci de dafin verde,
Chidron scaldă-n unda-i clară ierburi mari ş-apoi se pierde
În cetatea ce-n văi doarme miticul

Ierusalim.

Şi în Libanon văzut-am rătăcite căprioare
Şi pe lanuri secerate am văzut mândre fecioare
Purtând pe-umerele albe auritul snop de grâu.
Alte vrând să treacă apa cu picioarele lor goale
Ridicară ruşinoase şi zâmbind albele poale,
Turburând cu pulpe netezi faţa limpedelui râu.

Am văzut regii Iudeei în biserica măreaţă,
Unde marmura în arcuri se ridică îndrăzneaţă
Şi columnele înalte cătră cer pare c-arat;

Văzui pe David în lacrimi rupând haina lui bogată
Zdrobind arfa-i sunătoare de o marmură curată,
Genunchind să-i ierte Domnul osânditul lui păcat.

Solomon, poetul-rege, tocmind glasul unei lire
Şi făcând-o să răsune o psalmodică gândire,
Moaie-n sunetele sfinte degetele-i de profet;
El cânta pe împăratul în hlamidă de lumină,
Soarele stătea pe ceruri auzind cântarea-i lină,
Lumea asculta uimită glasu-i dulce şi încet.

Dar ieşind din templul sacru lasă

gândul lui să cadă,
Căci amorul îl aşteaptă cu-a lui umeri de zăpadă,
Raze moi în ochii negri el dă lirei alt acord:
Căci femeile-l aşteaptă cu şireata lor zâmbire,
Brune unele ca gânduri din poveştile asire,
Alte blonde cu păr de-aur vise tainice de Nord.

Dar venit-a judecata, şi de sălcii plângătoare
Cântăreţul îşi anină arfa lui tremurătoare;
În zădar rugaţi pieirea muri se năruie şi cad!
Cad şi scări, ş-aurite arcuri, grinzi de cedru, porţi de-aramă
Soarele priveşte galben peste-a

morţii lungă dramă
Şi s-ascunde în nori roşii, de spectacol speriat.

Şi popor şi regi şi preoţi îngropaţi-s sub ruine.
Pe Sion templul se sparge nici un arc nu se mai ţine,
Azi grămezi mai sunt de piatră din cetatea cea de ieri .
Cedri cad din vârf de munte şi Livanul pustieşte,
Jidovimea risipită printre secoli rătăceşte
În pustiu se-nalţă-n soare desfrunziţii palmieri...

*

O, lăsaţi să moi în ape oceanici a

mea liră!
Să-mbrac sunetele-i dalbe cu a undelor zâmbire,
Cu-ale stelelor icoane, cu a cerului azur;
Să înalţ munţii Greciei, scânteind muiaţi de soare,
Cu dumbrave prăvălite peste coaste râzătoare
Şi cu stânci încremenite printre nouri de purpur.

Peste văile adânce repezite-n regioane
Nourate, stau ţinute templele multicoloane
Parcă munţii-n braţ de piatră le ridică şi le-arat
Zeilor din ceriuri. Vulturi peste văi înnegurate,
Grei atârnă cu întinse aripi şi priviri

ţintate
Supra lumei ce sub dânşii stă adânc, împrăştiat.

Astfel Grecia se naşte din întunecata mare.
Poartă-n ceruri a ei temple ş-a ei sarcini de ninsoare,
Cer frumos, adânc-albastru, străveziu, nemărginit;
Din coloanele de dealuri se întind văile pline
De dumbrave, de izvoare şi de râuri cristaline,
Cari lunec zdrumicate pe-a lor bulgări de granit.

Şi din turmele de stânce, risipite cu splendoare
Pe-ntinsori de codri negri rupţi de râuri sclipitoare,

Vezi oraş cu dome albe strălucind în verde crâng.
Marea lin cutremurându-şi faţa, scutur-a ei spume,
Repezind pe-alunecuşul undelor de raze-o lume,
Jos la poarta urbei mândre a ei sunete se frâng.

Mai albastră decât cerul, purtând soarele pe faţă,
Ea reflectă-n lumea-i clară toată Grecia măreaţă.
Câteodată se-ncreţeşte şi-şi întunec-al ei vis
Nimfe albe ca zăpada scutur ap-albastră, caldă,
Se împroaşcă-n joacă dulce, mlădiindu-se se scaldă,
Scuturându-şi părul negru, înecându-se de râs.

Şi pe valuri luminoase oceanul lin le saltă,
Orice undă linguşeşte arătarea lor cea naltă,
Pe nisipul cald le-aruncă marea-n jocu-i luminos;
Oceanicele corpuri, ca statuie de ninsoare,
Strălucesc în părul negru, ce şi-l uscă ele-n soare
Pe-a lor perini nisipoase lenevite lănguros.

Apoi fug să-mpopuleze verdea noapte dumbrăvană
Şi vorbind mărgăritare culeg flori în a lor goană.
Dintr-o tuf-iveşte Satyr capu-i chel, barba-i de ţap,
Lungi urechi şi gura-i strâmbă, cârnu-

i nas. De sus îşi stoarce
Lacom poama neagră-n gură pituliş prin tufe-o-ntoarce,
Se strâmbă de râs şi-n fugă se dă vesel peste cap.

Albe trec în bolta neagră prin a trestiei verdeaţă.
De o cracă pe-ape-ntinsă una-şi spânzur-a ei braţe,
Mişcă-n aer peste unde fructul mării de omăt;
Altele pe spate-ntinse cu o mână-noată numa,
Cu cealaltă rupând nuferi, plini de-o luminoasă spumă.
Pun în păr şi ca-necate liniştit plutesc şi-ncet.

Crenge lin îndoaie Eros schimă face, ce văzând-o

Ele-urmează în tăcere abia apa sfâşiind-o...
Într-o tufă, sub un brustur doarme Satyr, beat de must...
Chicotind, a lui ureche cu flori roşii o-ncoroană.
Lunca râde de răsună verdea noapte dumbrăvană
Ele pier prin bolţi de frunze, pe-un drum verde şi îngust...

Inserează şi apune greul soare-n văi de mite.
Cu un roş fir de jeratic culmi de munte sunt tivite,
Lunga lor fulgerătură în senin a-ncremenit.
Marea aerului caldă, stelele ce-ntârzii line,
Limba râurilor blândă, ale codrilor suspine,

Glasul lumei, glasul mărei se-mpreună-n infinit.

Codrii aiurează negri sub a stelelor povară.
Râuri calde ca şi sara apa-n arcuri o coboară,
Prăvălind-o purpurie peste scările de stânci;
În albastru-adânc, în marea cerului cea liniştită,
Răpăd munţii cu tărie fruntea lor încremenită
Şi în valuri verzi de grâne îmblă văile adânci.

Printre cremenea crăpată, din bazaltul rupt de ploaie,
Ridica copaci monastici trunchii ce de vânt se-ndoaie,
Scoţând veche rădăcină din pietrişul

sfărâmat;
Un vultur s-agaţă mândru de un pisc cu fruntea ninsă,
Nouri lunecă pe ceruri flota lor de vânt împinsă
Şi răsună-n noaptea lumei cântul mării blând şi mat.

Şi atuncea peste ape faţa sfânt-a lunei pline
Îşi ridică discul splendid în imperiul de lumine,
Mării mândre poleindu-i pânzăriile-i de-azur.
Ea doarme-ale ei spume, ca mărgăritarul, sure,
Nisipişul străluceşte, râuri scapără-n pădure
În oraş, lumini ca stele presărate-n mii de muri.

Şi-n poiana ce ridică nalţii trunchi cu frunze rare,
Raza lunei alb păteazā umbra verde din cărare,
Filomela împle codrii cu suspine de-amoroşi.
Joe preschimbat în tânăr, cu imobili ochi sub gene,
Pândea umbra mlădioasă unei fete pământene
Ei se văd, ca să se mire cum de sunt aşa frumoşi.

A fi râu e-o fericire, căci în nopţile-argintie
Câte graţii tăinuite se descopăr, i se-mbie
Şi ascultă cu iubire tot ce valurile-i mint.
Lui i se descopăr nimfe de-o marmoree zăpadă,

Ce în apa lui cea clară cursului se lasă pradă,
Duse de obraznici unde cu glăscioare de argint!

Şi cuminţi frunzele toate îşi comunică misteruri.
Surâzând, clipind ascultă ochii de-aur de pe ceruri,
Crenge rele imitează pân-şi zgomotul de guri
A cărărilor pierdute de pe valea cu izvoare.
De s-ar şti... câte mâni albe rupe-ar flori mirositoare,
Câte buze ar închide gândul sântelor păduri!

Cine are-urechi s-audă ce murmůr gurile rele
Şi vorbareţele valuri şi prorocitoare

stele
De-ale graţiilor amoruri, de-ale nimfelor iubit;
Cine-ascultă şi nu-nstrună arfa-i de cântări bogată,
Căci comori de taine-ascunde orice râu... Lunca ingrată
De-ar şopti, viaţa-i toată n-ar sfârşi de povestit.
....

Dar în camera îngustă lângă lampa cea cu oliu
Palid stă cugetătorul, căci gândirea-i e în doliu:
În zădar el grămădeşte lumea într-un singur semn;
Acel semn ce îl propagă el în taină nu îl crede,
Adâncit vorbeşte noaptea cu-a lui

umbră din părete
Umbra-şi râde, noaptea tace, mută-i masa cea de lemn.

Orbul sculptor în chilie pipăie marmura clară.
Dalta-i tremură... înmoaie cu gândirea-i temerară
Piatra rece. Neted iese de sub mână-i un întreg,
Ce la lume îşi arată palida-i, eterna-i fire,
Stabilă-n a ei mişcare, mută-n cruda ei simţire
O durere-ncremenită printre secolii ce trec.

Iar pe piatra prăvălită, lângă marea-ntunecată
Stă Orfeu cotul în razim pe-a lui arfă sfărâmată...

Ochiu-ntunecos şi-ntoarce şi-l aruncă aiurind
Când la stelele eterne, când la jocul blând al mării.
Glasu-i, ce-nviase stânca, stins de-aripa disperărei,
Asculta cum vântu-nşală şi cum undele îl mint.

De-ar fi aruncat în haos arfa-i de cântări îmflată,
Toată lumea după dânsa, de-al ei sunet atârnată,
Ar fi curs în văi eterne, lin şi-ncet ar fi căzut...
Caravane de sori regii, cârduri lungi de blonde lune
Şi popoarele de stele, universu-n rugăciune,
În migraţie eternă de demult s-ar fi pierdut.

Şi în urmă-le-o vecie din nălţimi abia-
văzute
Şi din sure văi de haos colonii de lumi
pierdute
Ar fi izvorât în râuri într-un spaţ
despopulat;
Dar şi ele-atrase tainic ca de-o
magică durere
Cu-a lor roiuri luminoase dup-o lume
în cădere
S-ar fi dus. Nimic în urmă nici un
atom luminat.

Dar el o zvârli în mare... Şi d-eterna-i
murmuire
O urmă ademenită toat-a Greciei
gândire,
Împlând halele oceanici cu cântările-i
de amar.
De-atunci marea-nfiorată de sublima

ei durere,
În imagini de talazuri, cânt-a Greciei cădere
Şi cu-albastrele ei braţe ţărmii-i mângâie-n zădar...

Dar mai ştii?... N-auzim noaptea armonia din pleiade?
Ştim de nu trăim pe-o lume, ce pe nesimţite *cade*?
Oceanele-nfinirei o cântare-mi par c-ascult.
Nu simţim lumea pătrunsă de-o durere lungă, vană?
Poate-urmează-a arfe'-antice suspinare-aeriană,
Poate că în văi de haos ne-am pierdut demult... demult.

*

Sau ghicit-aţi vreodată ce socoate-un mândru soare
Când c-o rază de gândire ţine lumi ca să nu zboare,
Să nu piard-a lor cărare, să nu cadă-n infinit?
Zvârcolindu-se aleargă turburate şi rebele
Şi să frâng-ar vrea puterea ce le farmăcă pre ele
Şi s-alerge-ar vrea în caos de-unde turburi au ieşit.

Vecinicia cea bătrână, ea la lumi privea uimită.
Mii de ani cugetă-n mite la enigma încâlcită
Care spaţiul i-o prezintă cu-a lui lumi şi cu-a lui legi;
Şi din secoli ce trecură ea s-apucă să

adune
Toată viaţa şi puterea, sucul tot de-nţelepciune
Şi se pune să zideasc-un uriaş popor de regi.

Şi atunci apare Roma în uimita omenire.
Gânduri mari ca sori în caos e puternica-i gândire
Şi ce zice-i zis pe veacuri, e etern, nemuritor;
Iar popoarele-şi îndreaptă a lor suflete măreţe,
A lor fapte seculare, uriaşele lor vieţe,
După căi prescrise-odată pe gândirea-ăstui popor.

Auzit-aţi de-mpăraţii stând pe tron cu trepte multe?

Fruntea-ncinsă în luceferi făcea lumea să-i asculte,
Vorba lor era o rază în viaţa lumii-ntregi,
Ţări bogate şi-nflorite, mări vuinde-n adormire,
Cetăţi vechi, popoare mândre stau sub falnica-i domnire
Şi cezarii-mpart pământul în Senatul cel de regi.

Pe sub arcuri triumfale trece mândru-nvingătorul
Şi-ameţit abia aude cum vuieşte surd poporul,
Cum a mărei glasuri multe se repetă, gem şi fug;
Iar la carul lui de aur, cu coroane pe-a lor frunte
Şi înfrânţi de umilire, cu priviri stinse şi crunte,

Regii ţărilor învinse gem cu greu
trăgând în jug.

Roma arde şi furtuna chiuind în ea
se scaldă
Şi frământă-n valuri roşii marea
turbure şi caldă
Şi aruncă-n loc de spume nori de
fum, scântei şi vânt;
Şi în nunta ei grozavă turnuri negre
ea aprinde
Şi făcliile-uriaşe către stele le
întinde...
Evul arde Roma este oceanicu-i
mormânt.

Norii sunt o spuză-n ceruri şi prin ei
topite stele.
Şi ca oceanul negru răscolit de visuri
grele,
Urbea îşi frământă falnic valuri mari

de fum şi jar;
Din diluviul de flacări, lung întins ca o genune
Vezi neatins cu arcuri de-aur un palat ca o minune
Şi din frunte-i cântă Neron... cântul Troiei funerar.

*

Lângă râuri argintoase, care mişcă-n mii de valuri
A lor glasuri înmiite, printre codri, printre dealuri,
Printre bolţi săpate-n munte, lunecând întunecos,
Acolo-s dumbrăvi de aur cu poiene constelate,
Codrii de argint ce mişcă a lor ramuri luminate

Şi păduri de-aramă roşă răsunând armonios.

Munţi se-nalţă, văi coboară, râuri limpezesc sub soare,
Purtând pe-albia lor albă insule fermecătoare,
Ce par straturi uriaşe cu copacii înfloriţi
Acolo Dochia are un palat din stânce sure,
A lui stâlpi-s munţi de piatră, a lui streşin-o pădure,
A cărei copaci se mişcă între nouri adânciţi.

Iar o vale nesfârşită ca pustiile Saharei,
Cu de flori straturi înalte ca oaze zâmbitoare,
Cu un fluviu care poartă a lui insule

pe el,
E grădina luminată a palatului în munte
A lui scări de stânci înalte sunt crăpate şi cărunte,
Iar în halele lui negre strălucind ca şi oţel

Sunt păduri de flori, căci mari-s florile ca sălci pletoase,
Tufele cele de roze sunt dumbrave-ntunecoase,
Presărate ca cu lune înfoiete ce s-aprind:
Viorelele-s ca stele vinete de dimineaţă,
Ale rozelor lumină împle stânca cu roşeaţă,
Ale crinilor potire sunt ca urne de argint.

Printre luncile de roze şi de flori mândre dumbrave
Zbor gândaci ca pietre scumpe, zboară fluturi ca şi nave,
Zidite din nălucire, din colori şi din miros,
Curcubău sunt a lor aripi şi oglindă diamantină,
Ce reflectă-n ele lumea înflorită din grădină,
A lor murmur împle lumea de-un cutremur voluptos.

Într-un loc crăpată-i bolta, cu-a ei streşin-arboroasă
Şi printr-însa-n cer vezi luna trecând albă şi frumoasă,
O regină, jună, blondă şi cu braţe de argint,
Ce unesc încrucişate a ei mantie-nstelată

Şi albastră peste pieptu-i alb, ca
virgină zăpadă.
Ochii ei cei mari albaştri peste nori
aruncă blând,

Cari se-ntind albi ca zăpăda şi ca
straturi argintoase,
Oferindu-i flori de aur şi viole-
ntunecoase;
Ea din când în când pliveşte câte
una, aruncând
Flori de neauă peste ape ce alerg
fulgerătoare,
Raze albe peste lumea văilor celor în
floare,
Dungi de-argint în verzii codri,
duioşie pe pământ,

Dar un nor pe ceruri negru se înalţă
şi se-ncheagă,
Se formează,-ncremeneşte şi devine-

o domă-ntreagă,
Plin de umbra de columne ce-l înconjură-mprejur;
Prin columnele-i măreţe trece câte-o rază mată,
A lui cůpolă boltită e cu-argint înconjurată,
Pe arcatele-i ferestre sunt perdele de azur.

Luna înspre ea îndreaptă pasuri luminoase,-ncete,
Diadem de topiţi aştri arde-n blondele ei plete,
Încălzind aerul serei, strălucindu-i fruntea ei;
Ale domei scări negrite se-nsenin ca neaua sara
Intră-n domă. Ard columne sub lumina ei cea clară
Şi-şi aruncă unu-ntr-altul umbra

neagră dintre ei.

Stelele în cârduri blonde pe regină o urmează,
Aerul, în unde-albastre, pe-a lor cale scânteiază
Şi rămân întunecate nalte-a cerurilor bolţi;
Doma străluceşte-n noapte ca din marmură zidită,
Prin o mreajă argintoasă ca prin vis o vezi ivită,
A ei scări ajung din ceriuri a stâncimei negri colţi.

Iară fluviul care taie infinit-acea grădină
Desfăşoară-n largi oglinde a lui apă cristalină,
Insulele, ce le poartă, în adâncu-i nasc şi pier;

Pe oglinzile-i măreţe, ale stelelor icoane
Umede se nasc în fundu-i printre ape diafane,
Cât uitându-te în fluviu pari a te uita în ceri.

Şi cu scorburi de tămâie şi cu prund de ambră de-aur,
Insulele se înalţă cu dumbrăvile de laur,
Zugrăvindu-se în fundul râului celui profund,
Cât se pare că din una şi aceeaşi rădăcină
Un rai dulce se înalţă, sub a stelelor lumină,
Alt rai s-adânceşte mândru într-al fluviului fund.

Pulbere de-argint pe drumuri, pe-a

lor plaiuri verzi o ploaie
Snopi de flori cireşii poartă pe-a lor ramuri ce se-ndoaie
Şi de vânt scutură grele omătul trandafiriu
A-nfloririi lor bogate, ce mânat se grămădeşte
În troiene de ninsoare, care roză străluceşte,
Pe când sălcii argintoase tremur sânte peste râu.

Aeru-i văratic, moale, stele izvorăsc pe ceruri,
Florile-izvorăsc pe plaiuri a lor viaţă de misteruri,
Vântu-ngreunând cu miros, cu lumini aerul cald;
Dintr-un arbore într-altul mreje lungi diamantine
Vioriu sclipesc suspinse într-a lunei

dulci lumine,
Rar şi diafan ţesute de painjeni de smarald.

Pe când greieri, ca orlogii, răguşit prin iarbă sună,
De pe-un vârf de arbor mândru ţes în nopţile cu lună
Pod de pânză diamantină peste argintosul râu,
Şi cât ţine podul mândru, printre pânza-i diafană,
Luna râul îl ajunge şi oglinda lui cea plană
Ca-ntr-o mândră feerie străluceşte vioriu.

Peste podul cel uşure, zâna Dochia frumoasă
Trece împletindu-şi părul cel de-auree mătasă,

Albă-i ca zăpadă noaptea, corpu-i nalt e mlădiet,
Aurul pletelor strecoară prin mânuţele-i de ceară
Şi prin haine argintoase străbat membrele-i uşoare,
Abia podul îl atinge mici picioarele-i de-omăt.

Trece râul şi uşoară nalte scări de stânci ea suie;
La ivirea-i zi se face în spelunci de cetăţuie,
Ca o zi ea intră mândră în palatul ei de stânci;
Luna e plină de raze sub căldura-i argintoase,
Orice stea e-o piatră scumpă iară florile focoase,
Giuvaeruri umezite cu luminile adânci.

Umede tremur lumine pe boltirea cea albastră.
Zâna Dochia cu glasu-i cheam-o pasăre, măiastră,
Ce zburând prin aer vine cu-a ei pene de păun;
Când acea pasăre cântă, lumea râde-n bucurie,
Pe-umărul cel alb o-aşează şi coboară-n văi aurie,
Unde-a râului lungi unde printre papură răsun.

Într-o luntre lemn de cedru ce uşor juca pe valuri,
Zâna Dochia se suie dezlegând-o de la maluri
Şi pe-a fluviului spate ea la vale îi dă drum;
Repede luntrea aleargă spintecând

argintul apei,
Culcată pe jumătate, Dochia visa, frumoasă.
Şi la luntrea ei bogată lebede se-nham-acum.

Dar din ce în ce coboară râul lat, el se-adânceşte
În păduri întunecate, unde apa-abia sclipeşte,
Mai agiunsă de a lunei raze doar din când în când;
Tot mai nalţi trunchii pădurii ca stâlpi mari şi suri se urcă,
Pân-ajunge de-a lor ramuri în bolţi mândre se încurcă,
Pân-acopăr cu-aste arcuri fluviul lat şi profund.

Ca prin bolţile crăpate unei gotice ruine,

Mai străbat prin bolţi de frunze razele lunei senine,
Împlând p-ici, pe colo râul cu fulgerătoare dungi;
Pe-umărul Dochiei mândre cântă pasărea măiastră,
Valuri râd şi-ntunecoasă mână lumea lor albastră,
Repezind luntrea bogată pe şiroiurile lungi.

Prin pădurile de basme trece fluviul cântării.
Câteodată între codri el s-adună, ca a mărei
Mare-oglindă, de stânci negre şi de munţi împiedecat
Ş-un gigantic lac formează, într-a cărui sân din soare
Curge aurul tot al zilei şi îl împle de splendoare,

De poţi număra în fundu-i tot argintul adunat.

Apoi iar se pierde-n codrii cu trunchi groşi, cu frunza deasă,
Unde-n arborul din mijloc e vrăjita-mpărăteasă,
Unde-n sălcii mlădioase sunt copile de-mpărat;
Codrul înaintea vrajei o cetate fu frumoasă.
A ei arcuri azi îs ramuri, a ei stâlpi sunt trunchiuri groase,
A ei bolţi streşini de frunze arcuite-ntunecat.

Sara sună glas de bucium şi cerboaice albe-n turme
Prin cărările de codru, pe de frunze-uscate urme,
Vin rupând verzile crenge cu

talangele de gât,
Şi în mijlocul pădurii ocolesc stejarul mare
Pân-din el o-mpărătească iese albă, zâmbitoare,
Pe-umăr gol doniţă albă stemă-n părul aurit.

Din copaci ies zâne mândre, de-mpărat frumoase fete,
Ţinând doniţe pe umeri, gingaşe, nalt-mlădiete,
Albe trec prin umbra verde, la cerboaice se înclin,
Ce sub dulcile lor mâne îşi oferă răbdătoare
Ugerele lor împlute, şi în doniţi sunătoare
Laptele-n cadenţă curge, codru-mplând c-un murmur lin.

Luntrea cea de lebezi trasă mai departe, mai departe
Fuge pe-albele oglinde ale apei ce se-mparte
Sub a luntrei plisc de cedru în lungi brazde de argint
Şi din ce în ce mai mândre, mai înalte, mai frumoase
Sunt pădurile antice ele-ngroapă-ntunecoase
Cu-a lor vârfuri munţii mândri, stâncile ce-n cer se-ntind.

Cât de lat să mişte-un fluviu ale apei lui revolte,
Arbori de pe mal deasupră-i se ajung în mândre bolte,
Ramurile se-ntreţese, crengile se împletesc,
Frunza deasă smălţuieşte nalta, verdea boltitură,

Râu-n vecinica lui umbră în adânc suspină, cură...
Pe-a lui maluri înflorite cai în umbră rătăcesc.

Soarele trecând pe codri a lui roată de-aur moale,
Vârfurile verzi de codri le îndoaie-n a lui cale,
Şi sosind la vreo luncă însuşi el vede mirat
Ce departe e pământul şi ce nalţi trunchii pădurii,
Şi deşi călătoreşte pe a lor vârfuri, totuşi murii
Bolţile groase de frunze a lui raze nu străbat.

Lâng-izvoarele-nflorite pasc cai albi c-a mării spume
Zi ori noapte nu văzură de când sunt

pe-această lume,
Luna sântă, stele de-aur soare alb şi
zâmbitor,
Pentru ei necunoscute-s. Umbra
verde claroscură
Şi mirositorul aer, fluvii ce sclipinde
cură
În adâncile dumbrave printre ţărmii
plini de flori

Astea numai le cunosc ei. Coamele
flutur c-argintul,
Ca la lebede se-ndoaie gâtul lor, iară
pământul
Abia-atins e de picioare potcovite cu-
aur roş;
Colo-n umbra îndulcită de miroase-
mbătătoare,
Capul mic ei şi-l ridică, nări îmflând
spre depărtare
Şi urechea ascuţind-o glas de-aud

prin arbori groşi.

Luntrea cea de lebezi trasă, mai departe, mai departe
Fuge pe-albele oglinde ale apei şi se-mparte
Sub a luntrei plisc de cedru în lungi brazde de argint:
Şi deodată zi se face un ocean de lumină
Fluviul a ieşit din codri în câmpii fără de fine,
Cari verzi şi înflorite, mândre-n soare se întind.

Dar cât ţine răsăritul se-nalţ-un munte mare
El de două ori mai nalt e decât depărtarea-n soare
Stâncă urcată pe stâncă, pas cu pas în infinit

Pare-a se urca iar fruntea-i, cufundată-n înălţime,
Abia marginile-arată în albastra-ntunecime:
Munte jumătate-n lume jumătate-n infinit.

Iar în pieptu-acestui munte se arat-o poartă mare
Ea: înalt este boltită şi-ntr-adânc în piatra tare,
Iar de pragu-i sunt unite nalte scări de negre stânci,
Cari duc adânc în valea cea de-acol-abia văzută
Şi-n pădurile umbroase cu-adâncimi necunoscute
Şi-n câmpii unde mii râuri s-argintesc plane ş-adânci.

Pe acea poartă din munte iese zori în

coruri dalbe,
Ridicându-se în cerul dimineţii dulci, rozalbe,
Pe-acolo soarele-şi mână car cu caii arzători,
Pe-acolo noaptea răsare blonda lună argintoasă
Şi popoarele de stele iese-n roiuri luminoase,
Şi pe cer se împrăştie ca de aur sfinte flori.

Zeii Daciei acolo locuiau poarta solară
În a oamenilor lume scările de stânci coboară
Şi în verdea-ntunecime a pădurilor s-adun;
Şi pe negre stânci trunchiate stau ca-n tron în verdea lume
Şi din cupe beau auroră cu de neguri

albe spume,
Pe când mii de fluvii albe nasc în
umbră şi răsun.

Câteodată-un corn de aur ei răsună-n
depărtare,
Trezind sufletul pădurii, codrilor
adânci cântare,
Cheamă caii lor ce-aleargă cu-a lor
coame-mflate-n vânt:
Vin în herghelii de neauă, pe cărări
demult bătute
Şi pe ei zeii încalic străbătând pe
întrecute
Codrilor nalt întuneric, făr-de capăt
pe pământ.

Dar adesea pe când caii dorm în
neagră depărtare,
Luna, zâna Daciei, vine la a zeilor
serbare:

Soarele, copil de aur al albastrei sfintei mări,
Vine ostenit de drumuri şi la masă se aşează,
Aerul se aureşte de-a lui faţă luminoasă,
Sala verde din pădure străluceşte în cântări.

Şi ca zugrăviţi stau zeii în lumina cea de soare.
Părul lor cel alb luceşte, barba-n brâu li curge mare,
Creţii buzei lor să numeri poţi în aerul cel clar;
Hainele întunecate albe par în strălucire
Şi ei râd cu veselie l-a păharelor ciocnire,
Iară luna ruşinoasă pe sub gene s-uită rar.

Haina lungă şi albastră e cusută numa-n stele.
Iară albii sâni de neauă, strălucesc, cu de mărgele
Şi mărgăritare salbă, pe un fir de aur prins;
Păru-i lung de aur galbăn e-mpletit în cozi pe spate,
Ochii ei căprii se uită la cerescu-i mândru frate
Şi de melancolici gânduri al ei suflet e cuprins.

Înainte de plecare ea, doinind din frunză, cheamă
Zimbrii codrilor cei vecinici, li dezmiardă sura coamă,
Li îndoaie a lor coarne, pe grumaz îi bate lin
Şi pe frunţi ea îi sărută, de rămân

steme pe ele,
Apoi urcă negrul munte, pe şivoaiele de stele,
Lin alunecă ş-alene drumul cerului senin.

Îndărătu-acelui munte, infinita întinsoare
E frumoasa-mpărăţie mândră a sântului soare
Şi pe coaste sunt palate, ce din verzile grădini
Strălucesc marmora albă şi senină ca zăpada,
Cu intrări în veci deschise, cu scări netezi, colonade
Lungi de marmure ca ceara în lungi bolte se îmbin.

Pe-a ferestrelor mari laturi sunt lăsate largi perdele,

Mreje lungi de aur rumăn au ţesut ani mulţi la ele
Mânile surorei albe. Aeru-i de diamant,
El pluteşte-n unde grele de miroase-mbătătoare
Peste văile ca râuri desfăşurate sub soare,
Pe dumbrăvi cu rodii de-aur, peste fluvii de briliant.

Şi oştiri de flori pe straturi par a fi stele topite,
Fluturi ard, sclipesc în soare, orbind ochii ce îi vede,
Ca idei scăldate-n aur şi-n colori de curcubău;
Pe grădinile-nflorite, peste mândrele dumbrave
Norii mişcă sus în ceruri înfoiatele lor nave

Rostre de jeratec ş-aur, vele lungi de curcubău.

A-mpăratului de soare bolţi albastre şi cu stele
Se ridică-n caturi nalte tot castele pe castele.
Cu fereşti de aur d-Ofir, cu oglinzi de diamant,
Cu scosůri de albe marmuri, cu covoare de purpură;
Printre mândrele coloane o cântare blând murmură
E un vânt cu suflet dulce într-un aer de briliant.

Şi nici umbra nu se prinde d-atmosfera radioasă.
Ca prin apă cristalină trec cu frunţile frumoase,
Trec a soarelui copile printre aerul

cel cald;
A lor păr e ca şi ambra, ca şi crinul a lor faţă,
Abia-atinse-s a lor umbre de o tainică roşaţă
Auroră trandafirie prin ferestre de smarald.

Într-o lume fără umbră e a soarelui cetate,
Totul e lumină clară, radioasă voluptate,
Florile stau ca topite, râurile limpezi sunt;
Numai colo în departe şi-n albastră depărtare
Ale zorilor grădine clar se văd strălucitoare,
Cu boschetele de roze şi cu crinii de argint.

Acolo sunt lacuri limpezi, rumene în a lor fire,
De-a grădinilor de roze tăinuită oglindire,
Şi din curtea argintie zorile râzânde ies;
Haine verzi şi transparente coprind membrele rozalbe
Şi în lac ele aruncă roze cu mânuţe albe,
Netezind a lor sprâncene, dând din frunte părul des.

Într-o dulce şi umbroasă, viorie atmosferă,
Se ridică dintre lunce, cu-a ei cůpole de ceară
Închegate ca din umbră verde şi argint topit,
Transparând prin diamantoasă fină de paingăn pânză,

Monastirea alb-a lunei ce prin lumi va să s-ascunză,
Cu coloane-nconjurate de a viţei-ncolăciri.

Ai grădinei arbori mândri cu întunecatul verde
Conjuraţi ş-acoperiţi-s cu-iederă ce-n vârf se pierde
Mişcând florile ei albe flamuri cu-nfloriţii creţi
Şi în muri de frunzi lucinde, şi în scări de flori pendente
Şi în poduri legănate de zefire somnolente
Dintr-un arbore într-altul iedera trece măreţ.

Spânzură din ramuri nalte viţele cele de vie,
Struguri vineţi şi cu brumă poamă

albă aurie,
Şi albine roitoare luminoasă miere sug;
Caii lunei albi ca neaua storc cu gura must din struguri
Şi la vinul ce-i îmbată pasc mirositorii ruguri
Şi în sara cea eternă veseli nechezând ei fug.

Şi în monastirea lunei cu-argintoasă colonadă,
Vezi cum trece ea frumoasă corpu-i dulce de zăpadă,
Umerii, cu-a lor lumine, par de aur moale blond,
Abia corpul coperit e de-un gaz moale ce transpare
Astfel trece ea frumoasă, cu-a ei braţe sclipitoare,
Reflectată-n mii oglinde de pe muri şi

din plafond.

Şi-n odăile înalte din frumoasa monastire
Sunt pe muri tablouri mândre, nimerită zugrăvire
Ale miturilor dace, a credinţei din bătrâni;
Prin grădini cu albe-izvoare sunt a lunei dulci amoruri,
Sau palate argintoase unde zori trăiesc în coruri,
Sau pădurea cea vrăjită cu frumoasele-i regini.

Ăsta-i raiul Daciei veche-a zeilor împărăţie;
Într-un loc e zi eternă sara-n altu-n vecinicie,
Iar în altul, zori eterne cu-aer răcoros de mai;

Sufletele mari viteze ale-eroilor Daciei
După moarte vin în şiruri luminoase ce învie
Vin prin poarta răsăririi care-i poarta de la rai.

*

Colo Dunărea bătrână, liberă-ndrăzneaţă, mare,
C-un murmur rostogoleşte a ei valuri gânditoare
Ce mişcându-se-adormite merg în marea de amar;
Astfel miile de secoli cu vieţi, gândiri o mie,
Adormite şi bătrâne s-adâncesc în vecinicie
Şi în urmă din izvoare timpi răcori şi

clari răsar.

Dar pe-arcade negre-nalte, ce molatec se-nmormântă
În a Dunării dulci valuri ce vuiesc şi se frământă,
Trece-un pod, un gând de piatră repezit din arc în arc;
Valurile-nfuriate ridic frunţile răstite,
Şi izbind cu repejune arcurile neclintite,
Gem, picioarele le scaldă la stâncosul lor monarc.

Peste pod cu mii de coifuri trece-a Romei grea mărire.
Soarele orbeşte-n ceruri de a armelor lucire,
Scuturi ard, carăle treier şi vuiesc asurzitor;
Iar Saturn, cu fruntea ninsă stând pe

steaua-i alburie
Şi-aruncând ochii lui turburi peste-a vremii-mpărăţie,
Aiurind întreabă lumea: Şi aceia-s muritori?

Colo unde stau Carpaţii cu de stânci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înşir ca mândră oaste,
Munţii ţeapăna lor frunte o suiau-n-albastre bolţi;
Stau tăcuţi ostaşii Romei, ridicând fruntea lor lată,
Strălucitele lor coifuri, la stâncimea detunată,
Unde ultima cetate ridica-n nori a ei colţi.

Nori ca de bazalt de aspri se zidesc pe-albastra boltă,

Parc-auzi a Mării Negre şi a Dunării revoltă
Şi a lumii-ncheieture parcă le auzi trăsnind;
Răsculatu-s-a-Universul contra globului din aer?
Stelele-n oştiri se mişcă? Împăraţii sori se-ncaier?
Moare lumea? Cade Roma? Surpă cerul pe pământ?

Nu. Din fundul Mării Negre, din înalte-adânce hale,
Dintre stânce arcuite în gigantice portale
Oastea zeilor Daciei în lungi şiruri au ieşit
Şi Zamolx, cu uraganul cel bătrân, prin drum de nouri,
Mişcă caii lui de fulger şi-a lui car. Călări pe bouri,

A lui oaste luminoasă îl urma din răsărit.

Ca o negur-argintie barba lui flutură-n soare,
Pletele-n furtună-nflate albe ard ca o ninsoare,
Colţuroasa lui coroană e ca fulger împietrit,
Împletit cu stele-albastre. Răsturnat în car cu rune,
Cu-a lui mân-arată drumul la oştirile-i bătrâne
Şi de dor de bătălie crunt e ochiul strălucit.

Astfel arcul nalt din ceruri el îl urcă cu grandoare.
Munţii lungi îşi clatin codrii cei antici, şi-n răsunare
Prăvălesc de stânci căciule, salutând

întunecat;

Iar hlamida lui cea albă zvârle falduri de zăpadă,
Când el braţul îşi ridică strigând stâncelor să cadă,
Mişcând codrii de răsună în imperiul lor urcat.

Şi-n zenit opri oştirea-i peste armia romană.
 Decebal! el strigă-n nouri îi detun, îi iau în goană
Şi Danubiul o să beie a lor sacre legiuni.
Decebal s-arată palid în fereasta naltă-ngustă
Şi coroana şi-o ridică cătr-imaginea augustă
Şi se uită cu durere la divinii săi străbuni.

Iar pe plaiuri verzi de munte oştile-urbei risipite
Privesc cerul, zeii dacici, armiile lor pornite
Rupt e şirul lor pe-alocuri de al soarelui foc roş.
Pe un trunchi înalt de stâncă chiar cezarul stă-n uimire:
 Ridicaţi semnale urbei înspre-a cerului oştire
Şi strigaţi: Cu noi e Roma! Codri-adânci şi-ntunecoşi

Clocotesc de lungul freamăt şi de-a armelor sunare.
Armia: ,,Cu noi e Roma! " Acvilele-i ard în soare
Van din Sarmisegetuza vin săgeţi în roşii ploi,
Scuturi se îndrept spre dânsa, oprind

grindina de-aramă,
Zeii urlă stânci se clatin, norii-n fâşii se distramă
Şi pe fulgeri lungi şiroaie curg în munţii rupţi şi goi.

Din apus vin zeii Romei. Pe o stea de vulturi trasă,
Zeus de nori-adunătorul urcă bolta maiestoasă,
Mart încoardă arcul falnic spre Zamolxe aţintit;
Ca să scape neamul nobil răsărit din a lui coaste,
Însuşi el a urbei semne le ridică înspre oaste,
Şi de-antica lui turbare tremur norii de granit.

Lumea pare răsculată din caotic-adâncime.

Nori se suie-n stâlpi şi-n globuri. Din eternă-ntunecime
Ca să lupte-acuma Joe pe titani i-a liberat;
Şi tunând ei urcă cerul, surpând scările de nouri,
De sub scuturi de fier negru arcurile-ntind în bouri,
De se năruie văzduhul de-al săgeţilor vărsat.

Negurile-n stâlpi se-ncheagă, suind vârful lor în soare
Par un codru sur şi vecinic. Lunci albastre lucitoare
Se deschid ca loc de luptă în păduri de nori ş-argint;
Printre stâlpii suri s-arată coifuri mândru aşezate
Pe pletoase frunţi divine pavezi de-aur ridicate,

Lănci ce fulgeră în soare, arcuri ce se-ntind în vânt.

Joe-ncruntă-a lui sprincenă şi ca un copil tresare
Vechiul glob munţii se clatin, ceruri tremur, marea moare.
E semnalul cel de luptă între-armiile de zei;
Şi Zamolx frânele lasă cailor lui de jeratic,
Coama lor se îmflă-n limbe de-aur tremur nebunatec,
Bouri daci răstindu-şi fruntea surpă norii toţi cu ei.

Lupta-i crudă, lungă, aspră. Lumin pavezele dave,
Sori şi lune repezite printr-a norilor dumbrave
Ard albastrele armure ale zeilor

romani;
Paşii lor amestec cerul caii tropotă, iar bouri
Ca de tunete un secol împlu halele de nouri
Şi se frâng crâşnind în scuturi spadele-albe-a lui Vulcan.

În zădar, căci neînvinse şiruri lungi de bătălie
Îşi zdrobesc armele-n scuturi pe a cerului câmpie:
Neînvinşi ş-unii şi alţii ş-unii ş-alţi nemuritori.
În zădar Marte s-aruncă spre a sparge şiruri dace
Şi în van fulgeră Joe supra coifelor audace,
Neclintiţi stau ş-unii ş-alţii în măreaţă lupta lor.

Pe un arc de cer albastru în senină depărtare,
Rezimaţi pe lănci şi scuturi, zeii nordici stau în soare,
O eternă auroră răcoreşte lumea lor;
Iar în fruntea-acelei bolte, pe un tron cu spata mare,
Odin adâncit în gânduri vede-a luptei lungi grandoare
Şi coroana-i de-aur luce pe-a lui frunte arzător.

Pletele-albe cad c-argintul pe-umere-n fir îmbrăcate.
Lin îşi netezeşte barba şi priviri întunecate
Ochii lui cei mari albaştri spre luptaşi au îndreptat;
Freea albă ca zăpada, zveltă, în albastră haină,
Capul ei muiat în aurul pletelor, c-o

dulce taină,
Razimă de-umerii asprii l-al Valhalei
împărat.

Cântăreţ e uraganul pentru lupta
care arde,
Bolta lirei lui e cerul, stâlpi de nori
sunt a lui coarde.
Vânturând stelele roşii prin argintul
neguros,
Ele lunecă frumoase prin îmflarea
sântă-a strunii,
Gânduri d-aur presărate în cântările
furtunii,
Codri-antici de vânt se-ndoaie şi
răspund întunecos.

Joe vulturilor lasă frânele. Cu-a lor
aripe
Lungi şi negre ei întunec soarele. Iară
în râpe

Goale şi adânci de nouri e Zamolxe-n a lui car
El văzu capul lui Joe, cum l-apus de soare-n vale
Vezi un vârf de munte negru scris cu raze triumfale,
Pe când el cu întuneric peste văi stă temerar.

Ochii-olimpicului negri aţintesc cadrul. Cu frică,
Spre-a opri acea privire, dacul manta şi-o ridică.
Caii speriaţi nechează, tremurând ei se înalţă;
C-o strigare rece Joe fulgerul i-nfige-n coaste
Şi a zeilor Daciei cruntă şi măreaţă oaste
Orbită aude glasul părintelui lor rănit

Şi-o întorc la fugă; caii, carul rupt în nori răstoarnă,
Din titanicele arcuri ploaie de săgeţi se toarnă,
Nimerind în spate goale pe fugarii cei divini;
Şi răniţi, urlând ei bolta o coboară, ş-o coloră
Cu-a lor sânge care-n râuri ude, roşii, de-auroră,
Împle-a norilor spărture cu mari lacuri de rubin.

Norii fug şi se desfăşur bolta limpede se-ndoaie.
În zenit stau zeii Romei în auritele lor straie,
Lăncile şi-ncrucişează privind armia din văi;
A lor chipuri luminoase strălucesc frumoase-n soare,

Ei şi-ntorc caii cei falnici şi-auritele lor care
Spre apus iar roşul soare îi urmează-ncet pe ei.

Zeii daci ajung la marea, ce deschide-a ei portale,
Se reped pe trepte nalte şi cobor în sure hale.
Cu lumina, ei îngroapă a lor trai întunecos;
Dară ea, înfiorată de adânca ei durere,
În imagini de talazuri cânt-a Daciei cădere
Şi cu-albastrele ei braţe ţărmii-i mângâie duios.

Se constelă sara. Ziua a fugit în lumea mării
Şi pe culmile de munte focuri au

aprins străjerii
Ca şi pete mari de aur n-umbra văilor adânci,
Ele par suspinse-n nouri. Lângă foc străjerii-aruncă
Pe pereţii suri de piatră umbra lor fantastic-lungă.
Armia doarme pe pajişti ridicate şi sub stânci.

Sub o stâncă lângă focul ce pereţii îi afumă,
Cezaru-i culcat pe paie, singur, cu-a lui grije numa;
Sub el, văile adânce pline de neguri şi somn.
El privea la focuri roşii şi la stânci de umbră pline;
Ca un clopot clar albastru şi stropit cu mii lumine
Cerul lumea o cuprinde cu sinistru-i

mândru domn.

Amorţit el mişcă limba lui de tunet
printre nouri,
Trezea, scăpărând printr-înşii, ale
văilor ecouri,
Iar în cârduri cuvioase stelele se
mişcă-ncet,
Intră-n domele de neguri argintii,
multicoloane;
De-a lor rugă plină-i noaptea. A lor
dulci şi moi icoane
Împlu văile de lacrimi, de-un sclipit
împrăştiet.

Ale focurilor raze cearcă neguri să
străbată
Şi de dunge de lumină umbra văii e
tăiată,
Cari trec prin întuneric râuri şi
izvoare-albind;

Luminând în ochi de codri, scăpărând pe repezi unde,
Vântul c-o suflare plânsă codrii negri îi pătrunde
Şi vrăjeşte lin din frunze, şi vorbeşte aiurind.

Pe un vârf de munte negru rari în lună stau stejarii,
Iar Traian pare că vede răsărind prin ei cezarii,
Salutând a Romei semne cu-a lor mort, adânc surâs;
Şi încet ei trec prin aer, privind lung cetatea dacă,
Binecuvântând oştirea spre apus ei iarăşi pleacă,
A lor şiruri luminoase împlu aerul de vis.

Înrădăcinată-n munte cu trunchi

lungi de neagră stâncă,
Răpezită nalt în aer din prăpastia adâncă,
Sarmisegetuza-ajunge norii cu-a murilor colţi;
Şi prin arcurile-nguste, făclii roşii de răşină
Negrul nopţii îl pătează cu bolnava lor lumină,
Rănind asprul întuneric din a halelor lungi bolţi.

Şi prin arcuri îndoite la lumini de roşii torţii,
Adunaţi văzu cezarul la cumplita mas-a morţii:
Ducii daci. Făclii de smoală sunt înfipte-n stâlpi şi-n muri,
Luminând halele negre, armuri albe şi curate,
Atârnate de columne, lănci şi arcuri

răzimate
De păreţi pavezi albastre strălucind pe stâlpii suri.

Ducii-s nalţi ca brazi de munte, tari ca şi săpaţi din stâncă.
Crunt e ochiul lor cel mare, tristă-i raza lor adâncă,
Pe-a lor umeri spânzur roşii piei de tigru şi de leu,
Tari la braţ şi drepţi la suflet şi pieptoşi, cu spete late,
Coifuri ca granit de negre au pe frunte aşezate
Şi-a lor plete lungi şi negre pe-umeri cad de semizeu.

Cupele ţeste de duşman albe, netede, uscate,
În argint, cu toate de-aur prea maestru cizelate

Şi cu ele-n mână-nconjur lunga masă de granit;
Vor mai bine-o moarte crudă decât o viaţă sclavă
Toarnă-n ţestele măreţe vin şi peste el otravă,
Şi-n tăcerea sânt-a nopţii ei ciocnesc, vorbesc şi râd.

Râd şi râsul înseninä adâncita lor paloare.
Se sting una câte una faclele mirositoare,
Se sting una câte una vieţile ducilor daci;
De pe scaune cad pe piatra rece, sură, ce podeşte
Sala. Toţi, toţi pân-la unul. Unul încă tot trăieşte,
Arde sânta lui coroană, fulger ochii lui audaci.

Luna-n ocean albastru scaldă corpul ei de aur
Luminând culmile sure şi adâncul colcântaur,
Dintru care-ieşit se vâră-n nouri anticul castel;
Decebal (palid ca murul văruit în nopţi cu lună)
Se arată în fereastă şi-şi întinde alba mână
Moartă din flamida neagră ce-l acopere pe el.

El vorbeşte. Şi profetic glasu-i secolii pătrunde:
Sufletu-i naintea morţii lumineaz-a vremii unde;
Gândul lui o prorocie, vorba lui mărgăritar;
Şi l-aude valea-adâncă şi l-aud

stelele multe.
De pe stânca lui cezarul stă-n uimire să-l asculte,
Vorbele-una câte una lunecă-n ureche-i clar:

Vai vouă, romani puternici! Umbră, pulbere şi spuză
Din mărirea-vă s-alege! Limba va muri pe buză,
Vremi veni-vor când nepoţii n-or pricepe pe părinţi
Cât de naltă vi-i mărirea tot aşa de-adânc- căderea.
Pic cu pic secând păharul cu a degradărei fiere,
Îmbăta-se-vor nebunii despera-vor cei cuminţi.

Pe-a istoriei mari pânze, umbre-a sclavelor popoare

Prizărite, tremurânde trec o lungă acuzare
Târând sufletul lor veşted pe-al corupţiei noroi.
Voi nu i-aţi lăsat în voia sorţii lor. Cu putrezirea
Sufletului vostru propriu aţi împlut juna lor fire,
Soarta lor vă e pe suflet ce-aţi făcut cu ele? Voi!

Nu vedeţi că în furtune vă blăstamă oceane?
Prin a craterelor gure răzbunare strig vulcane,
Lava de evi grămădită o reped adânc în cer,
Prin a evului nori negri de jeratic cruntă rugă
Către zei ca neamul vostru cel căzut, ei să-l distrugă

Moartea voastră: firea-ntreagă şi popoarele o cer.

Va veni. Stârniţi din pace de-a prorocilor cântare.
Din păduri eterne, hale verzi, vor curge mari popoare
Şi gândiri de predomnire vor purta pe fruntea lor;

Constelaţii sângeroase ale boltelor albastre
Zugrăvi-vor a lor cale spre imperiile voastre,
Fluvii cu de pavezi valuri înspre Roma curgători.

De pe Alpi ce stau deasupra norilor cu fruntea ninsă,
De prin bolţi de codru verde, de prin stâncile suspinse,

Pe a pavezelor sănii coborâ-vor în şivoi;
Cu cenuşa pocăinţei şi-a împlea pământul fruntea,
Cu cenuşa Romei voastre moarte legioane punte.
Peste râuri. Şi nimica nu se v-alege din voi.

Veţi ajunge ca-n tâmpire, în sclavie, degradare.
Pas cu pas cade-n ruşine neamul vostru sânt şi mare:
Că-n iloţi se va preface gintea de-nţelepţi şi crai,
Când barbarii vor aduce delta sântelor lor vise,
Îmbrâncind în întunerec toate cele de voi zise.
Vai vouă, romani puternici, vai vouă, de trei ori vai!

Astfel zise. În blăstămu-i mâna-i albă şi uscată
El o scoate pe fereastă şi coroana-ntunecată
De pe frunte o aruncă în abisul văii-adânci;
Palid, adâncit ca moartea, ca o umbră stă în lună,
Părul lui de vânt se îmflă, iară vorbele-i răsună
Şi blestemu-i se repetă repezit din stânci în stânci!

Şi uimit stătea Cezarul... Cugeţi *tu*, pământ? el zise
Avem *noi* în mâni a lumei soarte sau cortegi de vise?
Hotărâţi de-a ta gândire urmăm azi ziua de ieri?...
Şi în ordinele-eterne mişc-asupra-i

universul
Oceanele-i de stele. Ce ironic li e mersul!
Cezare! cât pai de mare şi ce mic în adevăr!

Sâmburele crud al morţii e-n viaţă... Şi-n mărire
Afli germenii căderei. Astfel toate sunt în fire,
Astfel au căzut romanii, mari în bine, mari în rău.
Da-i cumplit să vezi un popol osândit să fie mare
Chiar în rău, că mereu creşte ruşinoasa-i degradare
Şi nici moartea nu-i trimite nenduratul Dumnezeu.

Căci a morţii braţ puternic, când stă viaţa s-o despartă,

Nu se-ndură să ridice sângeroasa-i lungă bardă,
Cum călăul greu se-ndeamnă la un cap d-imperator:
Zeii pregetă să-şi deie-a lor sentinţă... Şi-n uimire
Cugetă de au fost popol destinat spre nemurire,
Au fost ei şi dacă mor ei suntem noi nemuritori?...

Strănepoţii?... Rupţi din trunchiul ce ni da viaţă fertilă,
Pe noi singuri ne uitarăm printre secoli făr- de milă.
Ei purtau coroane de-aur, noi duceam juguri de lemn...
Exilaţi în stânci bătrâne au umplut ei cu noi lumea,
Am uitat mărirea veche, cu ruşine chiar de nume,

Multe semne de pieire şi de viaţă nici un semn.

Au fost vremi când pe pământul lor n-aveau loc să-nmormânte
Morţii lor... P-inimi regale şi pe membrele lor sfinte
Spânzura zdrenţe umilice de sclavi, de cerşitori
Căci simţiră-n ei scânteia care secolii aprinde.
Întronaţi au fost în tronuri arse-n foc... Şi pe-a lor frunte
Pusu-ş-au de fier coroane arse-n foc sfăşiitor.

Şi deşi-n inima noastră sunt seminţe de mărire,
Noi nu vrem a le cunoaşte; căci *străina-ne* gândire
Au zdrobit a vieţii veche urias,

puternic lanţ;
Secoli lungi ce-au rămas văduvi de a Romei spirit mare
L-au creat... în noi *el este*; noi îl stingem. Dacă moare,
Noi murim... ramul din urmă din trupina de giganţi.

Când îi cugeţi, cugetarea sufletu-ţi divinizează.
În trecut mergem, cum zeii trec în cer pe căi de raze.
Peste adâncimi de secoli ne ridică curcubei;
Un popor de zei le trecem, căci prin evi de vecinicie
Auzim cetatea sfântă cu-nmiita-i armonie...
Şi ne simţim mari, puternici, numai *de-i gândim pe ei*...

*

Miazănoaptea-n visuri d-iarnă îşi petrece a ei viaţă.
Doarme-n valurile-i sfinte şi-n ruinele-i de gheaţă,
Însoţită de-ani o mie cu bătrânul rege Nord,
Ce, superb în haina-i albă, barba-n vânturi, fruntea ninsă,
Rece suflă,-n nori aruncă vocea-i turbure şi plânsă,
Îmbătat de mândre stele şi cântat de-al mării-acord.

Reci şi trişti petreceau soţii; iarna-n zilele-i eterne
Văl de-argint peste pustiuri ca linţoliu îl aşterne.
Vânturi reci îs respirarea undelor ce-au amorţit;

Arfa lui prin nouri strigă inima-i e ger şi gheaţă
Marea, ca să delireze, vânturi să mugească-nvaţă
Stelele s-oglindă-n neauă pe pustiul nesfârşit.

Dar atuncea când soseşte blânda miezenopţii oră,
Ceru-albastru ca safirul mândre raze îl coloră
Şi din a Nordului frunte plin se nalţă-astrul polar
Atunci marea nu răsare printre stânci de vânt gonită,
Vântul pe-aripi nu mai duce pulberea iernei-aurită,
Toate tac când raza-i albă cade-n marea de amar.

Şi când steaua se înalţă de pe

fruntea lui de rege,
Nordu-atunci cu visuri mândre
noaptea lungă şi-o petrece.
De pe stânca-n care tronă, el picioare
de granit
Le întinde-n fundul mării cel amar şi
fără fine.
Păru-i alb flutură-n vânturi, stuf de
raze lungi, senine,
Umerii, dealuri de neauă se înalţă-n
infinit.

Iară fruntea lui uscată stă prin viscole
rebele,
Surpând nourii cei aspri şi amestecaţi
cu stele
Jos e-nmormântat de mare, sus e-
ncununat de cer;
Atunci luciul mării turburi se aplană,
se-nsenină
Şi din fundul ei sălbatec auzi cântec,

vezi lumină
Visul unei nopţi de vară s-a amestecat în ger.

Şi în fundul mării aspre, de safir mândre palate
Ridic bolţile lor splendizi, ş-a lor hale luminate,
Stele de-aur ard în facle, pomi în floare se înşir;
Şi prin aerul cel moale, cald şi clar, prin dulci lumine
Vezi plutind copile albe ca şi florile vergine,
Îmbrăcate-n haine-albastre, blonde ca-auritul fir.

Albe sunt ca neaua noaptea, faţa înecată-n raze
Priiveşte însuşi cerul dintre nouri să le vază:

Despletit flutură pe-umeri, moale, dulce, părul blond.
Noaptea-n nori visează stele şi se uită-n fund de mare,
Luna lin roşeşte-n faţă de amor şi de mirare,
Se aplană de uimire valu-albastru vagabond.

Dară *una*-i fiica mării ca o lacrimă de aur.
Păru-i curge la călcâie ca un lung şi scump tezaur:
E a stelelor regină, e al nopţii meteor.
Ades albă dintre valuri de-a înot marea despică
Şi albastrul blând al mării albul sânilor ridică,
Valurile-n cânt salută sântul apelor odor.

Acolo în fundul mării, în înalte-albastre hale,
Şed la mese lungi de piatră zeii falnicei Valhale;
Odin stă-n frunte cu părul de ninsoare încărcat;
Acolo decid ei moartea Romei şi o scriu în rune,
Presun de argint şi zale pun pe caii ca furtune
Astfel se gătesc de ducă pentru drumu-ndelungat.

Şi atunci furtuna mândră dezrădăcinat-a marea.
Ea zvârlea frunţi de talazuri către stelele-arzătoare.
Ridica sloiuri de gheaţă, le-arunca în şanţ de nori,
Vrând să spargă cu ei cerul. Într-un

colţ de cer e vară
Şi pe scările de-ivoriu unii dintre zei coboară
Strălucea-n noaptea bătrână feţele ca palizi sori.

Prin a valurilor vaiet, prin a norilor strigare,
Deschidea portale-albastre mândra şi bătrâna mare.
Desfăcu apele-n două dumnezeilor călări
Şi la ţărm cu stânce rupte de a undelor bătaie
S-adun toţi. Aurul din plete lucea-n luna cea bălaie,
Coifuri străluceau albastre ca lumina sfintei mări.

Şi pornesc. Odin ş-aruncă suliţa prin nori de-aramă,

Care trece-un ac de aur într-a cerului maramă,
Arătând pe neauă drumul l-al Italiei pământ.
Ei se duc, se duc prin câmpii aşternuţi cu-albă ninsoare,
Strălucea albastru-oţelul de pe membrele barbare,
Pletele le-îmfla furtuna, bărbile sclipeau în vânt.

Ei apar pe-un dâmb al Romei ea dormea sfântă ş-antică.
Peste lumea-i adormită câte-o stea din ceruri pică,
Secoli grămădiţi într-însa dorm ca şi când n-ar fi fost.
Cugetat-aţi vreodată noaptea ce-i lumea întinsă?
Visurile Omenirei, dorurile ei nenvinse

Dorm... dacă ar dormi vecinic cine-ar şti că ele-au fost?

Ţara pare-a fi a lunei mândră, veselă grădină.
Lumina un gând de aur, sus prin nori, luna cea plină,
Roma-n stele străluceşte pe-a ei dâmburi, lângă râu;
Ei privesc urbea eternă, ce pe dealuri lin străluce,
Suliţa pe loc s-opreşte, se preface-n d-aur cruce.
Odin moare Tibrul este a Credinţei lui sicriu.

*

Cum sub stânci, în întuneric, măruntăile de-aramă

A pământului, în lanţuri ţin legat şi fără teamă
Sufletul muiat în flăcări a vulcanului grozav.
Astfel secoli de-ntuneric ţin în lanţuri d-umilire
Spiritul, ce-adânc se zbate într-a popuilor fire,
Spiritul, ce-a vremei fapte, de-ar ieşi, le-ar face prav.

Dar de secoli fierbe lumea din adâncuri să se scoale.
Cum vulcanul, ce irumpe, printre nori îşi face cale
Şi îngroapă sub cenuşă creaţiunea unei ţări,
Astfel fiii tari şi tineri unor secole bătrâne
Lumea din încheieture vor s-o scoaţă, din ţâţâne

Să o smulgă, s-o arunce în zbucnirea noii eri.

Tricolorul plin de sânge e-mplântat în baricade,
Clopotele url-alarmă pe Bastilia ce cade
Şi poporul muge falnic, ca un ocean trezit;
Sfarmă tot şi pe-a lui valuri, ce le urcă cu mândrie,
El înalţă firi cumplite, cari-l duc, o vijelie,
Să îngroape sub ruine, ce-n picioare a strivit.

Şi prin negrele icoane unor zile fără frâuri,
Unde viaţa e-o scânteie, unde sânge curge-n râuri,
Palid, adâncit, sinistru, trece tigrul

Robespierre;
Şi privirea-i sângeroasă s-alintează ca spre pândă:
Căci ce scrie e-o sentinţă, ce gândeşte e-o osândă
Într-un cran săpat ca-n piatră fierb gândirile-i de fier.

Dar el cade şi s-aşază ale mării nalte unde.
A dreptăţii aspră rază în popor adânc pătrunde,
Zilele de îngrozire s-a contras într-un fantom;
Dar puteri neliniştite, ce trăiesc în adâncime,
Ar vrea ţărmul să-l evadă, să înece cu mărime
Lumea. Ele se concentră în suflarea unui om,

Mare, că-i purtat pe umeri de adânci
şi mândre vremuri:
Căci gândiri, cari ieşise dintr-a lumii
lung cutremur,
El le poart-unite-n frunte şi le scrie pe
stindard;
Când în lumea subjugată pentru
drepturi ridic-arma,
Arătarea-i salutată de popoare... regi
se sfarmă
Şi a gloriei mândre stele într-a lumei
noapte ard.

Şi de-aceea a lui flamuri le-nsoţesc
cu-nsufleţire.
El îi duce la învingeri, el îi duce la
pieire.
Cine moare moare-n cuget c-a
rămas trăind în el;
Tot ce-i nobil şi puternic în ăst secol
de mândrie

Îl urmează... Căci prin noaptea unei lumi în bătălie
Lin luceşte-*eterna pace*, luminos şi mândru ţel.

Cătră ţelul care-n noapte le luceşte ca un soare
Ei se duc prin zeci de lupte, urmărindu-l cu ardoare,
Zeci de mii cad, pe-a lor urme răsar alte zeci de mii,
Steaua-i duce, ei urmează printre veri şi printre ierne,
Până unde-eterna iarnă munţi de neauă-n câmpi aşterne,
Unde crivăţul visează uriaşe vijelii.

Ş-atunci Nordul se stârneşte din ruinele-i de gheaţă,
Munţii plutitori şi-i sfarmă şi pe-a câmpurilor faţă

El ridică visuri nalte... volburi mari de frig se văd
Şi trecând peste oştire o îngroapă... Şi cu fală
El ridică drept făclie aurora-i boreală
Peste-oştirea-ntroienită în pustiul... de omăt.

Nordul m-a învins *ideea m-a lăsat*. Şi ca un soare
Vezi că-ncepe a apune într-a secolilor mare,
Aruncând ultima-i rază peste domul d-invalizi.
La apus priveşte lumea în duioasa ei uimire.
N-a fost om acel ce cade, ci a veacului gândire
A trăit în el... Cu dânsul cartea lumii iar s-a-nchis.

Exilat în stânce sure şi-n titanica-i gândire,
Ca Prometeu ce-a-adus lumei a luminei fericire,
De pe-o piatră el priveşte linguşirea mării-adânci;
Acolo, gonit de soarte şi de gânduri el adoarme,
Cu durere adâncă marea vrea pământul să-l răstoarne
Şi izbea mugind de doliu în mormântul lui de stânci.

Sori se sting şi cad în caos mari sisteme planetare,
Dar a omului gândire să le măsure e-n stare...
Cine-mi măsur-adâncimea dintr-un om?... nu dintr-un gând
Neaprofundabil. Vană e-a-nvăţăţilor ghicire.

Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire.
Cât geniu, câtă putere într-o mână de pământ.

Într-un cran uscat şi palid ce-l acoperi cu o mână,
Evi întregi de cugetare trăiesc pacinic împreună,
Univers, râuri de stele fluvii cu mase de sori;
Viaţa turbure şi mare a popoarelor trecute,
A veciei văi deschise-s cu-adâncimi necunoscute,
Vezi icoana unui secol lângă chipul unei flori!

Tu, ce în câmpii de caos semeni stele sfânt şi mare,
Din ruinele gândirii-mi, o, răsai, clar

ca un soare,
Rupe vălurle d-imagini, ce te-ascund ca pe-un fantom;
Tu, ce scrii mai dinainte a istoriei gândire,
Ce ţii bolţile tăriei să nu cadă-n risipire,
Cine eşti?... Să pot pricepe şi icoana ta... pe om.

Fulgeră-n norii de secoli unde-ngropi a ta mărime,
Printre bolţile surpate să mă uit în adâncime:
De-oi vedea a ta comoară, nu regret chiar de-oi muri.
Oare viaţa omenirei nu te caută pe tine?
Eu un *om* de te-aş cunoaşte, chiar să mor mi-ar părea bine,
Dar să ştiu semeni furnicei ce

cuteaz-a te gândi?

Cine-a pus aste seminţe, ce-arunc ramure de raze,
Într-a caosului câmpuri, printre veacuri numeroase,
Ramuri ce purced cu toate dintr-o inimă de om?
A pus gânduri uriaşe într-o ţeastă de furnică,
O voinţă-atât de mare-ntr-o putere-atât de mică,
Grămădind nemărginirea în sclipitu-unui atom.

Vai! în van se luptă firea-mi să-nţeleagă a ta fire!
Tu cuprinzi întregul spaţiu cu a lui nemărginire
Şi icoana-ţi n-o inventă omul mic şi-n margini strâns.

Jucăria sclipitoare de gândiri şi de sentinţe,
Încurcatele sofisme nu explic a ta fiinţă
Şi asupra cugetării-ţi pe mulţi moartea i-a surprins.

Oamenii au făcut chipuri ce ziceau că-ţi seamăn ţie,
Te-au săpat în munţi de piatră, te-au sculptat într-o cutie,
Ici erai zidit din stânce, colo-n aşchii de lemn sfânt;
Ş-apoi vrură ca din chipu-ţi să explice toate. Mută
La rugare şi la hulă idola de ei făcută
Rămânea!... Un gând puternic, dar nimic decât un gând.

În zădar trimit prin secoli de-ntrebări o vijelie,

Să te cate-n hieroglife din Arabia pustie,
Unde Samum îşi zideşte vise-n aer, din nisip.
Ele trec pustiul mândru ş-apoi se coboară-n mare,
Unde mitele cu-albastre valuri lungi, strălucitoare,
Înecând a mele gânduri de lungi maluri le risip.

Prefăcute-n vulturi ageri cu aripi fulgerătoare,
C-ochi adânci şi plini de mite, i-au trimis în cer să zboare,
Dar orbite, cu-aripi arse pe pământ cad îndărăt;
Prefăcute-n stele de-aur merg pân- l-a veciei uşă,
Dară arse cad din ceriuri şi-mi ning capul cu cenuşă

Şi când cred s-aflu-adevărul mă trezesc c-am fost poet.

Ca s-explic a ta fiinţă, de gândiri am pus popoare,
Ca idee pe idee să clădească pân-în soare,
Cum popoarele antice în al Asiei pământ
Au unit stâncă pe stâncă, mur pe mur s-ajungă-n ceruri.
Un grăunte de-ndoială mestecat în adevăruri
Şi popoarele-mi de gânduri risipescu-se în vânt.

Cum eşti tu nimeni n-o ştie. Întrebările de tine,
Pe-a istoriei lungi unde, se ridică ca ruine
Şi prin valuri de gândire mitici stânce

se sulev;
Nici un chip pe care lumea ţi-l atribuieşte ţie
Nu-i etern, ci cu mari cete d-îngeri, de fiinţi o mie,
C-un cer încărcat de mite asfinţeşti din ev în ev.

Timp, căci din izvoru-ţi curge a istoriei gândire,
Poţi răspunde la-ntrebarea ce pătrunde-a noastră fire,
La enigmele din cari ne simţim a fi compuşi?
Nu!... Tu măsuri intervalul de la leagăn pân- la groapă
În ăst spaţ nu-i adevărul. Orologiul eşti ce sapă...
Tu nedând vo dezlegare, duci l-a dezlegărei uşi.

Ş-astăzi punctul de solstiţiu a sosit în omenire.
Din mărire la cădere, din cădere la mărire
Astfel vezi roata istoriei întorcând schiţele ei;
În zădar palizi, siniştri, o privesc cugetătorii
Şi vor cursul să-l abată... Combinaţii iluzorii
E apus de Zeitate ş-asfinţire de idei.

Nimeni soarele n-opreşte să apuie-n murgul serei,
Nimeni Dumnezeu s-apuie de pe cerul cugetării,
Nimeni noaptea să se-ntindă pe-a istoriei mormânt;
Mulţi copii bătrâni crezut-au cum că ei guvernă lume,
Nesimţind că-s duşi ei singuri de un

val fără de nume.
Că planetul ce îi poartă cugetă adânc
şi sfânt.

Se-nmulţesc semnele vremei, iară
cerul de-nserare
Roşu-i de războaie crunte, de-arderi
mari, de disperare
Şi idei a zeci de secoli sunt reduse la
nimic;
Soarele divin ce-apune varsă ultimile-
i raze
Pe-a istoriei câmpie mult iubită şi se
lasă
În oceanul de-ntuneric, ce s-arată
inamic.

Spune-o veste cum că-n ţara unde
fug a lumii zile
Să trăiască mai departe, strălucite şi
copile,

Într-a nopţilor grădine stele cresc în loc de flori;
Unde-n codrii de aramă cântă-n crengi arfe-atârnate,
Zmeii-şi fac din câte-un munte uriaşele palate
E un lac cu *apă vie* într-un şes încântător.

Cine bea din el nu moare... O, aş bea, să văd anume
C-a venit domnia morţii, sfărâmând bătrâna lume
Stele cad şi în cădere alte lumi rup cu lovire;
Într-a cerurilor domă tunetele să vuiască
Ca mari clopote de jale, fulgere să strălucească
Ca făclii curate, sfinte pe pământu-nmormântat.

Marea valurle să-şi mişte şi să tremure murindă,
Norii, vulturii mariůmbrii, a lor aripi să-şi aprindă,
Fulgeri rătăciţi s-alerge spintecând aerul mort;
În catapeteasma lumii soarele să-ngălbenească,
Ai pieirii palizi îngeri dintre flacăre să crească
Şi să rupă pânz-albastră pe-a cerimei întins cort.

Fulgerele să îngheţe sus în nori. Să amorţească
Tunetul şi-adânc să tacă. Soarele să pâlpâiască,
Să se stingă... Stele-n ceruri tremurând să cadă jos:
Râur'le să se-nfioare şi-n pământ să

se ascunză
Şi să sece-a lumei faţă, să se facă neagră. Frunze
Galbene, uscate, cerul lumile să-şi cearnă jos.

Moartea-ntindă peste lume uriaşele-i aripe:
Întunericul e haina îngropatelor risipe.
Câte-o stea întârziată stinge izvorul ei mic.
Timpul mort şi-ntinde membrii şi devine veşnicie.
Când nimic se întâmpla-va pe întinderea pustie
Am să-ntreb: Ce-a rămas, oame, din puterea ta? Nimic!!

Dar la ce să beau din lacul ce dă viaţă nesfârşită,

Ca să văd istoria lumii dinainte-mi repeţită,
Cu aceleaşi lungi mizerii s-obosesc, sufletu-mi mut?
Şi să văd cum nasc popoare, cum trăiesc, cum mor. Şi toate
Cu virtuţi, vicii aceleaşi, cu mizerii repetate...
Vrei viitorul a-l cunoaşte, te întoarce spre trecut.

Din agheazima din lacul, ce te-nchină nemuririi,
E o picătură-n vinul poeziei ş-a gândirei,
Dar o picătură numai. Decât altele, ce mor,
Ele ţin mai mult. *Umane*, vor pieri şi ele toate.
În zădar le scrii în piatră şi le crezi eternizate,

Căci eternă-i numai moartea, ce-i viaţă-i trecător.

Şi de-aceea beau păharul poeziei înfocate.
Nu-mi mai chinui cugetarea cu-ntrebări nedezlegate
Să citesc din cartea lumii semne, ce noi nu le-am scris.
La nimic reduce moartea cifra vieţii cea obscură
În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură,
Căci gândirile-s fantome, când viaţa este vis.

"Gemenii"

Mihai Eminescu

I

O candelă subţire sub bolta cea înaltă
Lumină peste regii cei dacici laolaltă,
Cari tăiaţi în marmur cu steme şi hlamide
Se înşirau în sală sub negrele firide,
Iar colo-n fruntea salei e-un tron acoperit
C-un negru văl de jale, căci Sarmis a murit.

Iar chipu-i cel din urmă în lungul şir de regi
Sub vălu-i ca pe-o umbră, abia îl înţelegi.
Deodată crâşcă fierul în dosu-unei firide.
A unei tainiţi scunde intrare se deschide,
De sub o mantă lungă se-ntinde-o albă mână,
Ce ţine o făclie aprinsă de răşină,
Care îi bate-n faţă şi-i luminează chipul...
Pe-un stâlp tăiat, orlogiul îşi picură nisipul.
Brigbelu ce cu Sarmis e frate mic de-a gemeni
Ca umbra cu fiinţa sunt amândoi asemeni
Încet înaintează, făclia şi-o ridică
Ş-urechea aţiind-o el asculta:

,,Nimică!
Un ceas mai am, şi iată că voi ajunge-n fine
Atât de sus în lumea creată pentru bine.
Creată pentru bine ne spun cărţile vechi,
De mii de ani ne sună legenda în urechi...
Şi am văzut virtutea găsind a ei răsplată,
Ce nu numai de oameni de zei e-nvidiată,
Răsplată prea frumoasă: un giulgi şi patru scânduri.
De când văzui aceasta, am stat mereu pe gânduri:
Să-mi stâmpăr lăcomia? Pe lângă dulci izvoară
Să trec murind de sete pentru-o aşa comoară?

Pe când c-un om în lanţuri de-i frate chiar, ce-mi pasă
Dacă-l împing în laturi? O cale luminoasă
Nainte-mi se deschide? L-am dat deci la o parte,
De-ale virtuţii bunuri să aibă singur parte.
Ei! Lumea-i împărţită în proşti şi în şireţi,
Iar patimelor rele viclenii le dau preţ.
Sământa roditoare se cade ca să sameni.
Ca să fii domn, se cade să-i iei adânc pe oameni.
Voieşti ca să se-nchine cu toţi l-a tale oase,
Atunci învie-într-înşii pornirea duşmănoasă,
Invidia şi ura botează-le virtuţi,

Numeşte-erou pe-un gâde ca fierul să-i ascuţi,
Pe cel viclean şi neted numeşte-l înţelept,
Nebun zi-i celui nobil şi simplu celui drept,
Din patimi a mulţimii fă scară la mărire
Şi te-or urma cu toţii în vecinică orbire.
Cu laude mângâie deşertăciunea lor,
Din roiuri risipite vei face un popor
Şi sigur fii la rele de-a pururea urma-va,
Cu sânge şi cenuşă pământul presura-va...
Fereşte-te de una, să te păzească ceriul,
Să nu te-mping-un demon a spune adevărul.
A spune: că nu-s vrednici decât de-

adânc dispreţ,
Că pentru-o vorbă goală jertfeşti a lor vieţi,
Că-n tine nici îţi pasă măcar de-ale lor păsuri,
Că cu a lor micime de suflet tu îi măsuri,
Că lauda, cu care i-ncarci e o ocară,
Că tot ce e ca dânşii e vrednic ca să piară."

Deodată iar ascultă... se îmflă a lui nări,
Aude glasuri multe şi paşi urcând pe scări,
Iar uşa de la mijloc dă aripele-n laturi,
De intră voievozii de ţări şi de olaturi,
În fruntea lor c-un preot bătrân...
Iară moşneagul,

Cu laurul vecinic verde în păru-i alb, toiagul
De aur şi-l ridică: ,,Brigbelu, iată ora
Că-n numele mulţimii şi-n faţa tuturora,
Venii să chem de trei ori pe rege-n gura mare
Şi dacă nici acuma din umbră-i nu răsare,
Să-ţi oferim coroana, căci legea ne prescrie
Ca peste-un an nici tronul deşert să nu rămâie,
Nici văduvă coroana de tâmpla cuvenită".

Pe un tripod s-aduce căţuia aurită.
Cu făclii stinse-n mână-n genunche cad oştenii,
Iar preotul aprinde un vraf de mirodenii.

De fumul lor albastru se împle bolta naltă,
S-acopere mulţimea, iar flăcările saltă,
Toţi în genunchi cu groază ascultă în tăcere
Iar preotul începe cu glas plin de durere:
,,În numele Celůia, al cărui vecinic nume
De a-l rosti nu-i vrednic *un* muritor pe lume,
Când limba-i neclintită la cumpenile vremei,
Toiagul meu s-atinge încet de vârful stemei
Regeşti, şi pentru dânsa te chem dacă trăieşti
O, Sarmis, Sarmis, Sarmis! răsai de unde eşti."
Pe ochi ţiind o mână făcliile-şi întind,

La sfântul foc din mijloc cu toţi şi le-aprind.
Prin arcurile nalte trecu un jalnic vaier,
Iar braţele ridică făcliile în aer.
Iar preotul smunceşte c-o mână pânza fină
Ce-acopere statua de marmură senină
Şi ţesătura neagră de-un fin şi gingaş tort
Lăsând să cadă-n flacări, şopteşte-adânc: E mort!
Brigbelu se repede-n fereastă şi priveşte.
O mare de lumină pe-o clipă îl orbeşte,
El vede mii de facle lucind şi mii de suliţi,
Mulţimea şi ostaşii se-mping vuind pe uliţi,

Iar negre tac deasupra a capiştelor bolţi
Ş-ale cetăţii ziduri c-un turn la orice colţ.

S-a strecurat mulţimea şi sala-i iar pustie.
Prin ea Brigbelu singur îmbla ca o stafie...
Adânc fugiră ochii în cap, pierit e chipul,
Orlogiul în uitare demult şi-a scurs nisipul,
Când iată o femeie mai albă ca omătul,

Ieşind încet din umbră, o-ntoarce de-a-ndărătul,
Priveşte cum din discul de aur iese fum
Şi zice rar şi rece: Eşti mulţămit

acum?
Atuncea el tresare şi ochii învârteşte.
Cum sta-nainte-i naltă, privind o mistuieşte:
,,O, vino mai aproape, aproape l-al meu piept,
Odor cu păr de aur şi ochiul înţelept.
Ca zece morţi deodată durerile iubiri-s,
Cu-acele morţi în suflet eu te iubesc, Tomiris."
,,Dar lasă-mă ea strigă. Ce galben eşti la faţă,
Suflarea ta mă arde şi ochiul tău mă-ngheaţă.
Ce mă priveşti atâta? A ta căutătură
Mă doare, cum mă doare suflarea ta din gură.
Ce ochi urât de negru! Cum e de stins şi mort!
Închide-l, ah, închide-l privirea ta n-

o port..."
,,Dar, mă iubeşti, Tomiris tu mă iubeşti atât,
Precum pe al meu frate nicicând nu l-ai iubit."
,,Da, simt că în puterea ta sunt, că tu mi-eşti domn
Şi te urmez ca umbra, dar te urmez ca-n somn.
Simt că l-a ta privire voinţele-mi sunt sterpe,
M-atragi precum m-atrage un rece ochi de şerpe,
Fugi, fugi în lumea largă! Mă faci să-nnebunesc,
Căci te urmez şi totuşi din suflet te urăsc".

El o cuprinde... Faţa ei albă atuncea piere
Şi gura ei se strânge de-o stranie

durere.
Ea ar ţipa şi glasul în gât i se îngaimă.
Ea îl sorbea cu ochii, deşi murea de spaimă...
Şi cum stau mână-n mână... tresar, tot mai aproape
Se strâng şi peste ochii-i îşi lasă-a ei pleoape.
Din tainiţă adâncă părea c-aud un vaier.
Deasupra ei Brigbelu, nălţând făclia-n aer,
Îi zise:,,O, iubito, din nou ţi se năzare."
Iar ea mereu ascultă, ş-aude i se pare:
,,Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu umbra lată cu flori pân-în

pământ
Spre marea-ntunecată se scutură de vânt!"

II

Brigbelu, rege tânăr din vremea cea căruntă,
Pe zeii vechii Dacii i-a fost chemat la nuntă.
Frumos au ars în flacări prinosul de pe vatră,
Pe când intrară oaspii sub bolţile-i de piatră.
În capul mesei şade Zamolxe, zeul getic,
Ce lesne urcă lumea cu umăru-i atletic.
În dreapta lui sub vălul de ceaţă mândrul soare,
În stânga-i şade luna sfioasă, zâmbitoare...

Din sale depărtate pătrunde zvon de armă.
Prin el cimpoiul scitic porneşte dulcea-i larmă,
Trezind greoiul ropot de danţ, căci la un loc
Toţi oaspeţii mai tineri loveau baltage-n joc,
Iar tinerele fete cu ei jucând de-a valma
Se-nvârt şi se mlădie uşor sunând cu palma.

La mijlocul de masă pe tronu-i şade el
Cu plete lungi şi negre, întunecos, Brigbel.
Şi răzimat pe spată al zeilor fiastru
Privea-n ochii miresei al cerului albastru.
Frumoşi ca două basme, izvoarele

uimirii-s,
În păru-i lung de aur se învălea,
Tomiris.
Încolo, voievozii, boiarii după treaptă
Şoptesc cu admirare în barba
înţeleaptă
Când spune cântăreţul poveşti din
alte vremuri,
De regi de-a căror fapte te miri şi te
cutremuri.
Spunea cum din deşerturi, ce nu mai
au hotară,
Venit-au de la Nilul cu tainice
izvoară,
Pe negrele corăbii cu mii de mii
gloate,
Stăpânul pe Egipet cu-averile lui
toate.
Apoi veni acela ce-au frânt pe
Minotaur,
Tezeu, să cate lâna cu miţele de aur.

Apoi târziu în urmă veni străinul oaspe
Clădind pe Istru poduri Dariu al lui Istaspe,
Un rege, ce în lume nu-şi găsea loc să-ncapă,
În Dacia venise, cerşind pământ şi apă.
Şi povestea bătrânul de neamuri curgând râuri,

Din codri răsărite, ieşite din pustiuri
Şi cum pieriră toate pe rând precum veniră
Şi cum cătând norocul mormântul şi-l găsiră.

Şi pe când toţi ascultă, chiar regii din firide,
Cu gura-n pumn ghiduşul se strâmbă şi tot râde.

Cu mutra lui de capră şi trup schilod de faun
Îşi târâie piciorul ţinându-se de scaun.
Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu umbra lată cu flori pân-în pământ
Spre marea-ntunecată se scutură de vânt.

Deodată-n fundul salei, apare sub un arc,
Cu stânga răzimată de spada-i de monarc.
Nebunul Sarmis care-i cu craiul frate geamăn
Ca umbra cu fiinţa-i ei amândoi s-asamăn.
Dar galben e la faţă şi ochii ard în friguri

Şi vânătă-i e gura. El vine cu paşi siguri
Şi pe pumnaru-şi scapă Brigbel mâna regală.
Din tron pe jumătate cu furie se scoală...
Nebunu-nalţă dreapta, se uită lung la el
Cu mâna pe pumnaru-i încremeni Brigbel.
Şi ca să înţeleagă nainte-i ce se-ntâmplă
Nebunu-şi trece mâna la ochi, apoi la tâmplă,
Se uită turbur, pare că şi-ar aduce aminte
De-o veche povestire, cu jalnice cuvinte.
Cu glasul lui ce sună adânc, ca de aramă,
El noaptea cea eternă din evii-i o

recheamă,
Arată cum din neguri cu umeri ca de munte
Zamolxe, zeul vecinic, ridică a sa frunte
Şi decât toată lumea de două ori mai mare,
Îşi pierde-n ceruri capul, în jos a lui picioare.
Cum sufletul lui trece vuind prin neagra ceaţă,
Cum din adânc ridică el universu-n braţă,
Cum cerul sus se-ndoaie şi stelele-şi aşterne,
O boltă răsărită din negure eterne,
Şi decât toată lumea de două ori mai mare

În propria lui umbră Zamolxe redispare.

,,Priviţi-l cum stă mândru şi alb pe naltu-i jeţ!
El îmflă răsuflarea vulcanului măreţ,
Dacă deschide-n evii-i el buza cu mânie
Şi stelele se spulber ca frunzele de vie;
El mână în uitare a veacurilor turmă
Şi sorii îi negreşte de pier fără de urmă.
Dacă se uită-n mare, ea tremură şi seacă.
De-şi pleacă a sa frunte, tot ceru-atunci se pleacă.
Ci-n evii tăi, Zamolxe, tu n-ai creat vreodată
Un chip mai blând, mai gingaş decât ăst chip de fată!
Gândirea ta, divine, abia putu s-adune
Din mii minuni din lume o singură

minune,
Căci numai ţie singur îţi fuse cu putinţă
S-uneşti atâta farmec cu-atâta necredinţă...
Dar nu ţi-o cer, tot darul ţi-l zvârl iar la picioare.
De-a lumii tale bunuri privirea azi mă doare...
Nici vin să-mi cer coroana, nici ţara mea. O dărui
Făşii s-o rup-oricine şi cum îi place-oricărui.
La ce-aş mai cere-o ţară, în care nu-i credinţă,
Unde un frate pe-altul s-ucidă-i cu putinţă!
Rebel! făcuşi din sceptru unealtă de ocară
Ş-ai dat tu însuşi pildă din om să fie fiară.

Eu lumii trebuit-am, dar ţie-ţi trebui ea,
Să fie rea, smintită, coruptă, cum o vrea,
Tu eşti din a ei milă stăpân şi s-o urmezi
Tu trebui, ca mai bine în scaun să te-aşezi;
Ca nu de vro suflare pe dânsul să te clatini
Căta-vei să iei ochii prosteşti cu nouă datini.
Din Sybaris vei strânge bătrâni cu bărbi boite,
Ca neamului să-i deie naravuri mai spoite,
S-arate cum moşnegii, îmbălsămiţi ca mumii
Întrec şi tineretul în scandelele lumii!
Strămoşi pierduţi în veacuri, rânduitori de cete,

Coroana mea ş-a voastră e plină azi de pete.
O, voievozi ai ţării, frângeţi a voastre săbii
Şi ciuma în limanuri să intre pe corăbii.
Puteţi de-acum să rumpeţi bucăţi a mele flamuri,

Mânjit pe ele-i zimbrul adunător de neamuri,
De azi al vostru rege cu drag va să îngroape
Domnia-i peste plaiuri, puterea-i peste ape.
Ş-acum la tine, frate, cuvântul o să-ndrept,
Căci voi să-ngălbenească şi sufletu-ţi din piept
Şi ochii-n cap să-ţi sece, pe tron să te usuci,

Să sameni unei slabe şi străvezii năluci,
Cuvântul gurii proprii, auzi-l tu pe dos
Şi spaima morţii intre-ţi în fiecare os.
În orice om un duşman să ştii că ţi se naşte,
S-ajungi pe tine însuţi a nu te mai cunoaşte,
De propria ta faţă, rebel, să-ţi fie teamă
Şi somnul vameş vieţii să nu-ţi mai ieie vamă.
Te miră de gândirea-ţi, răsai la al tău glas,
Încremeneşte galben la propriul tău pas,
Şi propria ta umbră urmând prin ziduri vechi,
Cu mânile-ţi astupă sperioasele urechi,
Şi strigă după dânsa plângând,

muşcând din unghii
Şi când vei vrea s-o-njunghii, pe tine să te-njunghii!...
Te-aş blestema pe tine, Zamolxe, dară vai!
De tronul tău se sfarmă blăstemul ce visai.
Durerile-mpreună a lumii uriaşe
Te-ating ca şi suspinul copilului din faşe.
Învaţă-mă dar vorba de care tu să tremuri,
Sămănător de stele şi-ncepător de vremuri.
Tomiris! vis de aur în viaţa-mi, să te cert?
Durerea-mi, nebunia-mi, pustiu-mi ţi le iert!
e să te blestem oare? Căci visul mângâios
A trebuit să piară... Prea, prea era

frumos.
Cu-amor atât de fără de margini şi de-nalt
Nu se cădea să ţie un om la celălalt.
Prea nu aveam în lume nici sfânt, nici Dumnezeu,
Prea ne uitasem astfel de tot şi tu şi eu.
Cereasca fericire nu se putea să ţină,
Nu se cădea s-o aibă o mână de ţărână,
În lumea de mizerii şi lacrimi nu e loc
Pentru atâta milă şi pentru-atât noroc...
De-aceea-n codri negri mă-ntorc să rătăcesc.

În umbra lor eternă eu umbra-mi mistuiesc,
Privesc cum peste frunze uscate fără urme

Aleargă zimbrii negri şi cerbii fug în turme,
Iar lângă vechi fântâne de lume date-uitării
Privesc în iarba-naltă sirepii albi ai mării.
Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu frunză lată, cu flori pân-în pământ,
Spre marea-ntunecată se scutură de vânt."

III

Prin salele pustie un om în neagră haină
Temându-se de paşii-i, se strecură în taină.
Sub mantia lui lungă ascunde un pumnar,
Tot îndărăt priveşte cu spaimă şi

amar
El râde... Se repede spre umbra-i ... umbra sare.
Din dreptul unor ziduri, încet ea iar apare...
Asupră-i se repede şi iar se dă-napoi:
,,O, Sarmis, luptă lungă, grozavă e-ntre noi!
Ce fugi? Ce fugi? Nu vezi tu la luptă că te chem?
Nu crede cum că tremur, nu crede că mă tem!"
Ş-atuncea iar răsare şi faţa-i slabă piere,
Şi ochiul fix se uită cu spaimă şi durere:
,,O, inima mea laşă, de ce-nlemneşti în sân,
Sfârşeşte! Şi pumnarul îmi scap-acum din mâni...
Dar îl voi strânge bine... Stai... stai,

nebun mişel..."

Loveşte crud o dată şi cate mort Brigbel.

"Sarmis"

Mihai Eminescu

Mijeşte orizonul cu raze depărtate,
Iar marea-n mii de valuri a ei
singurătate
Spre zarea-i luminoasă porneşte să-şi
unească
Eterna-i neodihnă cu liniştea
cerească.
Natura doarme dusă, tăriile în pace.
Din limpedea nălţime pe-alocuri se
disface
O stea, apoi iar una; pe ape diafane
Işi limpezesc în tremur pe rând a lor
icoane.

Tot mai adânc domneşte tăcerea înţeleaptă
Se pare cum că noaptea minunea şi-o aşteaptă.

Deodată luna-ncepe din ape să răsaie
Şi pân- la mal durează o cale de văpaie.
Pe-o repede-nmiire de unde o aşterne
Ea, fiica cea de aur a negurei eterne.
Cu cât lumina-i dulce pe lume se măreşte.
Cresc valurile mării şi ţărmul negru creşte
Şi aburi se ridică din fund de văi spre dealuri.
O insulă departe s-a fost ivind din valuri,
Părea că s-apropie mai mare, tot mai

mare,
Sub blândul disc al lunii, stăpânitor de mare.

Din umbra de la maluri s-a desfăcut la larg
O luntre cu-a ei pânze sumese de catarg.
Tăind în două apa, ea poartă o păreche:
Pe Sarmis, craiul tânăr din Getia cea veche,
Mireasa-i în picioare, frumoasă ca o zână,
Stetea şi pe-a lui umăr îşi sprijină o mână.
Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu umbra lată şi flori până-n pământ
Spre marea-ntunecată se scutură de

vânt.

,, De câte ori, iubito, mă uit în ochii tăi,
Mi-aduc aminte ceasul când te-am văzut întăi.
Ca marmura de albă, cu mâni subţiri şi reci,
Strângeai o mantă neagră pe sânul tău... În veci
Nu voi uita cum tâmpla c-o mână netezind
Şi faţa ta spre umăr în laturi întorcând,
Ştiind că nimeni nu e în lume să te vadă,
Ai fost lăsat în valuri frumosul păr să cadă.
În orbitele-adânce frumoşii ochi ce-ncântă,
Pierduţi în visuri mândre, priveam

fără de ţintă.
Şi tu zâmbeai, c-un zâmbet cum e
numai al tău,
Nu te-a mai văzut nimeni cum te
văzusem eu...
Şi plini îţi erau ochii de lacrimi şi de
foc,
Pe-al genei tale tremur purtând atât
noroc...
De ce zâmbeai tu oare? Vrun cântec
blând de jale
Au deşteptat în taină glasul gândirii
tale?...
Pluteai ca o uşoară crăiasă din
poveşti.
Dintr-o zâmbire-n treacăt simţii ce
dulce eşti!
Şi cum mergeai, armonic şi lin îţi era
pasul,
Rămas în nemişcare m-a fost cuprins
extasul,

Am stat pe loc, cu ochii doar te urmam mereu,
Tu, gingaşă mireasă a sufletului meu...
De-atuncea cu pustiu-mi stătut-am să mă cert,
Urmând cu-a mele braţe o umbră în deşert...
Pân- ce-n sfârşit ajuns-am să mângâi chipul sfânt
Al celei mai frumoase femei de pre pământ.
Ce zeu din cer te puse în calea mea să ieşi,
O, fragedă fiinţă ca floarea de cireş!
Cum s-a putut ca-n lume aşa minuni să steie,
Căci tu eşti prea mult înger şi prea puţin femeie!
Şi fericirea-mi, scumpo, nici îndrăznesc s-o crez.

Tu eşti? Tu eşti aievea? Sau poate că visez...
Dacă visez, te-ndură, rămâi la al meu piept
Şi fă ca pe vecie să nu mă mai deştept".

Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu frunza lată, cu flori pân-în pământ
Spre marea-ntunecată se scutură de vânt.

Ea cade în genunche sub florile ce plouă.
Grumazul i-l cuprinde cu braţele-amândouă,
Lăsând pe spate capul...,,Copile! n-o să mântui?
Căci fioros de dulce, pe buza ta

cuvântu-i ...
Şi cât de mult ridici tu, în gând pe-o biată roabă!
Comoara ta din suflet e singura-mi podoabă,

Cu focul blând din glasu-ţi, iubite, mă cutremuri,
De-mi pare o poveste de-amor din alte vremuri.
Şi ochiul tău adânc e şi-n adâncime tristu-i,
Cu umeda-i privire tu sufletul îmi mistui!
O, dă-mi-i numai mie şi nu-i întoarce-n laturi,
De noaptea lor cea dulce în veci nu mă mai saturi...
Las' să orbesc privindu-i, iar tu ascultă-ncoace
Cum stă la sfaturi marea cu stelele

proroace
Şi codri aiurează, izvoarele-i albastre
Şoptesc ele-nde ele de dragostele noastre.
Luceferii, ce tremur sclipind prin negre cetini,
Pământul, marea, cerul cu toate ni-s prieteni,
Cât ai putea departe lopeţile să lepezi,
Ca-n voie să ne ducă a mării unde repezi.
Oriunde ne vor duce în farmecul iubirii,
Chiar de murim, ajungem limanul fericirii."

Ea mânile-amândouă le pune pe-al lui creştet...
Frunziş purtat de vânturi pe valuri cade veşted.

Se clatin visătorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu umbra lată, cu flori până-n pământ
Spre marea-ntunecată se scutură de vânt.

Din codri singurateci un corn părea că sună
Sălbatecele turme la ţărmuri se adună.
Din stuful de pe mlaştini, din valurile ierbii
Şi din poteci de codru vin ciutele şi cerbii,
Iar caii albi ai mării şi zimbrii zânei Dochii
Întind spre apă gâtul, la cer înalţă ochii.

"Dochia si Traian"

Gheorghe Asachi

Sub muntele Pion, în Moldova

I

Între Piatra Detunată
Ş-al Sahastrului Picior,
Vezi o stâncă ce-au fost fată
De un mare domnitor.
Acolo de rea furtună
E lacaşul cel cumplit,
Unde vulturul răsună
Al său cântec amorţit.
Acea doamnă e Dochie,
Zece oi, a ei popor,
Ea domnează-n vizunie

Preste turme şi păstori.

II

La frumseţe şi la minte
Nici o giună-i samana,
Vrednică de-a ei părinte,
De Deceval, ea era.

III

Împăratu-n van cată
Pe Dochia a-mblânzi;
Văzând patria ferecată,

Dar când Dacia-au împilat-o
Fiul Romei cel mărit,
Pre cel care-ar fi scapat-o,
De-a iubi a giuruit.
Traian vede astă zână;
Deşi e învingător,
Frumuseţei ei se-nchină,
Se subgiugă de amor.

Ea se-ndeamnă a fugi.
Prin a codrului potică
Ea ascunde al ei trai,

Acea doamnă tinerică
Turma paşte peste plai.
A ei haină aurită
O preface în şăiag,

Tronu-i iarba înverzită,
Schiptru-i este un toiag.

IV

Traian vine-n astă ţară,
Şi de-a birui deprins
Spre Dochia cea fugară
Acum mâna a întins.
Atunci ea, cu grai fierbinte,
"Zamolxis, o, zeu, striga,
Te giur pe al meu părinte,
Astăzi rog nu mă lăsa!'
Când întinde a sa mână
Ca s-o strângă-n braţ, Traian,
De-al ei zeu scutita zână
Se preface-n bolovan.

V

El pietroasa ei icoană
Nu-nceteazå a iubi;
Pre ea pune-a sa coroană,
Nici se poate despărţi.
Acea piatră chiar vioaie
De-aburi copere-a ei sin,
Din a ei plâns naşte ploaie,
Tunet din al ei suspin.
O ursită-o priveghează,
Şi Dochia deseori
Preste nouri luminează
Ca o stea pentru păstori.

"La Italia"

Gheorghe Asachi

Vă urez, frumoase ţărmuri ale-Ausoniei antice,
Cungiurate de mări gemeni, împărţite de-Apenin,
Unde lângă laurul verde creşte-olivul cel ferice,
Unde floarea nu se trece sub un ceri ce-i tot senin,
Undre mândre monumente ale domnitoarei ginte
Înviază mii icoane la aducerea aminte!

Vă urez... că cine poate fără dor, făr-umilinţă,
Acea pulbere să calce, al eroilor

mormânt,
Ce în curs de ani o mie a stătut în biruinţă
Ş-astăzi vii sunt prin esemple de virtute şi cuvânt,
Încât în asemănare nu a fost, subt orice nume,
Mai măreţ, nimic, nici trainic, de când omul este-n lume!

Pe a Tibrului şes Roma tăbărâtă-i ca un munte
Din palaturi surupate şi mormânturi adunat,
Între care Capitolul o căruntă nalţă frunte
Ce de barbari şi de timpuri cu respect i s-a pastrat;
Unde un popor de statui, a lui Fidias urzire,
Vânta Greciei ş-a Romei îmi arată la privire.

Între surupate temple, obelisce şi coloane,

Ca un turn de fier întreagă stă colona lui Traian;
Pre ea văd: Istrul se pleacă Iasienei legioane,
Cum cu patria sa pere-a Decebalului oştean
Şi cum în deşarta Dacie popor nou se-ntemeiază,
De-unde limba, legi şi nume a românilor derează.

Când în codru vechi stejarul e răpus de bătrâneţe,
Din a sa mănoasă ţărnă cresc plăcute floricele;
Aşa după-a Romei paos, în alese frumuseţe,
Răsărit-au noi luceﬁri: Ariost şi Rafaele,
Galileu, Columb, ş-Italiei, ce prin genia lor luce,
Ca-n vechime lumea astăzi necurmat tribut aduce.

În grădin-asta Europei, unde rostul dulce sună,

Şi pictura, armonia, prin un farmec a supus
Pe a lumei sclavi şi domnii, carii pururea s-adună,
Plini de dorul amirărei, de la nord şi de l-apus,
Un român a Daciei vine la străbuni, ca să sărute
Ţărna de pe-a lor mormânturi şi să-nveţe-a lor virtute!

Zamloxe

Lucian Blaga

În clipele din urmă, ce-mi vor bate
Rar -
Cu inima lor obosită,
Când Soarta cu genunchii
Pe trupul meu învins
Neîndurătoare îmi va stoarce
Din pieptul celei
Din urmă
Dureri
Puterea de a mai striga,

Aş vrea s-o simt atunci deasupra-mi istovită
De lupta dintre mini şi ea,
Ca să-nflorească într-un surâs
Pe buza-mi moartă întrebarea: "Îndrăzni-va
Soarta

Să mai înceapă a doua oară lupta
C-un visător?"...

Bibliografie

- Lucian Boia – „Istorie şi mit în conştiinţa românească”, Humanitas, 2000
- Sorin Mitu – „Geneza identităţii naţionale la românii ardeleni”, ed. Humanitas, 1997, pp. 273-282
- Ovidiu Babu-Buznea – „Dacii în conştiinţa romanticilor noştri: schiţă la o istorie a dacismului”, ed. Minerva, 1979
- Deac, Augustin – „Istoria adevărului istoric” (vol. I), Ed. Tentant, 2001
- Densuşianu, Nicolae – „Dacia preistorică”, Ed. Meridiane, 1986

- Dragan, Iosif Constantin – „Noi, Tracii – Istoria multimilenară a neamului românesc „– Ed. Scrisul românesc, 1976
- Eliade, Mircea – „De la Zalmoxis la Genghis-Han”, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, 198Gheorghe, Gabriel – „Studii de cultură şi civilizaţie românească”, Fundaţia Gândirea, 2001
- Gramatopol, Mihai – „Artă şi arheologie dacică şi romană”,   Ed. Sport - turism, 1982
- George Calinescu:”Istoria literaturii romane”,editura Minerva,1983
- Nicolae Densuşianu- "Dacia preistorică"
- Vasile Alecsandri- „Cântecul gintei latine”
- Lucian Blaga- „Revolta fondului nostru nelatin”
- Mihai Eminescu-“Memento mori”, “Sarmis”, “Gemenii”

- Alecu Russo- “Cântarea României”
- Mihail Sadoveanu –“Creanga de aur”